

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

«Dråpe for dråpe, stein for stein»

Familievernets voldsarbeid i endring

Marie Louise Seeberg og Dagmara Bossy

STORBYUNIVERSITETET
VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

NOVA RAPPORT NR. 9/24

«Dråpe for dråpe, stein for stein»

Familievernets voldsarbeid i endring

MARIE LOUISE SEEBERG OG DAGMARA BOSSY

Velferdsforskningsinstituttet NOVA er et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på OsloMet – storbyuniversitetet.

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA

OsloMet – storbyuniversitetet 2024

ISBN (online): 978-82-7894-870-5

ISSN (online): 1893-9503

Illustrasjonsfoto: © colourbox.com

Layout: Aksell AS

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet

Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: 67 23 50 00

Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

Dette er den femte og siste rapporten fra forskningsprogrammet Familievernet: Likeverdig tjenestetilbud til en mangfoldig befolkning? (2020–2023). Velferdsforskningsinstituttet NOVA har utført forskningen på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Denne rapporten tar for seg hvordan voldsarbeidet i familievern tjenesten har utviklet seg de senere årene, her presentert gjennom perspektivene til ansatte ved familievernet og samarbeidende tjenester. Bakgrunnen for rapporten er behovet for oppdatert kunnskap om familievernets arbeid med familier som lever med vold.

Vi vil gjerne takke oppdragsgiver for et utmerket samarbeid, fra prosjektskisse og fram til ferdigstilling av den siste rapporten fra forskningsprogrammet. Elin Skogøy, Ingvil Thallaug Øverli, Hege Dimmen Lunder og Maria Sommernes har vært interesserte og kunnskapsrike kontaktpersoner, samtidig som de har gitt vår forskning den nødvendige friheten underveis.

Uten familievern tjenestens ansatte og deres samarbeidspartnere hadde det ikke blitt noen forskning, og vi vil gjerne takke for at vi har blitt tatt så godt imot både i samlinger og ved forespørsler om intervju. Deres erfaringer, kunnskap og refleksjoner ligger til grunn for denne rapporten. Vi vil særlig takke spisskompetansemiljøet for vold og høykonflikt, som igjen har stilt opp og bidratt til vår forskning.

Dette forskningsprogrammet har gått gjennom flere år og en pandemi, og vi har hatt større utskifting av forskere i teamet enn det vi er vant til. Vi har brukt materiale fra hele programmet i denne siste rapporten. Dermed har følgende forskere bidratt i tillegg til rapportens forfattere: Tonje Gundersen (prosjektleder), Monica Five Aarset (fung. prosjektleder), Monika Rosten, Ingvil Thallaug Øverli, Monika Marie Bergflødt og Stine Bruland. Stor takk til Ingrid Smette, som har kvalitetssikret rapporten i samarbeid med Tonje Gundersen.

Oslo, oktober 2024

Marie Louise Seeberg og Dagmara Bossy

Innhold

Forord	4
Sammendrag	7
Iverksettelse av kompetansemodellen	7
Overordnet tilnærming til vold	8
Samarbeid	8
Praksis og prioritering	9
Konklusjon og aktuelle dilemmaer	10
Innledning: bakgrunn og problemstillinger	11
Bakgrunn: fra fragmentert til systematisk kunnskap om vold i nære relasjoner	11
Problemstillinger	16
Rapportens oppbygning	17
Datagrunnlag og metoder	18
Overordnet om datainnsamlingen	18
Datagrunnlag for denne rapporten	18
Databehandling og analyse	20
Personvern og forskningsetiske hensyn	21
Vold i nære relasjoner: fag eller kompetanse?	23
Begrepenes makt	23
Kompetansemodell og fagutviklingsplan	26
Implementering på tre nivåer	29
Oppsummering	37
Voldstilnærminger mellom fag og kompetanse	39
Standardisering	39
Skreddersøm	41
En felleseid grunnkompetanse i voldsarbeidet	43
Vold: individets eller systemets problem?	45
Oppsummering	48
Samarbeid med andre tjenester	49
Samarbeidspartnere i familievernets voldsarbeid	51
Grenseoppganger	58
Oppsummering	60
Familievernets voldsarbeid i praksis	61
Å oppdage volden	61
Å vurdere volden	64
Henvisning og prioritering	68
«Vi kaster ut klinkekulene»	71
Oppsummering	71

Familievernets arbeid med vold: endring og kontinuitet	73
1 Iverksettelse (kap. 3)	73
2 Overordnet tilnærming til vold (kap. 4)	75
3 Samarbeid (kap. 5)	76
4 Praksis og prioritering (kap. 6)	77
5 Konklusjon og aktuelle dilemmaer (kap. 7)	77
Avslutning	79
Summary	80
Implementation of the Competence Model	80
Overall Approach to Violence	81
Collaboration	81
Practice and Priorities	82
Conclusion and Current Dilemmas	83

Sammendrag

Denne rapporten tar for seg hvordan voldsarbeidet i familieverntjenesten har utviklet seg, her presentert gjennom perspektivene til ansatte ved familievernet og samarbeidende tjenester. Bakgrunnen for rapporten er behovet for oppdatert kunnskap om familievernets arbeid med familier som lever med vold. Vi retter oppmerksomheten mot hvordan familievernet fra 2020 og fram til midten av 2023 har arbeidet med kompetanseheving og fagutvikling på feltet vold i nære relasjoner. Rapporten viser hvordan fagutviklings- og kompetansehevingsarbeidet har endret familieverntjenesten, og hvordan familieverntjenesten i sin tur har endret voldsarbeidet. Endringene er synlige både i tjenestens praksis og i refleksjon over egen praksis – inkludert forståelser av vold og tilnærminger til vold i arbeidet – og i samarbeidet med andre tjenester om saker med vold. Det er også en grunnleggende kontinuitet i arbeidet, som utvikles i en dynamikk mellom ulike aktører, logikker og nivåer. Det er nok fortsatt slik at voldsarbeidet «treffer ulikt» ut fra den lokale variasjonen i erfaring med voldsarbeid og andre, ofte store, forskjeller i lokalsamfunnene, men ingen terapeuter står lenger på bar bakke i voldsarbeidet.

I rapporten belyses følgende problemstillinger:

1. Hvordan har fagutviklingsarbeidet og kompetansehevingen på voldsområdet blitt iverksatt?
2. Finner vi noen tegn til endring i de ansattes overordnede tilnærming til vold?
3. På hvilke måter har satsingen bidratt til endringer i samarbeidsrelasjonene med andre tjenester, og hvordan påvirker dette samarbeidet arbeidet på kontornivå og for den enkelte terapeut?
4. Ser vi tegn til endring i tjenestens praksis med tanke på prioriteringer og arbeidsmetoder?
5. Hvilke aktuelle dilemmaer i familievernet kommer fram gjennom vår analyse av voldsarbeidet?

Intervjuer med ansatte i tjenesten er det viktigste datagrunnlaget, supplert med intervjuer med samarbeidspartnere, feltarbeid og sentrale dokumenter.

Iverksettelse av kompetansemodellen

I Bufdir og i familieverntjenesten brukes begrep om fagutvikling og kompetanse ofte sammen, og i stor grad om hverandre, oftest uten nærmere definisjoner av eller diskusjoner om begrepenes innhold. Politiske styringsdokumenter og

eksternt rettede dokumenter om familievernets rolle i arbeidet mot vold i nære relasjoner legger vekt på familievernets manglende kompetanse og behov for kompetanseheving. I de interne prosessene foretrekkes begrepet «fagutvikling», som er positivt ladd og mye brukt av terapeutene i familievernet. Vi finner at spisskompetansemiljøene (SKM) faktisk har arbeidet med den nødvendige kompetansehevingen i form av fagutviklingsprosesser.

Med utgangspunkt i tidligere studier og sentrale styringsdokumenter har vi gått inn i vårt datamateriale for å vise hvordan arbeidet har sett ut på de tre nivåene i kompetansemodellen: spisskompetanse, veiledningskompetanse og basiskompetanse. Videre har vi belyst forholdet mellom SKM vold og høykonflikt, ressursmiljøene (RM) og familievernkontorene, hvordan sammenslåingen av SKM vold og SKM høykonflikt til ett SKM for vold og høykonflikt har sett ut i praksis, noen implikasjoner av flere parallelle fagutviklingsprosesser samt hvordan grunnkurs i vold har hevet basiskompetansen i hele tjenesten. Fagutviklingen i familievernet, som fram mot 2020 ble opplevd som truet av nye krav om kompetanseheving (Rosten et al., 2020), ser ut til å ha kommet styrket ut av prosessen så langt.

Overordnet tilnærming til vold

I utgangspunktet gikk vi ut fra at familievernets systemiske tilnærming til vold har vært utsatt for et sterkt press om kompetanseheving utenfra, gjennom krav om standardisering og nulltoleranse. Her kunne man ha forventet å finne standardiserte definisjoner av vold, kriterier for ulike typer og grader av vold, i retning av en mer individualisert tilnærming til voldsarbeid. Gjennom å undersøke standardisering og skreddersøm i styring av tjenesten har vi likevel funnet et mindre entydig bilde. Verktøy som man skulle tro ville fungere sterkt standardiserende, som et felles styrings- og dokumentasjonssystem (FADO) og nærmest universelt implementerte grunnkurs i voldsarbeid, viste seg å være innrettet slik at de i liten grad fungerte på den måten. Samtidig viser en nøye gjennomgang av ett intervju hvordan denne terapeuten har beveget seg et godt stykke i retning av en individualisert tilnærming, uten å gi slipp på den systemiske tilnærmingen som er familievernets styrke.

Samarbeid

Familieverntjenesten har helt fra begynnelsen av 1990-tallet hatt ulike former for samarbeid med stiftelsen Alternativ til vold (ATV). Til å begynne med handlet samarbeidet mest om å invitere ATV til å gi veiledning og undervisning til familievernansatte. Enkelte familievernkontorer har etter hvert fått et langt tettere samarbeid, også klinisk, ofte i form av at ATV har arbeidet med utøver, mens familieverntjenesten har arbeidet med den utsatte (Steinsvåg, 2016). Bildet av hvor familievernet og ATV befinner seg i forhold til hverandres tilnærminger, er ikke entydig. Det er neppe slik at familievernet og ATV nå er i ferd med å bli helt like, til tross for det tette samarbeidet og den tilsiktede

påvirkningen fra ATV i form av den sentrale rollen de har fått i den styrte kompetansehevingen av familievernnet. Det har blitt tydeligere at ATV og familievern tjenesten sine oppgaver i voldsarbeidet er overlappende, samtidig som ATV framstår som primært eksperter på voldsarbeid, mens familievernnet framstår som primært eksperter på familien.

Samarbeid med andre tjenester og instanser tar to hovedformer: for det første en styrt kompetanseheving og gjensidig fagutvikling i samarbeid med ATV og for det andre et praktisk samarbeid om enkeltsaker både med ATV og med øvrige lokale tjenester. Begge typene samarbeid er avhengig av gode rammevilkår både i form av økonomi, lov- og regelverk og tilgang på relevant fagpersonell. Grenseoppganger mellom familievernnet og andre tjenester er til dels preget av økt overlapping med noen tjenester, som har fått et mer utvidet familiemandat. Her kan det bli uklart hvilken rolle familievernnet har. Andre grenseoppganger preges av at noen tjenester snevrer inn sine arbeidsområder og trekker seg tilbake. Der det skjer, kan en helhetlig tjeneste som familievernnet oppleve at den må kompensere og gå inn i det nye mellomrommet som oppstår.

Praksis og prioritering

Med vekt på de tidlige fasene i voldsarbeidet, altså avdekking og vurdering av vold, har vi sett nærmere på dette arbeidet på familievernkontorer rundt om i landet. Vi har sett at terapeutene, og da spesielt de som hadde lite erfaring med voldsarbeid fra før, opplever at de har fått gode verktøy og blitt langt tryggere på avdekking og vurdering av vold. Tjenesten har ikke forlatt den systemiske og relasjonelle tilnærmingen til familien, men ser ut til langt på vei å ha maktet å inkorporere særlig avdekkings- og sikkerhetspraksiser som tidligere framsto som brudd på denne tilnærmingen. En fortsatt utfordring er kravet om separat mekling. Her er familievernnet inne i en omstillingsprosess. Det er for tidlig å si om tjenesten vil lykkes i å inkorporere også separat mekling i sin omforente tilnærming til voldsarbeid, eller om slik praksis vil fortsette å framstå som et brudd.

Praktisk samarbeid og prioriteringer kan ta mange former, inkludert henvisninger til og fra andre tjenester. Henvisning kan innebære at saken avsluttes i familievernnet, men videre terapi kan også skje parallelt med, og i samarbeid med, arbeid i andre tjenester. Voldssaker er ressurskrevende, og det gir en viss risiko for at andre typer saker, der familievernnet har sin tradisjonelle styrke, nedprioriteres. Fagutviklingen både innen vold og høykonflikt har vært krevende, også fordi den skjer samtidig med andre fagutviklings- og kompetansehevingsprosesser. Prioriteringer og samarbeid avhenger av kapasitet og kompetanse på hvert familievernkontor og hos samarbeidspartnerne. Noen kontorer har lang erfaring med egne terapiløp i voldssaker, mens andre samarbeider tett med spesialisttjenester. Intervjuer med ansatte indikerer at saker med alvorlig vold og små barn prioriteres høyest, og at vurderinger justeres etter tilgjengelige ressurser.

Konklusjon og aktuelle dilemmaer

Samlet viser vårt materiale at fagutviklingen har tvunget volden opp og fram i terapeutenes bevissthet på nye måter, uten at deres grunnleggende forståelse av vold som relasjonell har måttet vike. De har møtt nye krav, men også fått muligheten til å gjøre seg kjent med og velge mellom mange nye verktøy, begreper og metoder som gjør at de må og kan forholde seg aktivt til makta-symmetri i familiesystemet. Når makt glir over i vold, har dette blitt synlig og tilgjengelig for familievernterapeutene på nye måter, fordi de har tilegnet seg kompetanse til å avdekke og arbeide med volden. Fagutviklingen og kompetansehevingen er arbeid i prosess. Det vil bli avgjørende framover om tjenesten vil få de rammene og den tilliten ovenfra som sannsynliggjør en videre styrking av tjenestens forvaltning av den systemiske, relasjonelle tilnærmingen til familien, samtidig som den ivaretar integriteten og sikkerheten til hvert individ.

Det er flere parallelle og til dels overlappende fagutviklingsløp i familievernet. Dette skaper en kompleksitet som tilsier at det kan bli viktig å være oppmerksom på koordinering og samarbeid mellom de ulike løpene framover. I tillegg kommer skiftende politiske prioriteringer: Der forrige opptrappingsplan mot vold la vekt på en styrking av familievernets forebyggende rolle (Prop. 12 S (2016–2017)), målbærer nåværende opptrappingsplan at tjenesten skal spille en mer sentral rolle i arbeidet mot såkalt negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (Prop. 36 S (2023–2024)). I praksis kan det bli svært mange ulike kompetansekrav å håndtere samtidig.

Ressurser og ressursmiljøer: De ansatte som har en tilleggsoppgave som del av ressursmiljøene, utfører et betydelig arbeid, og man bør være oppmerksom på behovet for tildeling av ressurser til dette arbeidet. Det bør eksempelvis undersøkes om det er behov for at RM får tilbake sitt veiledningsansvar i saker, og i dialog med Bufetat, familievernkontorledere, RM og SKM vold og høy-konflikt hvordan det i så fall best kan legges til rette for det, ikke minst med tanke på budsjetttrammer og avsatt tid.

Grenseoppgang med samarbeidspartnere reiser interessante problemstillinger om ansvarsområder, samarbeid og kompetansefordeling. Familievernet strekker seg langt for å kompensere for manglende tilbud på noen områder. Samtidig utvikler andre tjenester seg inn på familievernets arbeidsområder. ATV illustrerer både slike «glipper» og «overlapp» ved at ATV ikke er like tilgjengelig for alle familievernkontorene lokalt, og ved at ATV har utviklet seg i retning av å arbeide med hele familien. Både «diskursive kupp», uklare begrepsanvendelser og personellbevegelser mellom enheter reiser videre spørsmål om hva som er innsiden, og hva som er utsiden av familievernet, hva som er styrt kompetanseheving oven- og utenfra, og hva som er fagutvikling blant jevnbyrdige.

Innledning: bakgrunn og problemstillinger

Familievern tjenesten «skal gi et tilbud om behandling og rådgivning der det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien. Familievernkontorene skal foreta obligatorisk mekling etter lov om ekteskap § 26 og barneloven § 51» (familievernkontorloven, 1997, § 1). Dermed kommer tjenesten nødvendigvis i kontakt med familier der ett eller flere medlemmer utøver eller blir utsatt for vold. Slik kontakt kan skje i kliniske saker, der familier mottar behandling og rådgivning, eller i meklingssaker, der hensikten er å komme fram til gode samværsordninger for barna. I denne femte og siste rapporten fra forskningsprogrammet Familievernet: Likeverdig tjenestetilbud til en mangfoldig befolkning? (2020–2023) utforsker vi hvordan de siste årenes fagutvikling og kompetanseheving har endret familievernets arbeid med vold. Forskningsprogrammet følger opp rapporten *Truffet av volden*, som tok for seg familievernets arbeid med vold i nære relasjoner fram til 2019 (Rosten et al., 2020). En hovedbekymring som kom fram i *Truffet av volden*, var om voldssatsingen i familievernet ville gå ut over tjenestens egenart og styrke som et lavterskel korttidstilbud med en systemisk tilnærming til familien. Nedenfor kommer vi nærmere inn på dette og oppsummerer også noen hovedfunn fra de fire rapportene som tidligere er publisert fra Familievernet: Likeverdig tjenestetilbud til en mangfoldig befolkning? (2020–2023). De fire foregående rapportene presenterer og analyserer det samme omfattende datamaterialet som denne siste rapporten, hver av dem med hovedvekt på ulike deler av materialet som særlig belyser henholdsvis pandemi, brukerperspektiv, mangfoldsarbeid og barns posisjon.

I denne siste rapporten skal vi rette oppmerksomheten mot hvordan familievernet fra 2020 og fram til midten av 2023 har arbeidet videre med kompetanseheving og fagutvikling på feltet vold i nære relasjoner. Vi må ta forbehold om endringer som har skjedd i feltet etter at vi avsluttet vår datainnsamling. Denne rapporten plasserer seg mer overordnet inn i en diskusjon om spenningsfelter mellom statlig styring og faglig skjønnsutøvelse i velferdstjenestene generelt og i familievernet spesielt (Ekeland et al., 2014; Kåstad et al., 2021; NOU 2019: 20).

Bakgrunn

Vold i nære relasjoner har i løpet av de siste femti årene gått fra å betraktes som et privat anliggende til å bli et bredt og viktig politisk tema i norsk offentlighet (Skjørten et al., 2019). Også definisjonene og forståelsene av vold har endret seg i denne perioden. Etter det første handlingsprogrammet mot vold i nære relasjoner, *Tiltak mot kvinnemishandling* i 1983, har regjeringer og departement utarbeidet en lang rekke handlingsplaner og andre styringsdokumenter mot vold i nære relasjoner (Jonassen, 2013), der det siste i rekken så langt er *Opptappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære*

relasjoner (2024–2028) (Prop. 36 S (2023–2024)). Disse dokumentene har blant annet rettet oppmerksomheten mot forebygging av vold i nære relasjoner, hjelp og beskyttelse for voldsutsatte og straffeforfølgning og veiledningstilbud til utøvere av vold. I tillegg har de rettet søkelyset mot kompetansen til hjelpe-tjenestene som berørte av vold kommer i kontakt med. Behovet for forbedret samarbeid mellom hjelpetjenester i saker med vold ble løftet fram i samtlige handlings- og strategiplaner de første tretti årene etter at vold i nære relasjoner ble satt på dagsordenen (Jonassen, 2013).

Familievern er en slik hjelpetjeneste. Rollen som denne tjenesten tildeles i arbeidet mot vold, er i stadig utvikling. Der *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021)* målbar en styrking av familievernkontorenes forebyggende rolle (Myrvold et al., 2022, s. 73; Prop. 12 S (2016–2017)), legger den nye *Opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner (2024–2028)* vekt på å styrke familievernets rolle i arbeidet mot såkalt negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (Prop. 36 S (2023–2024)). Vårt oppdrag har ikke vært å undersøke denne mulige framtidige rollen.

Bufo et etablerte i 2015 seks spisskompetansemiljøer, blant dem «spisskompetansemiljø for familievernets tilbud til familier hvor det forekommer vold» (SKM vold) og «spisskompetansemiljø for familievernets tilbud til barn og familier i saker med høyt konfliktnivå etter samlivsbrudd» (SKM høykonflikt) (Bufetat, 2017). Spisskompetansemiljøene la vekt på ulike faser, der SKM vold primært jobbet opp mot familier som fortsatt levde sammen, og der vold var en del av samlivet, mens SKM høykonflikt skulle rette oppmerksomheten mot familier etter samlivsbrudd, ofte med høykonflikt rundt avtaler om omsorg for barn. For SKM vold var det dermed primært snakk om å arbeide med vold som en del av den kliniske virksomheten eller parterapien, mens SKM høykonflikt var rettet inn mot meklings og perioden etter samlivsbrudd. I 2020 ble SKM vold og SKM høykonflikt slått sammen (se Rosten et al., 2020). Hvordan spisskompetansemiljøet for vold og høykonflikt jobber med fagutvikling og kompetanseheving, skal vi særlig ta for oss i kapittel 3 i denne rapporten.

Fram mot (spiss)kompetansemodellen

Vi skal her gi et lite, historisk tilbakeblikk for å sette familievernets arbeid med vold i perspektiv. Tilbakeblikket bygger i hovedsak på Steinsvåg (2016) og Rosten et al. (2020), og vi vil henvise til disse to kildene for en mer omfattende gjennomgang av historikken.

Den første registreringen av voldssaker vi er kjent med, ble gjennomført ved det som da het familierådgivningskontorene i Oslo i 1982 (se Dahl et al., 1983; Steinsvåg, 2016, s. 27). Denne kartleggingen var avgrenset til fysisk vold. Andre former for vold, som forfatterne av rapporten kaller «psykisk terror» og «tyrannisering», ble ikke registrert, fordi det ville være «altfor vanskelig å operasjonalisere» (Dahl et al., 1983, s. 12). Samtidig framgår det at registreringen møtte motstand på kontorene, ikke fordi de ansatte syntes vold var uviktig, men

tvært imot fordi de mente at registreringen også burde omfatte andre former for vold. Familievernets erkjennelse av at de i møte med par og familier ofte kommer i kontakt med vold, og at vold har flere former, er altså ikke ny. Etter hvert som tjenesten gjennomførte en mer helhetlig kartlegging, ble det en tredobling av registrerte voldssaker nasjonalt i familieverntjenesten fra 1999 til 2012 (Steinsvåg, 2016, s. 27). Det har likevel vært stor variasjon i tallene, noe som kan henge sammen med hvor mye de ulike familievernkantorene har lagt vekt på voldsarbeid (Dahl et al., 1983; Rosten et al., 2020, s. 35).

Fra slutten av 1990-tallet og framover var det flere familievernkantorer rundt omkring i landet som arbeidet med fagutvikling på voldstematikker. Dette arbeidet var gjerne lokalt forankret og avhengig av en velvillig lokal ledelse og engasjerte enkeltpersoner. Dermed ble det utviklet flere modeller og verktøy til bruk i voldsarbeid i familievernet, med ulik vinkling og rettet mot ulike brukergrupper. I en grundig gjennomgang av undersøkelser, prosjekter og rapporter på feltet tegnes bildet av en stadig sterkere bevissthet om, og aktivitet rundt, familievernets rolle på voldsfeltet (Steinsvåg, 2016, kap. 3).

Denne utviklingen må ses i sammenheng med de samtidig pågående prosessene utenfor familievernet, både i politikken og i samfunnets generelle bevissthet om vold i familien (se også Steinsvåg, 2016, kapittel 1). Her kan det altså fortelles to ulike historier: Familievernets rolle i arbeidet mot vold i familien har vokst fram fra tjenesten selv, og familievernets rolle i arbeidet mot vold i familien har kommet som et krav utenfra. Den første fortellingen handler om fagutvikling, den andre fortellingen handler om kompetanseheving. Forholdet mellom de to fortellingene er et gjennomgangstema i denne rapporten og henger som vi skal vise, også tett sammen med spenningsforholdet mellom familievernets systemiske, relasjonelle tilnærming til familien på den ene siden og individualiserte, kategoriske tilnærminger til vold på den andre siden.

Rosten et al. (2020, s. 44) karakteriserer innføringen av kompetansemodellen (som opprinnelig ble kalt «spisskompetansemodellen»), og med den spisskompetansemiljøene, som et «vannskille» i utviklingen av familievernets voldsarbeid. Ansatte ved de familievernkantorene som var mest aktive i tiden før innføringen av kompetansemodellen i 2015, lærte mye om voldsarbeid fra ulike perspektiver, avhengig av hvilke prosjekter de deltok i. De som jobbet på kontorer som ikke deltok i slike prosjekter, fikk ikke på samme måte direkte tilgang til denne kunnskapen. Rosten et al. (2020) karakteriserte denne variasjonen som «ringrever» og «noviser», hvor ringrevene var de kantorene med mye kunnskap om hvordan vold kan komme til uttrykk i familieterapirommet, og hvordan vold kan håndteres, mens kontorer som ikke hadde gjennomgått en slik utvikling, representerte novisene. Spisskompetansemiljøet for vold og høykonflikt beskriver denne ujevne fordelingen som fragmentert kunnskap i familieverntjenesten:

Vi opplevde at mange av de prosjektene som var blitt gjort tidligere, var veldig fragmentert. Det var veldig oppstykket, veldig lokalt. Engasjerte, lokale

personer, men det var ikke varig – det kom, og det gikk. Og når vi spurte om det var noen som huska disse tingene som hadde blitt gjort, så var det ingen som huska det – redskapene, kartlegginger som var gjort. Så hele strategien fra 2015 var for å unngå nettopp det. (Intervju med to sentrale aktører i SKM vold, juni 2023)

Her vises det til at innføringen av kompetansemodellen og etablering av spisskompetansmiljøet var ment å bidra til å systematisere den kunnskapen som fra før av var ulikt fordelt på familievernkontorene (se også Bufdir, 2010b). Istedenfor at brukere skulle møte en «oppstykk» tjeneste, hvor det var person- eller prosjektavhengig om den ansatte hadde kompetanse på voldsarbeid, var hensikten å gi alle ansatte den samme grunnleggende voldskompetansen.

Tidligere forskning på familievernets arbeid mot vold

Bufdir sin fagutviklingsplan (Bufdir, 2017a) omfatter også forskning, og vårt oppdrag kan slik sett forstås som en del av fagutviklingen i tjenesten, samtidig som det ligger utenfor Bufdir sitt mandat å styre forskningen. Det samme gjelder det ovennevnte tidligere forskningsprosjektet som NOVA utførte for Bufdir om familievernets arbeid med vold i nære relasjoner (Rosten et al., 2020). Her var målet å etablere kunnskap om familievernets fagutvikling og arbeid i saker med vold i nære relasjoner. Denne studien viste at vold i nære relasjoner i lang tid hadde vært et viktig tema i familieverntjenesten, men at de ansattes kunnskap om og graden av systematisert arbeid på området til da hadde variert svært mye mellom kontorene. Studien viste også at arbeidet gjennom spisskompetansemodellen syntes å ha bidratt i retning av nasjonal standardisering og økt bevissthet rundt voldsproblematikk i tjenesten.

Familieverntjenesten skal være en lavterskel breddetjeneste for familier som sliter. Her kan man komme uten henvisning, og de fleste oppsøker tjenesten på eget initiativ. Voldsarbeid er krevende, og Rosten et al. (2020) fant at satsingen på kompetanseheving i voldsarbeid kunne bidra til at tjenesten ble dreid i retning av spesialisering og prioritering av tyngre, og dermed færre, saker. Dette ville i så fall være i strid med tjenestens kjennetegn som en bredde- og lavterskeltjeneste og var noe forskerne fant at mange familievernterapeuter uttrykte bekymring for. I tillegg krever voldsarbeidet utstrakt samarbeid med andre tjenester. De fleste ansatte som ble intervjuet av Rosten et al., var i prinsippet enige i at en styrking av samarbeidet med andre tjenester var ønskelig, samtidig som de var urolige for at også dette kunne bidra til å forsterke tendensen til spesialisering og en større innsats i færre saker. Til sammen reiste disse bekymringene spørsmål om hvorvidt den sentraliseringen og standardiseringen som ligger implisitt både i voldsarbeidet og i spisskompetansemodellen mer generelt, ville bryte ned tradisjonen for kontorenes selvbestemmelse og tjenestens evne til lokal og individuell tilpasning i arbeidet.

I de fire tidligere rapportene fra Familievernet: Likeverdige tjenestetilbud til en mangfoldig befolkning? belyste forskerne familievernet fra ulike vinkler. Vi skal

her kort beskrive hva forskerne fant ut, med vekt på implikasjonene for denne siste rapporten fra forskningsprogrammet. I *Familievernet under covid-19* (Øverli & Gundersen, 2020) undersøkte forskerne hvilke erfaringer brukerne av tjenesten hadde under pandemien og nedstengningen mellom mars og juni 2020, og hvordan tjenesten selv ble påvirket av situasjonen. Bakgrunnen var en utbredt bekymring for at vold i nære relasjoner økte under koronakrisen. Hovedfunn fra denne studien var at tjenesten hadde vært viktig for brukere som opplevde voldelig og annen eskalering av problemer i familien under nedstengningen. De fleste familievernkontorene hadde gjort seg gode erfaringer med nye digitale verktøy for kommunikasjon og beredskap, som supplement til fysiske møter. Den lokale tilpasningen av kontorene hadde også gjort det mulig å gjennomføre nødvendige endringer under nedstengningen.

Rapporten *Møter med familievernet* (Bergflødt et al., 2022) tok opp brukeres erfaringer med familievernet i saker med vold og belyste også ulike veier inn i familievernet samt foreldres refleksjoner rundt barns deltakelse på familievernkontoret. Forskerne fant her at tjenesten hadde vært relativt ukjent for mange, samtidig som det var vanlig å komme tilbake til tjenesten når man først var kjent med den. Tjenesten og det systemiske perspektivet på familien var godt likt blant brukerne og fungerte godt også i saker med vold. Et viktig funn var at saker der vold først ble avdekket etter en tid, ofte kunne ha startet med at brukerne hadde kommet til tjenesten med hensikt å styrke parforholdet. Når barn ble invitert inn som brukere av tjenesten, skjedde også dette i tråd med den systemiske fagtradisjonen. Her reises spørsmål om voldssatsingen kan ha dreid tjenesten mot en spesialisering og prioritering av tyngre, og dermed færre, saker, hvordan tjenesten ivaretar voldsutsattes perspektiv, og hvordan familievernet samarbeider med andre instanser på voldsfeltet. Dette er temaer vi skal komme tilbake til i denne rapporten. Vi kommer derimot ikke inn på brukerperspektivet her, men henviser til *Møter med familievernet*.

Aarset og Rosten (2023) rettet i rapporten «*Alt som (ikke) ramler inn døra ...*» *Familieverntjenesten i en mangfoldig befolkning* oppmerksomheten mot familievernets mangfoldsarbeid og undersøkte tjenestens tilpasning av tilbudet til ulike minoritetsgrupper i befolkningen. Blant brukerne med minoritetsbakgrunn som ble intervjuet, var det få som hadde kjent til familievernet før de kom i kontakt med tjenesten. Ettersom dette er en svært sammensatt brukergruppe med helt ulike behov, var det stor variasjon i hva som utgjorde gode erfaringer i møtet med tjenesten. Forskerne intervjuet også personer og familier med minoritetsbakgrunn som ikke hadde vært i kontakt med familievernet, og fant stor variasjon. Liten kjennskap til familievernet kombinert med mistillit til barnevernet og usikkerhet om grensen mellom barnevern og familievern så ut til å slå negativt ut for tilliten til familievernet. Der den var lav, hadde flere valgt å oppsøke andre aktører når de trengte hjelp. Et viktig funn her var også at de ansatte i tjenesten opplevde en konflikt mellom det å skulle gjøre det generelle tilbudet mer inkluderende for alle brukere og det å aktivt arbeide for å nå fram til nye brukergrupper og tilpasse seg spesifikke minoritetsbrukeres behov.

Eventuell minoritetsbakgrunn registreres ikke som grunnlag for statistikk i FADO (familievernets saksbehandlingssystem), og det finnes derfor ikke tallgrunnlag for å fastslå om noen grupper er underrepresentert, og eventuelt hvilke. Det finnes ikke et spisskompetansemiljø for mangfoldsarbeidet, og forskerne fant at arbeidet i liten grad var koordinert og styrt. Likevel anbefalte forskerne å ikke etablere et eget SKM for mangfold, fordi mangfold i motsetning til vold er et fenomen som er relevant i alle typer saker. Dersom Bufdir ønsker å styre arbeidet med mangfold gjennom kompetansemodellen, argumenterte forskerne, må ansvaret for mangfoldsarbeid legges inn i samtlige spisskompetanse- og ressursmiljøer (Aarset & Rosten, 2023, s. 151).

I rapporten *Med døra på gløtt: barn og unge inn i familievernet?* skriver Bergflødt et al. (2023) om hvordan barn og unge involveres mer aktivt i familievern tjenestens arbeid enn tidligere. Dette henger tett sammen med den generelle styrkingen av barns rettigheter, blant annet retten til deltakelse og til medvirkning i saker som angår dem selv. Forskerne pekte her blant annet på at SKM barn og unge og SKM vold og høykonflikt fra 2023 skulle samarbeide om retningslinjer for saker med vold der barn var inne i bildet. Her er vi altså inne på forholdet mellom de ulike spisskompetansemiljøene, noe vi skal komme tilbake til. Også i denne rapporten beskriver forskerne dilemmaer når det skal prioriteres mellom ulike temaer og brukergrupper i familievernet, og implikasjoner av slike prioriteringer for samarbeid med andre tjenester.

Problemstillinger

I denne rapporten skal vi tilbake til fagutviklingen og kompetansehevingen på vold og se nærmere på hvordan dette arbeidet virker inn på familievern tjenesten som helhet. Intervjuene med ansatte i tjenesten er her det viktigste data-grunnlaget, supplert med intervjuer med samarbeidspartnere, feltarbeid og sentrale dokumenter.

I rapporten belyses følgende problemstillinger:

1. Hvordan har fagutviklingsarbeidet og kompetansehevingen på voldsområdet blitt iverksatt?
2. Finner vi noen tegn til endring i de ansattes overordnede tilnærming til vold?
3. På hvilke måter har satsingen bidratt til endringer i samarbeidsrelasjonene med andre tjenester, og hvordan påvirker dette samarbeidet arbeidet på kontornivå og for den enkelte terapeut?
4. Ser vi tegn til endring i tjenestens praksis med tanke på prioriteringer og arbeidsmetoder?
5. Hvilke aktuelle dilemmaer i familievernet kommer fram gjennom vår analyse av voldsarbeidet?

Som en rød tråd gjennom kapitlene ligger et overordnet spørsmål: Hva skjer når henholdsvis en systemisk orientert fagutvikling og krav om en mer individualistisk preget kompetanseheving møtes i familievernets arbeid med vold? Vi kommer tilbake til dette og til rapportens fem problemstillinger underveis og i sluttkapittelet.

Rapportens oppbygning

Neste kapittel beskriver metoder og datagrunnlag for denne rapporten. I kapittel 3 går vi så gjennom iverksettelsen av fagutvikling og kompetanseutvikling på voldsområdet (spørsmål 1). Kapittel 4 retter søkelyset mot endringer i idégrunnlaget for familievernets arbeid, med utgangspunkt i spørsmål 2. Deretter vil vi i kapittel 5 se på endringer i familievernets samarbeid og relasjoner med andre instanser (spørsmål 3), før vi i kapittel 6 retter oppmerksomheten mot hvordan tjenestens praksis i arbeid med vold har utviklet seg (spørsmål 4). Til slutt tar vi i kapittel 7 for oss dilemmaene som kommer fram gjennom analysene i de foregående kapitlene (spørsmål 5), og trekker opp noen linjer med tanke på det videre arbeidet.

Datagrunnlag og metoder

Først i dette kapittelet skal vi kort ta for oss datamaterialet som er samlet inn i forskningsprogrammet som helhet, fordi det samlet sett utgjør grunnlaget for også denne siste rapporten. Deretter gir vi en mer detaljert oversikt over det spesifikke datamaterialet som ligger til grunn for denne rapporten, samt de metodiske tilnærmingene og analysemetodene som er benyttet her. Til slutt i kapittelet diskuteres spørsmål rundt personvern og forskningsetiske hensyn. I de fire foregående rapportene fra dette forskningsprogrammet er det også grundige metodebeskrivelser, og vi beskriver derfor helt kort datainnsamlingen for programmet her før vi går inn i det som spesifikt gjelder for denne rapporten.

Overordnet om datainnsamlingen

Forskningsprogrammet som helhet har samlet inn et stort og komplekst datamateriale, som inkluderer intervjuer, dokumenter og deltakelse på samlinger og møter over hele landet. Programmet hadde oppstart i 2020, og deler av datainnsamlingen ble gjennomført under nedstengningene på grunn av covid-19-pandemien. Vi begynte derfor datainnsamlingen med å rekruttere og intervju brukere av familievern over telefon eller digitalt. I tillegg deltok vi på noen av samlingene i familievernet som foregikk digitalt i denne perioden. Vi valgte ut fire hovedcasekontorer for feltarbeid med gjennomføring av intervjuer med ansatte og ledere i familievernet samt deres viktigste samarbeidspartnere. Ved valg av disse familievernkontorene ble det lagt vekt på variasjon i kontorstørrelse, geografisk og regional beliggenhet og befolkningssammensetning. For å rekruttere slike hovedcasekontorer henvendte vi oss direkte til leder ved kontoret. Alle viste seg å være positive til å delta. For å supplere materialet valgte vi på samme måte ut familievernkontorer som pekte seg ut som spesielt relevante for hvert av hovedtemaene i programmet: brukere og ikke-brukere av familievernets tjenester, barn og unge i familievernet og voldsarbeid i endring. Til sammen var dette elleve familievernkontorer, i tillegg til de fire hovedcasekontorene. Kontorbesøkene ble gjennomført sommeren 2021 og i løpet av 2022, de fleste fysisk og noen digitalt. Vi har også deltatt på flere fysiske og digitale samlinger i regi av spisskompetansemiljøene for barn og unge, for foreldrestøtte og forebygging og for vold og høykonflikt samt NASAK (Nasjonalt samisk kompetansesenter). I tillegg har vi intervjuet sentrale aktører i disse miljøene. Datainnsamlingen ble avsluttet sommeren 2023.

Datagrunnlag for denne rapporten

For å besvare denne rapportens problemstillinger har vi benyttet et bredt og sammensatt datamateriale bestående av intervjuer, notater fra feltarbeid i samlinger og innsamlede dokumenter.

Vi har som beskrevet ovenfor gjort et strategisk utvalg av familievernkontorer og informanter for best mulig å kunne belyse våre kvalitative problemstillinger fra ulike perspektiver. Det er dermed ikke et representativt utvalg i kvantitativ forstand.

Vi tar videre forbehold om at vi ikke har observasjonsdata fra kontorenes daglige arbeid. For å spissformulere vet vi hva de ulike aktørene sier at de gjør, men vi vet ikke hva de faktisk gjør. Det vil alltid være forskjell på beskrivelser av «typisk» praksis og praksiser slik de spiller seg ut i det virkelige liv (Bourdieu, 1977). Vi har forsøkt å korrigere dette et stykke på vei ved å spørre etter beskrivelser av eksempler fra det praktiske arbeidet.

Intervjuer

Ved de fire hovedcasekontorene gjennomførte vi gruppeintervjuer med flere ansatte og individuelle intervjuer med leder og med nøkkelinformanter som hadde særlig kompetanse innen voldsproblematikk. Gjennom disse familievernkontorene fikk vi også tilgang til deres viktigste samarbeidspartnere. For å besvare de spesifikke problemstillingene i denne rapporten har vi i tillegg henvendt oss til et utvalg familievernkontorer som i lengre tid har jobbet spesifikt med vold. Valg av relevante kontorer ble tilrettelagt gjennom vår deltakelse på regionsamlingsmøter og samtaler med representanter fra SKM vold og høykonflikt. Vi har også inkludert i våre analyser intervjuer fra kontorer som hadde kortere erfaring med voldsarbeid, men som var valgt ut fordi de var spesielt interessante med tanke på kompetanse på barn og unge eller inkludering av et mangfold av brukere.

Intervjuene ble gjennomført på familievernkontorene eller digitalt. Intervjuguidene var semistrukturerte slik at forskerne kunne følge opp relevante tematikker som dukket opp underveis i intervjuet. Målet underveis i intervjuet var å forsøke å få tak i hvordan voldssatsingen hadde preget arbeidet ved det enkelte familievernkontor og for den enkelte terapeut.

I intervjuene med de samarbeidende instansene spurte vi om de hadde et formalisert samarbeid med familievernet, hva de samarbeidet om, hvordan samarbeidet fungerte, om det hadde vært noen endringer i samarbeidet, og hva som eventuelt kunne forbedre det. Intervjuguidene vi brukte når vi snakket med ansatte i tilgrensende tjenester, var også semistrukturerte.

Temaene i intervjuene med sentrale aktører i SKM vold og høykonflikt var blant annet deres refleksjoner over og beskrivelser av sitt arbeid de senere årene, inkludert samarbeidsrelasjonene med øvrige aktører i og utenfor tjenesten, og hvilke muligheter og utfordringer de så for seg i det videre arbeidet. I hovedsak er disse informantene knyttet til tidligere SKM vold snarere enn til SKM høykonflikt. Ettersom formålet med vårt arbeid har vært å belyse tjenestens arbeid med familier som lever med vold, har det ikke vært hensiktsmessig å

inkludere høykonfliktarbeidet, som skjer der familiene ikke lenger lever sammen.

I alt inngår følgende intervjumateriale som grunnlag for analysene i denne rapporten:

- 35 ansatte ved ulike familievernkontorer, herunder ledere og tidligere ledere, ansatte uten spesielt ansvar for voldsarbeidet, ansatte i volds-team, ressurspersoner på voldsarbeid innad i tjenesten og ansatte i spisskompetansemiljøet for vold og høykonflikt (SKM vold og høykonflikt)
- 14 ansatte (inkludert noen ledere) i samarbeidende tjenester: to barnevernsinstitusjoner, tre ATV-kontorer, to krisesentre, to støttesentre for kriminalitetsutsatte i politiet og to familiens hus

Deltakelse på samlinger

Utover intervjuene inngår data fra nettverkssamlinger for tre regioner mellom SKM vold og høykonflikt og kontaktpersoner fra alle familievernkontorene i regionene. Vi har også deltatt på en felles, nasjonal digital samling for alle ressursmiljøene knyttet til SKM vold og høykonflikt.

Under samlingene har forskerne tatt feltnotater. Sammen med PowerPoint-filer som vi har fått tilgang til, utgjør dette våre data fra samlingene. Observasjon av og deltakelse på nettverkssamlinger har gitt oss mulighet til å få et innblikk i relevante temaer og diskusjonspunkter, samhandling mellom ansatte fra kontorene og interaksjonen mellom spisskompetansemiljøet og øvrige ansatte i familieverntjenesten.

Dokumentgjennomgang

I rapporten tar vi utgangspunkt i tidligere forskning, aktuelle lovverk og offentlige dokumenter som er relevante for vår studie. Her inngår blant annet departementets tildelingsbrev til Bufdir og Bufdir sine disponeringsbrev til Bufetat, årsrapporter fra Bufdir og Alternativ til vold, interne styringsdokumenter for kompetansemodellen, spisskompetansemiljøene og fagutviklingen i familievernet samt styringsdokumenter for voldsarbeidet. Der spesifikke dokumenter er anvendt, framgår det av kildehenvisninger i teksten.

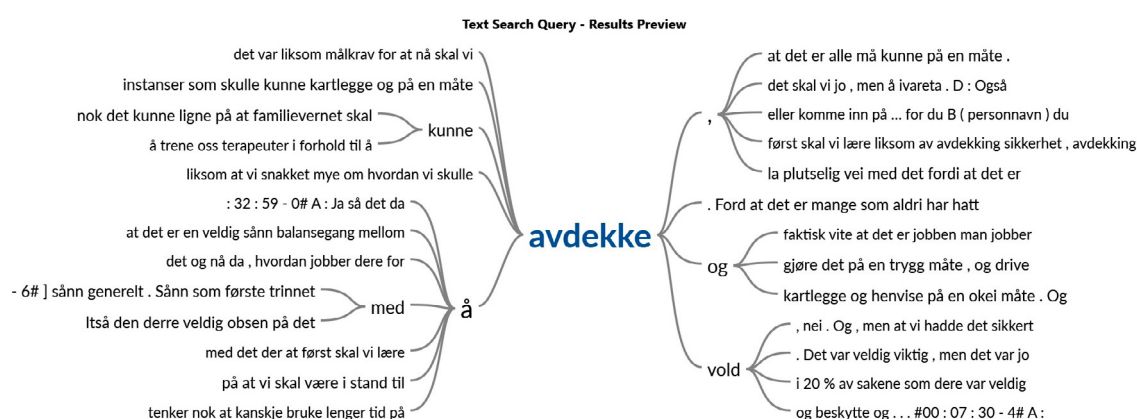
Databehandling og analyse

Det ble gjort lydopptak av intervjuene, som deretter ble transkribert og lagt inn i en felles mappe. Også feltnotater fra samlingene ble transkribert og gjort tilgjengelig for hele teamet. Datamaterialet har blitt gjennomgått og ulike temaer kartlagt og kategorisert gjennom felles diskusjoner. For å danne en helhetlig oversikt over datamaterialet har det blitt nøye lest flere ganger, og hovedtendenser i materialet er notert ned. Funnene har deretter blitt diskutert i teamet

(Eggebo, 2020). Rapportens problemstillinger, slik de kom fram i forrige kapittel, har ligget til grunn for beskrivelse av mønstre og hovedtendenser i materialet.

Vi har anvendt programvaren NVivo til støtte i analyseprosessen, og vi har lagt intervjuer, feltnotater, dokumenter og tidligere rapporter som tekstfiler inn i en prosjektmappe. NVivo er et verktøy med mange innebygde muligheter for kvalitativ dataanalyse, og vi har her valgt å benytte oss særlig av muligheten til tekstsøk og koding (Jackson & Bazeley, 2019). Fordelen med tekstsøk er at det gir rask oversikt over hvor i materialet bestemte ord eller fraser finnes, og mye eller lite av kontekstene de opptrer i. Et tekstsøk på ordet «avdekke*» avgrenset til intervjuer med familievernansatte og med litt kontekst ser eksempelvis slik ut:

Figur 1 Visualisering i NVivo

Treff kan visualiseres slik figuren viser, og forskeren kan så klikke seg videre fra visualiseringen og inn i de ulike tekstfilene. Her har vi prøvd oss fram og gjort utforskende tekstsøk med sentrale begreper og synonymer på hele og utvalgte deler av materialet. En mulig svakhet med slike utforskende tekstsøk er at skrivefeil kan gjøre at man ikke får treff, og at synonymer man ikke har tenkt på, kan være brukt. Videre i prosessen har vi valgt å kode de relevante treffene etter de aktuelle problemstillingene og mest sentrale begrepene. Slik har vi fått en god oversikt over mønstre i materialet og kommet oss videre i selve analysen. Vi har valgt ut sitater fra intervjuene for å illustrere analytiske poeng og gi liv til teksten. De gjengitte sitatene er lett redigert til et mer skriftlig språk for lesbarhetens skyld.

Personvern og forskningsetiske hensyn

Forskningsprosjektet er gjennomført i tråd med gjeldende forskningsetiske retningslinjer. Det er meldt inn til SIKT (tidligere NSD), som har vurdert at behandlingen av personopplysninger er i samsvar med personvernregelverket (meldeskjema nr. 902255). Samtlige som er intervjuet, har mottatt et utfyllende informasjonsskriv om prosjektet, og de har blitt informert om sine rettigheter i forkant av intervjuene. Informantene har i tillegg blitt gitt anledning til å stille

spørsmål vedrørende informasjonsskrivet. I de tilfeller der informasjonsskrivet ikke har blitt lest på forhånd, har første del av intervjuet blitt brukt til å gjennomgå dette. Informantene har fått informasjon om at de når som helst kan trekke seg fra studien uten at dette skal få konsekvenser for dem. Samtykke er innhentet fra alle informanter.

Opplysningene gitt i intervjuene er behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Alle data som krever det, er lagret og håndtert i Tjenester for Sensitive Data (TSD). Dette er en sikker tjeneste som drives av Universitetet i Oslo (UiO) og tilbys nasjonale forskningsinstitusjoner.

I denne rapporten er det ansatte på familievernkontorer og tilgrensende tjenester som utgjør informantene. Familieverntjenesten er relativt oversiktlig, og det er kjent hvem som jobber med hvilke spisskompetanseområder (Aarset & Rosten, 2023). Også vårt utvalg av tilgrensende tjenester er lite i et nasjonalt perspektiv. I gjengivelse av sitater har vi derfor valgt å ikke føre opp hvilken region familievernkontoret eller andre tjenester der informanten er ansatt, tilhører. I tillegg vil det institusjonelle fokuset bidra til å ta oppmerksomheten bort fra enkeltpersoner, samtidig som problemstillingene i rapporten ivaretas. Vi kan likevel ikke garantere at ikke noen ansatte kjenner igjen seg selv eller hverandre. Vi har i etterkant av intervjuene derfor hatt en dialog med utvalgte informanter i feltet, med tanke på at de kan bli gjenkjent i materialet. Disse har fått muligheten til å lese utdrag av transkripsjon av intervjuer som er brukt i rapporten, og i noen tilfeller også vår analyse av intervjuene. De profesjonelle stemmene viser ofte et personlig engasjement, beskriver spesifikk profesjonsutøvelse og kan gjengi synspunkter som i noen tilfeller kan være omstridt. Forskningen kan slik sett berøre sensitive posisjoner i feltet. Et bærende element innen forskningsetikk er hensynet til informanternes integritet. Det har derfor vært viktig med en høy grad av sensitivitet fra forskernes side, og vi har etter beste evne forsøkt å ta hensyn til informantene i presentasjon og formidling av rapportens resultater.

Vold i nære relasjoner: fag eller kompetanse?

Vi skal i dette kapittelet svare på hvordan fagutviklings- og kompetansearbeidet på voldsområdet har blitt iverksatt fram til midten av 2023. Vi spør først hva som ligger i begrepene «fagutvikling» og «kompetanseheving/-utvikling», og hvilke implikasjoner valg av begrep kan ha for arbeidet. Derneft gir vi et overblikk over fagutviklingsplanen og kompetansemodellen, som samlet ligger til grunn for arbeidet med å styrke tjenestens kompetanse på voldsarbeid. Vi skal så gå nærmere inn på hva vårt materiale forteller om dette arbeidet, med utgangspunkt i kompetansemodellens tredeling i spisskompetanse, veiledningskompetanse og basiskompetanse. Her kommer vi inn på hvordan ansatte på ulike nivåer har opplevd fagutviklings- og kompetansearbeidet på voldsområdet. Som nevnt ble SKM vold og SKM høykonflikt i 2020 slått sammen under navnet *Spisskompetansemiljøet for vold og høykonflikt*¹, eller SKM vold og høykonflikt, og vi vil også komme inn på betydningen av denne sammenslåingen for fagutviklings- og kompetansearbeidet.

Begrepenes makt

Vi har i denne rapporten valgt å bruke begrepet «fagutvikling» om endring som familievernets eget faglige, teoretisk forankrede ståsted gjennomgår i møtet med vold som tema, der endringen tar form av en videreutvikling innenfra og bygger på tjenestens eksisterende forståelser og kunnskap. Her er premisset altså at begrepet tar utgangspunkt i og bygger videre på tjenestens eksisterende kunnskap og praksis. «Kompetanseheving» vil vi bruke for å beskrive prosesser som tar sikte på å gjøre hele familievern tjenesten og dens ansatte bedre kvalifisert til å arbeide med vold som tema, med overføring av kunnskap om vold og om arbeid mot vold fra noen som har slik kunnskap, til noen som ikke har det, eller som har det i mindre grad. Overføringen kan skje utenfra/ovenfra eller mellom ulike deler av familievern tjenesten. Vi skal her forsøke å beskrive forholdet mellom disse to prosessene, som foregår samtidig. Om de er sammenfallende eller står i motsetning til hverandre, er et empirisk spørsmål som vi kommer tilbake til. Våre begrepsavklaringer og definisjoner her har kommet fram gjennom det analytiske arbeidet med datamaterialet og utgjør dermed gode analytiske redskaper for å forstå utviklingen i tjenesten på dette området.

Både Bufdir, SKM og øvrige ansatte vi har møtt i familievernet, bruker begrepene på andre måter enn det vi har valgt å gjøre. I Bufdir og i familievern tjenesten

1 I disponeringsbrev fra Bufdir til Bufetat for 2023 brukes «Bufetats spisskompetansemiljø for familier hvor det er høy konflikt mellom foreldrene og hvor det forekommer vold».

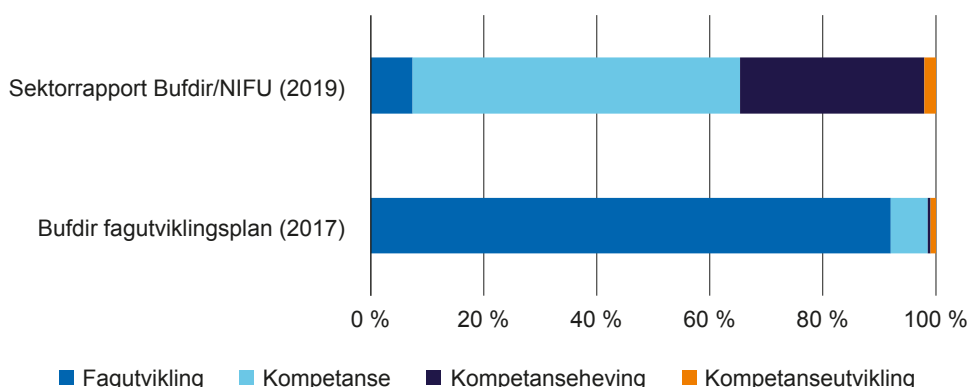
brukes begrep om fagutvikling og kompetanse ofte sammen, og i stor grad om hverandre, oftest uten nærmere definisjoner av eller diskusjoner om begrepenes innhold. Før vi går nærmere inn på den interne begrepsbruken, skal vi se på hvordan begrepene brukes i eksterne, politiske prosesser som har trukket opp linjer og mål for familievernets arbeid mot vold i nære relasjoner.

Det ville vært for omfattende å gjennomgå samtlige styringsdokumenter for voldsarbeidet med henblikk på begrepsbruken, men vi har valgt å gå nærmere inn i den såkalte sektorrapporten *Kompetanse om vold og overgrep i nære relasjoner: kartlegging av føringer, opplæringsstrukturer og kompetansebehov* (Røsdal et al., 2019). Rapporten ble utarbeidet i samarbeid mellom NIFU og Bufdir, som en kartlegging av arbeidet med en nasjonal kompetansestrategi for arbeidet mot vold og overgrep. Vi har valgt ut denne sektorrapporten fordi den er avgrenset til Bufdir sine ansvarsområder, og fordi den ligger nær i tid med de interne styringsdokumentene vi vil omtale. I tillegg viser et raskt søk i både *Opptappingsplan mot vold og overgrep* (2017–2021) (Prop. 12 S (2016–2017)) og *Opptappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner* (2024–2028) (Prop. 36 S (2023–2024)) den samme tendensen i begrepsbruk som i sektorrapporten. Som vi skal se, legger disse politiske styringsdokumentene vekt på manglende kompetanse og behov for kompetanseheving snarere enn på eksisterende faglig kunnskap og videre behov for fagutvikling i familieverntjenesten.

I de interne prosessene er det gjort andre begrepsvalg. I 2017 utarbeidet Bufdir *Fagutviklingsplan: familievernets arbeid med prioriterte områder* (Bufdir, 2017a) som la opp til «en ambisiøs innsats for styrking av tjenestens arbeid i voldsaker, både på systemnivå, ved det enkelte kontor og ned til den enkelte terapeut» (Rosten et al., 2020, s. 15). Fagutviklingsplanen fra Bufdir har sammen med et Bufdir-notat som beskriver mandatet for spisskompetansemiljøene i familievernet (Bufdir, 2018), og et notat om spisskompetansemiljøene fra Bufetat (Bufetat, 2017) vært blant flere sentrale grunnlagsdokumenter for det interne arbeidet med å styrke familievernets kompetanse på voldsområdet. Begrepet «fagutvikling» er svært vidt definert i planen: «Fagutvikling forstås i denne planen som summen av aktiviteter som 1) kartlegging og dokumentasjon av praksis, 2) kompetanseutvikling, 3) utarbeidelse og utprøving av terapeutiske verktøy/modeller og 4) forsknings- og evalueringsprosjekter.»

Der Bufdir i fagutviklingsplanen og et tilknyttet notat om spisskompetansemiljøenes mandat i all hovedsak bruker fagutvikling som overordnet begrep, ligger vekten i direktoratet sin sektorrapport på kompetansebegrepet (Bufdir/ NIFU, 2019). Her brukes vendinger som «kompetansegap», «kompetanseheving» og «manglende kompetanse», mens ordet «fagutvikling» nesten ikke forekommer. Figur 2 er basert på en enkel telling og illustrerer kontrasten i begrepsbruk mellom de to dokumentene:

Figur 2 Begrepsbruk – fordeling

Handler fagutviklingsplanen om fagutvikling, eller handler den om kompetanseheving – eller er dette ord som betyr akkurat det samme? Ifølge *Stor norsk ordbok* (Ordnnett.no, u.å.) foregår fagutvikling «innen et fagområde», mens kompetanseutvikling² ikke er avgrenset til et fagområde. «Fagutvikling» er slik sett et smalere begrep. I Bufdir sin fagutviklingsplan kan det se ut til å være motsatt, slik at fagutvikling er videre og også omfatter kompetanseutvikling og innhenting av kunnskap utenfra. Fagutvikling slik det her er definert, «tar med andre ord utgangspunkt i både systematisering av kunnskap og praksis som finnes i organisasjonen, og tilføring av kunnskap utenfra som organisasjonen trenger for å videreutvikle arbeidet med temaområdene/målgruppene» (Bufdir, 2017a, s. 7–8).

Begrepet «fagutvikling» er positivt ladd og mye brukt av terapeutene i familievernet, mens det ligger i «kompetanseheving» (og i «kompetansegap») at kompetansen i utgangspunktet mangler eller er for lav – altså kan begrepet gi negative konnotasjoner. Rettet mot politikkkfeltet er talen klar: Familievernet har manglet kompetanse på vold, og denne kompetansen må både tilføres og fordeles i tjenesten. Internt er det sannsynlig at et slikt budskap ikke ville fungert. Uansett om det er tilsiktet eller ikke, så er sannsynligheten for at planen skulle bli positivt mottatt, større slik begrepsbruken er (fagutvikling), enn om Bufdir hadde valgt å gå ut i styring av familievernet med en overskrift om hva tjenesten ikke kan (kompetansemangel). Det meste av det som Bufdir inkluderer i sitt fagutviklingsbegrep, handler uansett om å få på plass en kompetanse som tidligere både var ujevnt fordelt og i stor grad har manglet i familieverntjenesten. Fagutviklingsplanen beskriver hvordan tjenesten skal gå fram for å få hentet inn og fram, styrket og fordelt den relevante kompetansen.

Poenget kan synes trivielt, men som vi skal vise finner vi at SKM vold faktisk har arbeidet med den nødvendige kompetansehevingen i form av fagutviklingsprosesser. Her kan vi bare spekulere: Kanskje har en «positiv innpakning» gitt

2 «Kompetanseheving» står ikke i *Stor norsk ordbok*.

SKM det nødvendige handlingsrommet til å gjennomføre en prosess på tjenestens egne premisser – og kanskje var dette hele tiden direktoratets hensikt.

Kompetansemodell og fagutviklingsplan

Forholdet mellom kompetansemodellen (innført i 2015) og fagutviklingsplanen (innført i 2017) er ikke så enkelt, men vi kan innledningsvis si at kompetansemodellen gjelder for flere av Bufdir sine ansvarsområder. For familievernnet sin del kan vi også si at kompetansemodellen inngår i fagutviklingsplanen. Så vidt vi har forstått, utgår fagutviklingsplanen fra Bufdir, mens det er Bufetat som har eierskap til kompetansemodellen, slik at spisskompetansemiljøene er organisatorisk forankret i Bufetat. I det følgende vil vi beskrive de to styringselementene hver for seg og diskutere dem i forhold til hverandre.

Kompetansemodellen

Kompetansemodellen (opprinnelig *spisskompetansemodellen*)³ viser til måten Bufetat arbeider på for å styrke arbeidet innenfor utvalgte fagområder. Modellen beskriver ingen nødvendig organisering av arbeidet, men avgrenser seg til å plassere spisskompetansemiljøer, ressursmiljøer og lokale familievernkontorer på hvert sitt kompetansenivå. Dermed legger ikke modellen direkte føringer på organiseringen av familievernnettjenestens arbeid med de ulike fagområdene, herunder altså vold og høykonflikt. I praksis kan vi snakke om en slags hybrid organisering av arbeidet, der SKM til en viss grad oppfattes som leder i kraft av sin kompetanse og sitt mandat, men der de tre nivåene organisatorisk går over i hverandre. Alle arbeider med saker, enten kliniske saker eller meklingssaker. De som er ansatt i SKM, har 80 prosent av sin tid satt av til «fagutviklingsarbeidet», men jobber også med saker. På kontorene som er regionale ressursmiljøer for vold og høykonflikt, kan de ansatte ha noe av sin tid satt av til veiledning på sitt kompetansefelt på lokalt tilpassede måter dersom det regionalt er satt av midler til dette, mens fagutvikling blant de ansatte med basiskompetanse – altså «mottakerne» av spisskompetansesarbeidet – lokalt skal organiseres innenfor de rammene familievernkontorene har.

Denne modellen er hierarkisk framstilt i en pyramide som gjengis i flere dokumenter, der spisskompetansen på hvert fagområde befinner seg på toppen av en kompetansepyramide. Pyramiden er tredelt, slik figuren nedenfor viser. Nederst befinner «basiskompetansen» seg, og den er plassert lokalt på alle familievernkontorene. Det vil si at alle faglige ansatte eller terapeuter i familievernnet, også de som ikke har fått noe spesielt ansvar innenfor kompetansemodellen, skal ha en felles grunnforståelse av fenomenet vold i familien (Bufdir, 2017a). Midterst i pyramiden finner vi ansatte som har et veiledningsansvar på kompetansefeltet. Dette er plassert regionalt, der ett familievernkontor i hver av Bufetat sine fem regioner har slikt veiledningsansvar i henhold til modellen.

3 Her har vi ikke lyktes med å finne en opprinnelig kilde som beskriver innføringen av spisskompetansemodellen i 2015.

Øverst finner vi spisskompetansemiljøene, i vårt tilfelle altså SKM vold og høykonflikt. Dette miljøet er lokalisert på Enerhaugen familievernkontor i Oslo og har et nasjonalt ansvar for «opplæring, kvalitetssikring og veiledning for faglig praksis» (Bufdir, 2018) i hele familievernet.

Figur 3 Kompetansemodellen⁴

I Bufetat sin spesifisering av kompetansemodellen og av SKM-enes roller og ansvar beskrives nivåene slik:

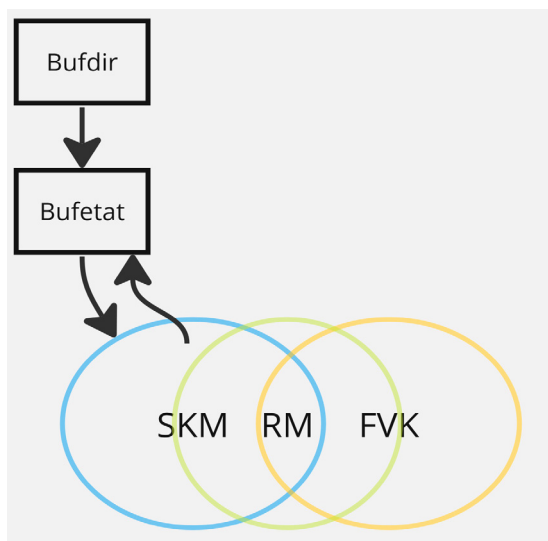
Kompetansemodellen består av 3 nivåer; basiskompetanse, veiledningskompetanse og spisskompetanse. Kompetansemodellen forutsetter at alle enheter i etaten skal inneha generalistkompetanse og kunne tilby barn og familier et hensiktsmessig tilbud i tråd med tjenestens mandat. Som støtte til ivaretagelse av mer komplekse eller krevende saker, skal generalister kunne få veiledning fra det midterste leddet i etatens kompetansemodell. Spisskompetansemiljøene utgjør den erfaringsbaserte spydspissen i etatens fag- og kompetanseutvikling, og skal bistå både i fagutviklingen/opplæring og med å heve kompetansen i ressursmiljøene. (Bufetat, 2017)

Kompetanseheving som metafor forutsetter et lignende hierarki, der den som mangler kompetanse, befinner seg nederst i pyramiden, mens veien oppover går gjennom å tilegne seg mer kompetanse. I kompetansemodellen er likevel ikke veien til topps åpen for alle som tilegner seg mer av den relevante kompetansen. Her er grunntanken derimot at alle skal tilegne seg slik kompetanse, slik at hele tjenesten løftes.

Kompetansemodellen er ikke et organisasjonskart. Skulle man lagd et enkelt organisasjonskart, kunne det snarere sett omtrent slik ut:

⁴ Basert på figur 4 s. 9 i *Fagutviklingsplanen* (Bufdir, 2017a) hentet fra Rosten et al. (2020, s. 28)

Figur 4 Organisering av fagutvikling i familievernet

Figuren illustrerer at fagutviklingen, til tross for at den «følger linjen» oppover mot Bufetat og Bufdir, har vært gjennomført i samsvar med familievernets sterke vekt på lokale tilpasninger, dialog, tilbakemeldinger og autonomi. Den byråkratiske, hierarkiske modellen er selv endret i møtet med den langt mer egalitære tjenesten. SKM har lagt til rette for arbeidet uten å tvinge det gjennom lokalt. Samtidig har vissheten om at fagutvikling på voldsfeltet er et arbeid som ikke kan velges bort fordi det er pålagt «ovenfra», vært med på å ansvarliggjøre familievernkontorene. Dette er også et arbeid de ansatte i all hovedsak er med på og finner meningsfylt, og det er et arbeid som hver ansatt og hvert kontor har vært med på å utforme i praksis.

Fagutviklingsplanen

I *Fagutviklingsplanen* omtales tre typer kompetanse: basiskompetanse, handlingskompetanse og behandlingskompetanse. Basiskompetansen handler om en felles grunnforståelse, handlingskompetansen omfatter strukturer, rutiner og forankring av avdekking, kartlegging og vurdering av vold samt samarbeid, mens behandlingskompetanse viser til en «verktøykasse for behandling». Alle ansatte skal ha basiskompetansen, alle kontorer skal ha handlingskompetansen, mens noen av terapeutene skal ha behandlingskompetansen.

Man skulle kanskje tro at dette er en beskrivelse av Bufetat sin kompetansemodell, men det er det ikke. Det er derimot en beskrivelse av den kompetansen som Bufdir anser som nødvendig, og som fagutviklingsplanen tar sikte på å få på plass – altså en kompetanseheving eller -utvikling i familievernet, med sterk vekt på å skape strukturer, rutiner og system gjennom hovedvekt på det som Bufdir her kaller handlingskompetanse.

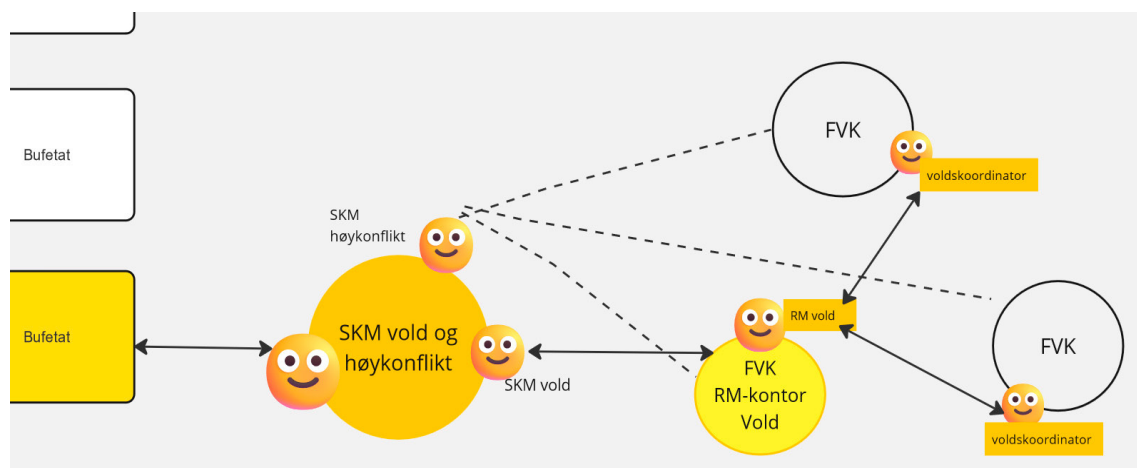
Tidligere har fagutviklings- eller kompetansearbeid i familievernet ofte fokusert enten på introduksjon av basiskompetanse blant ansatte gjennom kurs/konferansen eller innføring av spesialiserte behandlingsmetoder for bruk med

spesifikke målgrupper for tjenesten. Derimot har liten oppmerksomhet vært viet oppbygging av strukturer og rutiner som er nødvendige rundt enkelterapeuter eller -meklere. Dette nivået betegnes gjerne som «handlingskompetanse», og tar stort fokus i denne fagutviklingsplanen. (Bufdir, 2017a)

Hvordan denne beskrivelsen av fagutvikling og kompetansemodellen står i forhold til hverandre, er ikke diskutert i fagutviklingsplanen, men det synes klart at det er et betydelig overlapp, og at de kan oppfattes som to sider av samme sak.

Fagutviklingsplanen legger sterk vekt på utvikling av rutiner og strukturer og definerer dermed organiseringen av arbeidet på en langt tydeligere måte enn kompetansemodellen gjør. Det er likevel ikke enkelt å forstå hvilken organisering det legges opp til. Vår forståelse basert på en gjennomgang av fagutviklingsplanen og de andre dokumentene som beskriver og spesifiserer denne organiseringen, sammenstilt med vårt intervjumateriale og annet innsamlet materiale fra feltarbeidet, er illustrert i figuren under:

Figur 5 Organisering av fagutvikling, vold (og høykonflikt)

Her har vi tegnet inn organiseringen av voldsarbeidet med hele linjer og høykonfliktarbeidet med stiplete linjer. Figuren kan virke komplisert og illustrerer slik en kompleksitet i organiseringen, der organiseringen av voldsarbeidet henger sammen med, men ikke er helt felles med, organiseringen av høykonfliktarbeidet. En av grunnene til at dette kan være forvirrende, er nettopp sammenslåingen av de to SKM-ene i 2020. Vi kommer tilbake til dette nedenfor.

Implementering på tre nivåer

Nå som vi har gått gjennom styring og organisering av arbeidet «på papiret», skal vi se på hva vårt materiale forteller om hvordan fagutviklingsarbeidet og kompetansehevingen på voldsområdet har blitt iverksatt fram til 2023.

Framstillingen følger kompetansemodellens tredeling i spisskompetanse, veiledningskompetanse og basiskompetanse. En sentral aktør i SKM vold og

høykonflikt beskriver for øvrig ikke denne tredelingen som et hierarki, men som et «trekantsamarbeid» der alle parter er avhengig av hverandre. Dette samarbeidet framstilles her som «hovedmotoren» i SKM sin fagutviklingsstrategi (e-post 9.6.2024).

«Spisskompetanse»: spisskompetansemiljøene (SKM)

SKM-enes mandat ble i Bufetat sitt notat om spisskompetansemiljøene beskrevet slik: «nasjonalt ansvar for opplæring, kvalitetssikring og veiledning for faglig praksis i tjenestene knyttet til avgrensede fagområder» (Bufetat, 2017). Historisk har det vært stor variasjon familievernkontorer og -terapeuter imellom om og hvordan vold i familier har blitt avdekket, tematisert og jobbet med. Med etableringen av spisskompetansemiljøene søkte Bufdir blant annet å bidra til en større likhet i tilbudet til familier over hele landet. Mange tiltak og metodikker ble utviklet og brukt lokalt, mens andre kontorer i mindre grad var aktive på voldsfeltet (Steinsvåg, 2016).

En viktig del av oppdraget til SKM vold og høykonflikt har vært å planlegge, legge til rette for og gjennomføre grunnkurs i vold. En to dagers pilot for grunnkursets del 1 ble gjennomført ved ett familievernkontor i 2017. I 2018 piloterte SKM vold et éndags stedlig grunnkurs for alle kontorene i en region. Det ble så tilbudt et stedlig grunnkurs til alle kontorene i en annen region i 2020. Samme år, under pandemien, ble det utviklet et digitalt grunnkurs del 2. Deretter har SKM arrangert grunnkurs del 1 og del 2 som digitale dagskurs som gis både høst og vår (SKM i presentasjon til RM, august 2022, utdypet i personlig kommunikasjon med oss juni 2024). På slutten av vår datainnsamlingsperiode i juni 2023 kunne spisskompetansemiljøet opplyse at grunnkurs del 1 og 2 hadde blitt «rullet ut», og at både tidligere og nye ansatte hadde gjennomført kurset ved alle familievernkontorer. I intervju med SKM vold og høykonflikt beskrev de det slik:

... [Grunnkurs] er utviklet til alle nyansatte. Det er primærgruppen. Likevel har mange kontorer valgt å melde på hele kontorene sine. Det har bidratt til diskusjon blant nyansatte og erfarne terapeuter og et styrket felles søkelys på voldstemaer som alle i tjenesten må forholde seg til. Derfor er det mange flere enn bare nyansatte som tar disse kursene. Del 1 og 2 arrangeres hvert semester, og det er planen å opprettholde det framover, først og fremst for å sikre nettopp nytilsatte. (Intervju med to sentrale aktører i SKM vold og høykonflikt, juni 2023, revidert av samme aktører juni 2024)

Spisskompetansemiljøene for de to områdene vold og høykonflikt ble som nevnt organisatorisk samlet fra 2020, og de ble da etablert ved Enerhaugen familievernkontor i Oslo, hvor SKM vold allerede var lokalisert. Det sammenslåtte miljøet besto av en enhetsleder og åtte fagstillinger. Sammenslåingen har ikke så langt resultert i en fullstendig integrering av de to tidligere SKM-områdene. Under leder for SKM vold og høykonflikt sitter nå to nestledere, en for vold og en for høykonflikt. Disse jobber både sammen og hver for seg, slik en ansatt i SKM vold og høykonflikt beskriver det i et intervju:

Vi kan si at i begynnelsen så var [...] det veldig ulik type tematikk. Så var det nyansatte som kom inn i høykonflikt. Men de kjente jo til SKM-modellen. Mange kjente også til voldsnettverket og hadde vært en del av det. Men vi har vel gått til retning i forhold til at vi startet [med å være] relativt separert til å bli mer og mer det samme. Og to av samlingene i året nå er jo samlet. På høsten så er samlingene i nettverket sammen, [både] vold og høykonflikt. Mens på våren så er det to samlinger, og de er separat. Så vi har på en måte funnet ut, både [gjennom å] rendyrke litt høykonflikt og rendyrke litt vold på våren. Og så er det samlet. Og da blir det mer sann vold i en høykonflikt-kontekst. (Intervju med to sentrale aktører i SKM vold, juni 2023)

Her beskrives sammenslåingen som en gradvis og kontrollert prosess, fra «relativt separert til å bli mer og mer sammen». I og med at vold og høykonflikt har en felles leder, kan man også si at integreringen av de to fagmiljøene startet ovenfra og ikke er gjennomført hele veien ned i kompetansemodellen. Videre beskrives hvordan de nasjonale samlingene er differensiert, slik at man både får en videreføring av de to opprinnelige kompetanseområdene vold og høykonflikt og får et møte på tvers av de to i en mer integrerende prosess. Dette metodiske arbeidet med å se vold og høykonflikt i sammenheng var også hovedtema for en felles digital samling for fagnettverkene fra alle regioner knyttet til SKM vold og høykonflikt i 2022, noe som illustrerer hvordan ressursmiljøene har vært trukket aktivt inn i diskusjonen.

SKM vold og høykonflikt er som nevnt ett av fire spisskompetansemiljøer i familievernet. Fra familievernterapeutenes og -kontorenes ståsted kan det bli mye å forholde seg til, og intervjuene våre på det lokale nivået indikerer at dette har vært en reell utfordring. Vi spurte derfor om dette i intervjuet med SKM vold og høykonflikt, som ble gjennomført i etterkant av intervjuene våre ute i familievernkontorene. De kjente godt til utfordringen og beskrev den som en logisk konsekvens av at alt henger sammen med alt i familievernets arbeid:

Ja, og det er det meste innenfor systemisk arbeid, så er det jo ikke noen klare grenseoppganger. [...] når du går inn i materien, så blir det overlapping. Fordi involvering av barn, det er jo et tema også i høykonflikt- og voldssaker. (Intervju med to sentrale aktører i SKM vold, juni 2023)

Samtidig var de enige om at mangel på koordinering mellom SKM-enes arbeid i en tidligere fase hadde ført til forvirring og merarbeid for familievernkontorene, og at denne utfordringen ikke var helt løst ennå. Her var det ifølge dem en bevegelse i retning av koordinering, etter at alle spisskompetansemiljøene hadde sin første felles samling med Bufdir til stede vinteren 2021/2022:

Lederne i de ulike SKM-ene er i jevnlig kontakt, vår leder er jo i jevnlig kontakt med de andre lederne. Og så er det noen SKM som har ganske store felles overlappinger, og da har vi også [...] bare for å avklare, nå holder vi på med dette, nå er vi her i terrenget. Nå er vi der. [...] orienterer hverandre. Bidrar der vi kan med hverandres prosjekter. Så sitter vi litt i referansegrupper hos

dem, og så sitter de litt i referansegrupper hos oss. Så det har blitt adskillig bedre da i forhold til å klare å håndtere disse grenseoppgavene. (Intervju med to sentrale aktører i SKM vold, juni 2023)

Så langt har vi valgt å trekke fram to tematikker som begge angår grenseområder – ett internt i SKM-et, mellom vold og høykonflikt, og ett eksternt, opp mot de øvrige SKM-ene. I begge tilfeller ser vi en gradvis arbeidsform, der man tar seg tid og tenker seg om. En slik arbeidsform reflekterer i høy grad også hvordan ledelsen i SKM vold har arbeidet strategisk for å få hele tjenesten med seg på veien i arbeidet med å styrke kompetansen på vold. Sentrale aktører i SKM vold beskriver sin strategi i arbeidet med fagutviklingen i kontrast til hvordan voldsarbeidet tidligere hadde vært fragmentert, og uten at noen hadde et overordnet ansvar:

Vi sitter med et ansvar for at dette skal holdes tak i. Det er nytt. Og så har det tatt tid, tror jeg, før man ha fått den tilliten. Men det er trappetrinn. Større og større. Få mer og mer folk med oss. De skjønner hva man holder på med. [Vi har fått] mer og mer tillit i forhold til den strategien. (Intervju med to sentrale aktører i SKM vold, juni 2023)

En slik tilnærmingsform er i seg selv godt forankret i familievernets systemiske og relasjonelle tilnærming. At arbeidsmåten langt på vei har ført fram, bekreftes i vårt øvrige datamateriale så vel som i Rambøll (2023), der det tydelig framgår at SKM vold og høykonflikt er godt kjent, anses som svært relevant og har høy tillit blant de ansatte på familievernkontorene.

La oss nå se nærmere på hvordan fagutviklingsarbeidet og sammenslåingen har sett ut på nivået under i kompetansemodellen, altså i de regionale ressursmiljøene.

«Veiledningskompetanse»: ressursmiljøene (RM)

Dette mellomnivået har en nøkkelrolle i fagutviklingen, samtidig som det er det minst tydelig definerte av de tre kompetansenivåene. En spørreundersøkelse viser at de lokalt ansatte i familievernet har mindre kjennskap til ressursmiljøene enn til spisskompetansemiljøene, mens ressursmiljøet for vold og høykonflikt er det best kjente av de fire ressursmiljøene. Mens 82 prosent av de spurte kjente til SKM vold og høykonflikt, kjente 61 prosent til RM vold og høykonflikt (Rambøll, 2023, s. 4–5). Det er opp til SKM å «finne egnede samarbeidsformer med regionene som sikrer god forankring av praksisen som anbefales» (Bufdir, 2018). Bruk av regionale ressursmiljøer (RM) i dette arbeidet må skje i tett samarbeid med Bufetat sine regioner, ikke minst fordi det er Bufetat regionalt som har ansvar for å allokere ressurser til – betale for – den tiden som settes av til ressursmiljøenes arbeidsoppgaver. Innenfor SKM vold og høykonflikt, som jo inntil 2020 var to separate SKM, var det ett RM for vold og ett RM for høykonflikt.

Under vår datainnsamling pågikk det en diskusjon om hvordan denne «dobbelte organiseringen» og sammenslåingen skulle løses framover, og hva fordeler og ulemper kunne være ved integrerte RM for både vold og høykonflikt kontra to separate RM. I et intervju vi gjennomførte med to ansatte på et familievernkontor som var ressursmiljø for vold i sin region, beskrev de samarbeidet slik:

Der hvor vi jobber, er et ressurskontor for voldsarbeidet i regionen, og jeg er koordinator på voldsarbeidet i regionen [...] så vi er RM. [...] og jeg har jo en kontaktperson i spisskompetansemiljøet, det vil si at jeg har to som på en måte har ansvaret for vår region, i Oslo, så de har vi mye kontakt med og jevnlig møter med. [...] Vi har samlinger to ganger i halvåret som vi planlegger sammen med SKM, og som vi har ansvaret for å gjennomføre både innholdsmessig og praktisk. [...] Da kommer [de] hit fysisk. Og siden vi er RM, så kommer hele voldsteamet, men vi har invitert de andre, men bare koordinatorene og ledere. Det er ikke alltid lederne kommer, men vi ønsker at de iallfall kommer på tredje samling der vi oppsummerer en del ting og de som ledere kan ta stilling til en del ting. (Intervju med to RM-ansatte, september 2022)

Som vi ser, er dette en litt uklar beskrivelse. Går vi nærmere etter hvor uklarhetene oppstår, ser vi at «RM» både kan vise til det familievernkontoret i hver av Bufetat sine fem regioner som er ressursmiljø for vold eller høykonflikt, og til den eller de ved dette kontoret som har ansvaret for RM-arbeidet. Overgangen fra SKM via RM til kontorene framstår her som ganske innviklet. Det er også andre språklige uklarheter som kan bidra til å forklare at RM er mindre tydelig for ansatte i familievernet enn det SKM er, nemlig en veksling mellom de helt eller delvis overlappende begrepene «ressursmiljø», «nettverk», «fagnettverk», «kontorkoordinator» og «voldsteam». Denne vekslingen eller mangelen på konsistens finner vi igjen både i intervjuene og i presentasjoner fra samlinger.

I det samme intervjuet spør forskeren: «Hva har skjedd etter sammenslåingen? Temaene på møtene deres vil vel være ganske annerledes nå?» Den ene av de to RM-ansatte svarer på vegne av dem begge:

Nei, fordi at sammenslåingen har liksom skjedd i to ledd over der hvor [vi to] sitter, så det er ingen reell sammenslåing i hverken møter eller annet enda. Men SKM-ene, altså [våre to nasjonale kontaktpersoner], har en leder som både er leder for høykonflikt og vold. Men de [to kontaktpersonene] jobber bare med vold. [...] Den glidelåsen er liksom helt øverst, og så er våre kolleger som sitter på høykonflikt [...] og de er fremdeles bare fra høykonflikt, men har en felles leder og begynner å ha samarbeidsmøter om hva som kan være sammenfallende i framtiden, men det er bare på tankestadiene nå. Det er ikke noe i strukturen som er slått sammen. (Intervju med to RM-ansatte, september 2022)

Slik intervjupersonene her beskriver det, så var sammenslåingsprosessen på dette tidspunktet ikke kommet så langt «ned» at den berørte organiseringen på regionalt og lokalt nivå. Bildet er av en glidelås der bare den ene enden, «toppen», fører sammen vold og høykonflikt, mens resten av glidelåsen fortsatt er åpen. På spørsmål om hva slags refleksjoner de gjorde seg over sammenlåingen mer tematisk, og forholdet mellom vold og høykonflikt som problemområder i terapi og mekling, svarte den ene:

Det er jo en veldig naturlig kobling, tenker jeg. Jeg er nok ikke så glad i å kalle det «høykonflikt», altså fordi at jeg tenker [...] for våre samarbeidspartnere, sånn som barnevernet [...] hvis noe blir kalt en høykonflikt eller en konflikt mellom foreldre, da er det plutselig ikke barnevern. Da handler det jo plutselig om de voksne. Ordet «bekymring» skulle i mye større grad vært brukt [...] det kan være to foreldre som er like bekymret, begge to [...] Men at det er bekymringen som ofte gjør at det blir seende ut som en konflikt. Det er liksom måten å bruke ordet «konflikt» som hvert fall jeg synes er tildekkende med hva det handler om. (Intervju med to RM-ansatte, september 2022)

Kollegaen supplerte:

Og at det også kan gi inntrykk av sånn likeverdig konflikt, at det er to likeverdige og like konfliktskapende parter, for eksempel. [...] Det er et ujevnt maktforhold. Jeg tenker at volden i høykonflikten blir liksom plutselig visket ut på en veldig merkelig måte hvor instanser som skulle kunne kartlegge og avdekke, lar plutselig være med det fordi at det er en høykonflikt. Jeg er ikke helt enig med meg selv om hva jeg synes om den sammenslåingen, fordi noe av det vil på en måte være sammenblandet fordi trykket er høyt [...] Fordi metodikken i samtaler, [og] barns opplevelse av høykonflikt, altså den voldsbiten i høykonflikten, [der] opplever jeg også at det er metodisk et veiskille hvor det er to forskjellige metoder som blir relevante å bruke, da. (Intervju med to RM-ansatte, september 2022)

Her trekkes det fram et poeng som denne kollegaen også understreket at de hadde diskutert på samlinger, nemlig at forholdet mellom fenomener som vold og høykonflikt må undersøkes både generelt og fra sak til sak. «Høykonflikt» er et begrep som utløser bestemte metoder, mens «vold» utløser andre metoder, til tross for at det for involverte voksne og barn kan «handle om det samme». Vi fanget også opp en skepsis til begrepet «høykonflikt», som bunnet i at det kunne oppfattes som en utvanning av voldsbegrepet og dermed stå i motsetning til en nulltoleranse av vold. Dette motsetningsforholdet kommer vi tilbake til i senere kapitler.

RM sitt ansvar ble i 2017 definert i tre deler: praksisveiledning, bistand til SKM i opplæring og kompetanseoverføring og bidrag til koordinering og oppfølging av praksis. På samlinger der vi var til stede, var dette et tema som kom opp flere ganger, og det ble spesielt uttrykt frustrasjon over at praksisveiledning i saker

var en oppgave som var for stor i forhold til de tildelte ressursene. I intervju med SKM oppsummerer de det som siden har skjedd, slik:

RM-kontor i hver enkelt region har jo fått et eget mandat, som går i linje i hver enkelt region [...] der står det jo at de egentlig skal veilede i sak, og det var i dialog med Bufdir og regionene, men det måtte omtolkes til at de ikke kan veiledes i sak, fordi at da sprenges full kapasitet, i og med at det ikke har den økonomiske rammen. Dermed så har det blitt [...] hvordan kan dere sette dere i stand til som kontor for å gi et godt støttesystem? [Gjennom å] passe på at det er tilstrekkelig kompetanse, at det finnes nok tid til å kunne jobbe godt i sakene med vold, passe på at det er mulig å koble på to personer i saker med vold. Koble på leder, ha noen i kjernegruppe på kontoret som driver lokal fagutvikling med kontorkoordinator. Så det er en sånn kontor-veiledningsfunksjon. (Intervju med to sentrale aktører i SKM vold, juni 2023)

Ifølge SKM har altså ansvaret for praksisveiledning i enkeltsaker blitt tatt vekk fra RM-enes mandat. Vi er ikke kjent med at denne endringen i RM-enes mandat er skriftliggjort. Det er Bufetat sine regioner som har hatt ansvaret for «å sette ressurskontorer/enheter i stand til å utføre sin rolle» (Bufetat, 2017). Det har altså ikke vært satt av øremerkede midler til dette nivået fra Bufdir. I utgangspunktet skulle regionene sørge for at RM-ene fikk tilstrekkelig med ressurser til å ivareta sine oppgaver slik det er formulert i Bufetat sitt notat om spisskompetansemiljøene (Bufetat, 2017). Dette har ikke skjedd, noe som også ble påpekt som en svakhet i en underveisevaluering av kompetansemodellen (Reichborn-Kjennerud et al., 2018). Hvorfor dette ikke har skjedd, er vi ikke kjent med, men løsningen har slik SKM beskriver det, kommet fram «i dialog med Bufdir og regionene».

«Basiskompetanse»: de lokale kontorene og terapeutene (FVK)

Hvordan oppleves satsingen på voldsarbeidet for ansatte i familievernets lokale kontorer og ansatte som *ikke* har et særskilt ansvar for denne fagutviklingen? Dette er det store flertallet av terapeutene som familievernkontorenes brukere møter. I et intervju med en ansatt spurte vi om kontoret hadde noen rutiner for saker med vold, og hen svarte:

Det er jo rutinebeskrivelse på hvordan håndtere, eller hvordan jobber man med vold. Og det er jo noe man snakker om i det ressursmiljøet, og det snakker vi om her på kontoret. Vi drøfter jo, når det kommer en sånn sak, så har vi jo lavterskel på å komme sammen og drøfte: Hva gjør vi? [...] Flere hoder tenker bedre. Vi er raskt ute og, på en måte, hvordan løser vi det her. (Intervju med ansatt ved familievernkontor, juni 2022)

Her ser vi altså at den ansatte bekrefter at rutinene er på plass, og at ressursmiljøet spiller en viktig rolle i saker med vold.

I familievernkontorenes daglige arbeid blir overgangene mellom de ulike «kompetanseområdene» viktige. Kontorene og terapeutene må forholde seg mer eller mindre aktivt til alle SKM-ene. I enkeltsaker vil det ikke nødvendigvis være klare skiller mellom spisskompetansemiljøenes ansvarsområder, og terapeutene må dermed håndtere både sakens kompleksitet og kompetanseområdenes overlappingsfelt samtidig. På spørsmål om kontoret har noen rutiner på å håndtere saker som involverer både vold og barn, svarer den samme ansatte:

Alle som kommer her, har jo barn [...] hvordan spørre fram volden, da, det er et vanskelig farvann å gå inn i [...] om det er konflikt eller vold eller brudd. (Intervju med ansatt, desember 2022)

Hen beskriver så hvordan de går fram for å spørre barn om hvordan familiedynamikken konkret ser ut, for å få fram eventuell vold i hjemmet. Hvis dette bidrar til å avdekke vold, spør de barnet om hva de kan si til foreldrene, og beskriver rutiner for å ivareta barnas sikkerhet. Denne beskrivelsen gikk også igjen i intervju med ansatte ved andre familievernkontorer.

I et annet intervju som mest handlet om arbeidet med barn og unge, spurte vi en terapeut om hva den økte oppmerksomheten om barn og unge har betydd for arbeidshverdagen hens. Den ansatte oppsummerer i sitt svar en hektisk arbeidssituasjon med et høyt antall saker som alle er forskjellige, før hen raskt og uoppfordret går over til å snakke om satsingen på vold og høykonflikt:

Det er jo mange saker, er det, og det er veldig variert. Og så har jo det med høykonflikt og vold tatt mye fokus, så vi har vært opptatt i vårt kontor at vi skal, altså fokus nå er å løfte fram de kjerneoppgavene til familievernkontoret, det er derfor vi har opprettet par- og familieteam for å ikke miste parterapi, familierapi [og] det systemiske. Jeg tror nok mye kan drukne i dette arbeidet, for det er jo krevende å jobbe med. Det er veldig givende og veldig meningsfylt, men også veldig krevende. [...] altså den systemiske tenkningen og barnesamtaler, det drukner. Det forsvant litt for det var så mye fokus på vold og høykonflikt som er så viktig, derfor tenkte vi det er viktig å holde fokus på barnesamtaler, parterapi, hvordan utvikle det videre, familierapeutisk og den systemiske tenkningen. (Intervju med ansatt, desember 2022)

Denne refleksjonen kom spontant og indikerer at for denne ansatte tok satsingen på vold og høykonflikt mye av oppmerksomheten – i den grad at det kunne gå hardt ut over «kjerneoppgavene». Her beskrives en opplevelse av fagområdet vold og høykonflikt som nesten altoppslukende og som noe annet enn kjerneoppgavene og den systemiske tilnærmingen, samtidig som hen understreker at arbeidet med vold og høykonflikt også har klare positive sider. Vi har ikke fått denne type refleksjon i andre intervjuer. I notater fra flere møter forskerne har deltatt i, framgår det at det i stor grad snakkes om vold og høykonflikt som en del av kjerneoppgavene, ikke som noe som kommer utenfra, og som kommer i veien for det egentlige arbeidet. Det er her snakk om møter

på RM-nivå, og det er ikke unaturlig å tenke at det kan være en forskjell i hvordan forholdet mellom «voldsarbeid» og «kjerneoppgaver» oppleves fra ulike nivåer i kompetansemodellen.

I det samme intervjuet fortsetter den ansatte med å løfte fram samarbeidspartnere som familiens hus og barnevernet som en støtte i saker med vold og høykonflikt så vel som i andre saker. For hen har disse samarbeidspartnerne blitt viktige «for å kunne stå i det, faktisk» som hen sier – samtidig som en slik måte å bruke samarbeidspartnere på kanskje kan komme i veien for den egne fagutviklingen på feltet barn og unge. I et intervju med en ansatt ved et annet familievernkontor kom samtalen også inn på samarbeid i voldssaker:

Når det er snakk om vold, så er det veldig fruktbart å samarbeide med andre instanser som har en helt annen myndighet. (Intervju med ansatt, juni 2022)

Her er vi inne på et viktig kjennetegn ved familievernet som både kan være en svakhet og en styrke: Familievernet er en «myk» tjeneste, et tilbud, uten egne sanksjonsmuligheter. Tjenesten har ingen myndighet til å gripe inn i familier uten samtykke. De ansatte har meldeplikt, men andre instanser må inn dersom det er behov for aktivt å stanse vold, slik at samarbeid kan være av avgjørende betydning for voldsutsatte. Vi skal komme tilbake til dette og andre aspekter ved samarbeid og «samarbeidskompetanse» i kapittel 5.

Oppsummering

Vi har i dette kapittelet redegjort for kompetansemodellen og fagutviklingsarbeidet på voldsområdet i familieverntjenesten. Vi har diskutert hvordan valg av ord og begreper kan virke inn på arbeidet, og har særlig løftet fram forholdet mellom begrepene «fagutvikling» og «kompetanseheving». Begrepene og vår diskusjon av dem inngår i vår analyse av datamaterialet og har her bidratt til å synliggjøre viktige aspekter ved utviklingen vi beskriver.

I Bufdir og i familieverntjenesten brukes begrep om fagutvikling og kompetanse ofte sammen, og i stor grad om hverandre, oftest uten nærmere definisjoner av eller diskusjoner om begrepene innhold. Politiske styringsdokumenter og eksternt rettede dokumenter om familievernets rolle i arbeidet mot vold i nære relasjoner legger vekt på familievernets manglende kompetanse og behov for kompetanseheving. I de interne prosessene foretrekkes begrepet «fagutvikling», som er positivt ladd og mye brukt av terapeutene i familievernet. Dermed finner vi at SKM faktisk har arbeidet med den nødvendige kompetansehevingen i form av fagutviklingsprosesser.

Med utgangspunkt i tidligere studier og sentrale styringsdokumenter har vi gått inn i vårt datamateriale for å vise hvordan arbeidet har sett ut på de tre nivåene i kompetansemodellen. Videre har vi gjennom kapittelet belyst forholdet mellom SKM, RM og familievernkontorene, hvordan sammenslåingen av SKM vold og SKM høykonflikt til ett SKM for vold og høykonflikt har sett ut i praksis, noen

implikasjoner av flere parallelle fagutviklingsprosesser samt hvordan grunnkurs i vold har hevet basiskompetansen i hele tjenesten. Fagutviklingen i familievernet, som fram mot 2020 ble opplevd som truet av nye krav om kompetanseheving (Rosten et al., 2020), ser ut til å ha kommet styrket ut av prosessen så langt.

Voldstilnærminger mellom fag og kompetanse

I dette kapittelet spør vi: Hvilke tegn til endring finner vi i de ansattes tilnærming til vold? *Tegn til endring:* Vår datainnsamling har som nevnt gått over en treårsperiode fram til første halvdel av 2023. Dette er en kort periode tatt i betraktning at fagutviklingen og kompetansehevingen har pågått i lengre tid og utgjør et omfattende arbeid med mange lokale variasjoner. Det ville dermed ikke gi mening å si at «slik var familievernets tilnærming til vold i 2020, og slik var den i 2023». Likevel ser vi at utviklingen som var i gang i 2020, har fortsatt, og at det har vært endringer også sammenlignet med Rosten et al. (2020) sine relativt nye funn. Til dels vil det nok være snakk om endringer som henger sammen med den større samfunnsutviklingen, som igjen virker inn på hvordan familier lever sine liv, hvilke forventninger de har til hverandre og til familieverntjenesten, og hvilke normer som råder. Det er jo ikke slik at familieverntjenesten på noen måte er et lukket system, et laboratorium, der man med stor sikkerhet kan si noe om årsak og virkning, tiltak og effekt. Med disse forbeholdene i bakhodet skal vi gjøre et forsøk på å si noe om hvordan fagutvikling og kompetanseheving på voldsområdet har virket inn på terapeutenes tilnærminger til vold. Som bakteppe for denne diskusjonen vil vi først gå nærmere inn i begrepene «standardisering» og «skreddersøm». Disse begrepene reflekterer henholdsvis styring og skjønnsutøvelse, og det er i feltet mellom dem at ansatte i familievernet navigerer i sin tilnærming til vold. Deretter går vi nærmere inn på hva slags grunnkompetanse om vold som spisskompetansemiljøet fremmer gjennom sitt arbeid. Vi vil også komme inn på noen tegn til endring i familievernet, en bevegelse mellom den systemiske forståelsen av voldsarbeid og en individualistisk forståelse på den andre siden. *Tilnærming til vold:* I dette kapittelet avgrenser vi oss til å snakke om forståelser, holdninger og grunnlag for avveininger, mens vi vil omtale mer praktiske aspekter ved tilnærming til vold i kapittel 6.

Standardisering

Innføringen av kompetansemodellen innebar en standardisering og samordning av tjenestens arbeid generelt, også med vold. Standardisering handler både om å utforme tilbud som er likest mulig på tvers av geografiske og andre skillelinjer, og om å forsterke styringen av feltet. Dette er to ulike aspekter som nødvendigvis henger tett sammen, ikke minst når hensikten med styringen nettopp er å sikre at familier skal ha et likeverdig tilbud uansett hvor de bor, og hvilket familievernkontor de kommer til.

Standardisering er et stikkord som brukes for å vise til mange forskjellige fenomener, fra bruk av skjemaer og digitale verktøy i ulike faser av kontakten med brukerne, via felles rutiner for å ivareta sikkerheten til voldsutsatte brukere og de ansatte, til krav om å kategorisere, telle og rapportere inn («registrere») saker i FADO etter bestemte kriterier.

FADO ble etablert i 2008 og erstattet da familievernets tidligere «system for styringsdokumentasjon», Samliv (Riksrevisjonen, 2008). Ti år senere etablerte Bufdir en arbeidsgruppe som skulle gjennomgå FADO, på grunn av «store forskjeller i måten kontorene registrerer sine aktiviteter på» (Bufdir, 2017b). FADO ble her omtalt som «saksbehandlingssystem» og ikke «system for styringsdokumentasjon» som Riksrevisjonen altså hadde kalt det. Hensikten med arbeidsgruppens gjennomgang var å «utarbeide retningslinjer for å sikre en mer konsekvent bruk av registreringssystem og registreringskategorier», riktignok «i overenstemmelse med arbeidshverdagen til terapeutene» (Bufdir, 2017b, s. 13). Vi er ikke kjent med detaljer rundt utarbeidelsen av disse retningslinjene, men vil peke på at en styrt konsekvent bruk av system og kategorier per definisjon gir mer standardisert styringsinformasjon. Krav om rapportering på slike kvantifiserbare mål inngår i en nyliberal styringslogikk.

Samtidig med innføringen av kompetansemodellen og av SKM vold ble det dermed lagt til rette for at nyliberale styringslogikker i forvaltningen også fulgte familieverntjenestens voldssatsing (Rosten et al., 2020, s. 9). I Bufdirs fagutviklingsplan for familievernets arbeid med prioriterte områder (2017a) sto kvantifisering og synliggjøring av resultater sentralt (Rosten et al., 2020). Dette var som nevnt ledd i en strategi for at tilbudet skulle bli likeverdig over hele landet. Samtidig innebærer et slikt standardiseringsarbeid en risiko ved at det kan gå ut over den nødvendige fleksibiliteten i det komplekse voldsarbeidet (Skjørten et al., 2019).

Som Bergflødt et al. (2023, s. 23) skriver, har det skjedd en dreining i Bufdir sin målstyring av familievernet fra 2023. Basert på nye styringssignaler fra Barne- og familiedepartementet som tok sikte på en «mer helhetlig styring» av tjenesten, ble det da lagt om fra kvantitativ til kvalitativ rapportering. Dermed er det også sannsynlig at objektiveringspresset som Rosten et al. (2020) trakk fram som bekymringsverdig, har blitt betydelig mindre.

I FADO inngår ingen differensiering av voldssaker etter type eller alvorlighetsgrad. Tvert imot er det påfallende at det kun er 1 av de i alt 18 kategoriene for hovedtema som omhandler vold (med unntak av tvangsekteskap som har fått en egen kategori). Denne kategorien er «fysisk/psykisk vold og/eller seksuelt misbruk», en kategorisering som i liten grad kan sies å framstå som detaljorientert:

Figur 6 FADO, kategori for registrering av saker der vold er hovedtema⁵

	Avslutta saker									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Fysisk/psykisk vold og/eller seksuelt misbruk	819	829	880	998	1 006	1 033	1 009	724	733	708

Bufdir oppgir også at FADO har en svært generell definisjon av kategorien fysisk/psykisk vold og/eller seksuelt misbruk: «alle former for vold og trusler enten klienten er utøver eller har blitt utsatt for vold». Også voldtekt og blind vold blir derfor kategorisert her. Seksuelt misbruk omfatter både aktuelt misbruk av voksne eller barn og misbruk som har skjedd for lenge siden (også samtaler med voksne om overgrep i barndommen (e-post fra Bufdir til NOVA 6.6.24)).

Det er dermed lite å hente for den som måtte ha behov for å dokumentere hvordan det står til med voldsarbeidet i familievernnet. Dette behovet har SKM vold hatt, og dette spisskompetansemiljøet gjennomførte i 2018 en langt mer detaljert måling av «aktive voldssaker i tjenesten, samt terapeutenes 'opplevelse av ferdigheter, trygghet og støtte' i tilknytning til voldsarbeid» (Rosten et al., 2020, s. 51).

Skreddersøm

Begrepet «skreddersøm» har dukket opp underveis i prosjektet vårt. Det ser ikke ut til å være brukt av de ansatte i intervjuene, men ble brukt flittig av ledelsen i SKM vold og høykonflikt både i samlinger for ressursmiljøene og i intervju med oss:

Hvert enkelt arbeid med hver enkelt familie, det er så unike problemstillinger [...] som oppstår. Og ikke bare i de møtene for første gang [med kontoret], men ... Det kommer nye ting. Så er det brudd, så kommer det en ny partner inn, så er det vold der. [...] Og [vi] løfter opp veldig mange enkeltsaker, snakker om enkeltsaker [på regionsamlingene]. Og da kommer virkelig dette med skreddersøm. Altså det er ikke én modell [som passer alle]. Det er et konglomerat av ulike typer tilbud, og her er familievernnet rå gode til å sette sammen, forstå familien, jobbe komplekst. (Sentrale aktører i SKM vold og høykonflikt, juni 2023)

Begrepet «skreddersøm» slik det brukes her, er uttrykk for den profesjonelle utøvelsen av klinisk skjønn, som gjør det mulig å imøtekomme kompleksiteten i det levde liv og dermed også møte brukere der hvor de befinner seg i sine prosesser. Som vi ser i sitatet over, forsøker aktørene fra SKM vold og høykonflikt å illustrere at når sakene er forskjellige, og i endring, vil det være helt nødvendig å anvende skjønn og tilpasning i det de her kaller for skreddersøm, for å sette sammen det rette tilbudet til akkurat denne familien, akkurat nå. Her brukes det som en motvekt mot kravene om standardisering, uttrykt i «altså

5 SSB tabell 10592: Avslutta saker i familievernnet, etter hovedtema, statistikkvariabel og år <https://www.ssb.no/statbank/table/10592/tableViewLayout1/>

det er ikke én modell». Samtidig ser vi at skreddersømmen ikke forkaster modellene, men plukker ut og velger for å lage et tilbud som er tett tilpasset det aktuelle behovet.

La oss ta et blikk tilbake i historikken bak denne begrepsbruken. Begrepet «skreddersøm» kan se ut til å ha blitt introdusert i feltet av psykologen Geir Skauli (2009, s. 37), slik:

George Bernhard Shaw skal ha kommet med følgende visdomsord: «The only man I know who behaves sensibly is my tailor; he takes my measurements anew each time he sees me. The rest go on with their old measurements and expect me to fit them.» Det er skreddersøm av behandling vi bør drive.

Skauli var tidligere avdelingsdirektør for familievernnet i region sør og ledet prosjektet Brukerrettet kvalitetsutvikling i familievernnet i Bufdir fra 2006 til 2008 (Bufdir, 2010a). To dokumenter forfattet av Skauli analyseres av Ekeland et al. (2014), det ene en rapport fra prosjektet og det andre den artikkelen vi har sitert først i dette avsnittet, som kom ut i første utgave av Bufdir-publikasjonen *Familievernets skriftserie* (Skauli, 2009). Ekeland et al. sin artikkel er rammet inn som en diskursanalyse av disse to dokumentene «som eksempler på nyliberal styring» (Ekeland et al., 2014). Artikkelen er relevant her også fordi den tar for seg spenningsfeltet mellom skjønn og standardisering i familievernnet:

Fra et styringsperspektiv er det logisk å tenke at for mye skjønn øker sjansene for en vilkårlig og ulik praksis, og at mer styring eller standardisering vil øke kvaliteten i tilfeller hvor skjønnet er dårlig eller svakt. På den annen side vil sterk styring eller standardisering kunne komme i konflikt med kravene til å skape kvalitet gjennom brukermedvirkning, «skreddersøm» og individuell tilpassing av tjenester. (Ekeland et al., 2014, s. 143)

Begrepet «skreddersøm» er ikke brukt av ansatte i intervjuene våre, derimot dukker det altså opp i intervju med SKM-ledelsen, og Ekeland et al. viser også til et intervju der begrepet brukes av ekspedisjonssjef i Barne- og familie-departementet (Bufdir, 2010a). Et hovedpoeng i Ekeland et al. sin artikkel, som har tittelen «Når staten vil være terapeut», er at staten trer inn i terapeutenes arbeidsfelt gjennom et slags diskursivt «kupp» («diskursiv kooptering»). Forfatterne argumenterer for at statlige myndigheter gjennom indirekte styringsteknikker søker å svekke ekspertenes makt. I dette tilfellet, hevder de, foregår dette gjennom en «diskursiv kooptering» der «en diskurs trenger inn i kjernen til en motdiskurs, [og] snur denne logikken på hodet slik at det nye resonnementet utgjør en ny komponent som bidrar til å reetablere hegemoni» (Jensen, 2010, sitert i Ekeland et al., 2014, s. 153). Her begrunnes endringer i faglige termer, mens «formålet er styringspolitisk».

Det interessante med denne argumentasjonen er at den langt på vei kan forklare hvordan Bufdir, og ekspedisjonssjefen i BFD, i vår sammenheng

eksemplifisert gjennom bruken av ordet «skreddersøm», ser ut til å befinne seg på «innsiden» av familievernterapeutenes ekspertfelt. Samtidig har også spisskompetansemiljøet tatt begrepet i bruk, noe som ikke er unaturlig sett i lys av deres rolle som brobygger mellom Bufetat og innsiden av fagmiljøet.

Dokumentene som ligger til grunn for analysen, er skrevet av en psykolog som har beveget seg mellom familieverntjenesten og Bufdir. Slike bevegelser i arbeidslivet mellom myndigheter, tjenester og til dels også forskning er relativt vanlige i norsk sammenheng. Når mennesker har arbeidet med tema og felt fra flere vinkler, kan det styrke den gjensidige forståelsen og kommunikasjonen mellom de ulike enhetene. Det kan også gjøre grensene mellom dem utydelige og vanskelige å opprettholde, selv når slike grenser er viktige med tanke på utøvelse av makt og etikk. Vi skal komme tilbake til betydningen av personellbevegelser i kapittel 5.

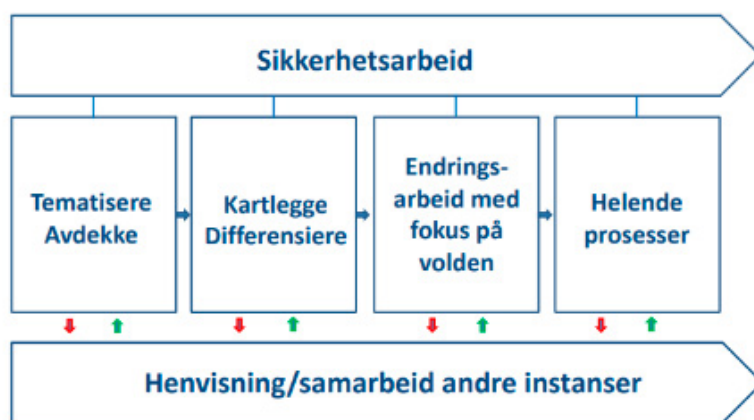
En felleseid grunnkompetanse i voldsarbeidet

Med kravene om kategorisering og telling kommer nødvendigvis også felles definisjoner av vold. Et av de tydeligste uttrykkene for standardisering som er utarbeidet og satt ut i praksis som følge av voldssatsingen, er grunnkursene i vold. Kursene tilbys nå, som nevnt i kapittel 3, som digitale dagskurs to ganger i året, der både del 1 og del 2 tilbys hvert halvår. Tanken fra spisskompetansemiljøet sin side var opprinnelig at kurset skulle tilbys alle nyansatte, men langt flere ansatte har tatt kursene. Kursene har altså blitt tatt imot med større interesse enn spisskompetansemiljøet hadde forestilt seg. I forrige kapittel skrev vi at grunnkursene har vært gjennomført av ansatte ved alle familievernkontorer. Grunnkursene er like for alle og kan forstås som et arbeid i retning av en standardisering av voldskompetanse. Ifølge spisskompetansemiljøet skal grunnkursene dekke «et minimum av grunnkompetanse alle terapeutene trenger for å tematisere, avdekke, kartlegge, differensiere og vurdere vold, med tanke på videre tilbud i og/eller utenfor familievernet». Dette kommer fram i en presentasjon fra en felles digital samling for alle ressursmiljøene i regi av SKM vold og høykonflikt i august 2022. På denne digitale, nasjonale samlingen var tilbakemeldingene på grunnkurset positive og til dels entusiastiske, og innholdet ble i liten grad diskutert. I presentasjonen ble kompetansekrav i grunnkurset beskrevet som minimumskompetanse. Det ble gitt en kort beskrivelse av grunnkurset: Kurset skal dekke «et minimum av grunnkompetanse alle terapeutene trenger for å tematisere, avdekke, kartlegge, differensiere og vurdere vold, med tanke på videre tilbud i og/eller utenfor familievernet». Det er altså ikke rettet mot å lære terapeutene bestemte praksiser eller modeller for avdekking, behandling eller sikkerhet. Derimot tar det sikte på å skape en felles grunnforståelse av vold og håndtering av vold i familievernet, som utgangspunkt for lokalt og individuelt tilpassede praksiser. Hovedtyngden er på de tidlige fasene i voldsarbeidet, med avdekking av fysisk, psykisk, seksuell, materiell, økonomisk og latent vold som første skritt (SKM vold, Kontorpakke 1 2018). Terapeuter i familievernet skal, slik vi forstår SKM sin operasjonalisering av oppgaven, ikke

primært arbeide klinisk med behandling i voldssaker, men de skal håndtere saker med vold på en god måte og vurdere videre tilbud enten i familievernet, i et samarbeid mellom familievernet og andre tjenester eller som en henvisning ut av familievernet og til andre tjenester.

Rosten et al. (2020, s. 50) gjengir SKM sitt flytskjema som viser «de fire ulike fasene i arbeidet med voldssaker, samt sikkerhetsarbeid og henvisning/samarbeid med andre instanser som kontinuerlige prosesser underveis». Samme flytskjema går igjen i vårt materiale, der det gjengis i presentasjoner på regionale samlinger i regi av regionens ressursmiljø der også SKM var til stede. Skjemaet ser slik ut, formet som en sandwich:

Figur 7 Flytskjema for arbeid i voldssaker

I denne «sandwichen» ser vi at begrepene som SKM brukte i beskrivelsen av grunnkurset, går igjen i «pålegget»: tematisere og avdekke i den første boksen, kartlegge og differensiere i den andre. Grunnkursets «vurdere» ligger her etter vår tolkning primært i «brødsnivåene», altså i sikkerhetsarbeidet og i henvisning og samarbeid med andre instanser. Den tredje boksen i «pålegget» viser til behandlings- og oppfølgingsarbeidet, som enten kan gjøres klinisk av et mindre utvalg av terapeuter i familievernet med slik «behandlingskompetanse», og da gjerne i samarbeid med andre instanser, eller det kan henvises ut av familievernet.

Sentrale aktører i SKM vold og høykonflikt beskriver i et senere intervju med oss tanken med kursene som en del av den langsiktige strategien for å sikre helhet og kontinuitet i voldsarbeidet:

B: Tenke og bygge i trappetrinn. Dråpe for dråpe. Stein for stein. Sakte, men sikkert endre. Det ultimate må være å endre hele grunnlagstenkningen i familievernet, at du går vekk ifra at vold i nære relasjoner handler om bare å kunne metode [til] å reflektere over hva vold i nære relasjoner handler om. Grunnkompetanse. Så der har vi nok lagt mest støtet inn. Tidligere prosjekter [var basert på metode og] modeller. Vi har i større grad [lagt vekt på]

grunnkompetanse. [...] Refleksjon, for å få det inn komplekst i det systemiske arbeidet og tenkningen i det hele tatt.

A supplerer: For og med tjenesten, ikke sant.

B: Det med grunnkursene, tror jeg i det siste året har vært ekstremt viktig, fordi det er noe som har blitt prioritert av tjenestene, og som har blitt veldig synlig. Og det er noe som ruller og går, og så jobber vi i regionale samlinger med de samme temaene, så vi får jobbet og knadd disse temaene om igjen og om igjen på ulike måter, slik at det blir sterkere og sterkere og en større og større del av familievernets kart, eller felleseid tenkning. (Intervju med sentrale aktører i SKM vold og høykonflikt, juni 2023)

I sitatet over forteller representantene fra SKM vold og høykonflikt at grunnkurset i seg selv ikke er nok, det representerer kun et utgangspunkt som videre skal «jobbes og knas» med, «om og om igjen». I tillegg til at voldssakene krever ulik tilnærming, vil familievernkontorene være plassert i helt forskjellige lokale kontekster som både kan fasilitere og begrense arbeidet med voldssaker. For eksempel kan det være av betydning om familievernkontoret har avtale med ATV eller ikke, noe vi kommer tilbake til i kapittel 5. I sitatet ser vi også at spisskompetansemiljøet beskriver hvordan de arbeider for å komme fram til en grunnkompetanse for og med tjenesten. Selv om kursene «rulles ut» over hele landet, er det ikke snakk om et kurs som skal lære alle å jobbe på samme måte, etter bestemte metodikker eller modeller. Tvert imot ser det ut til at fellesnevneren er refleksjon rundt vold som fenomen, og at grunnkursene er et startpunkt for en felles prosess der målet er å komme fram til hva slags voldsbegrep som kan fungere som en del av det systemiske arbeidet. Samtidig understreker de i intervjuet:

Vi sier ikke at voldsarbeid bør være fritt for modeller. Vi tror jo også at noen metoder og modeller er det jo smart å kunne ha kompetanse på. Der er enkel og effektiv aggresjonskontroll kommet inn som ett av forslagene. Så er det jo mange i familievernet som driver med Brøset og andre ting, så vår jobb er kanskje å vise til det mangfoldet også, da. At [det er ulike] måter å jobbe i volden på. (Intervju med sentrale aktører i SKM vold og høykonflikt, juni 2023)

Selv om det i kjølvannet av voldssatsingen også fulgte standardiseringskrav, kan det se ut til at tjenesten langt på vei har lyktes i å innlemme den standardiserte måten å jobbe på i grunnlagstenkningen i familievern tjenesten. Det «systematiske», standardiserte, har så å si blitt opptatt i det systemiske, og grunnkursene inngår i en mer omfattende dialog med kontorene.

Vold: individets eller systemets problem?

Vold og makt er nært beslektet, og måten vi forstår vold på, vil dermed ligne måten vi forstår makt på. Her settes to hovedperspektiver ofte opp mot hver-

andre, der det ene ligger til en systemisk tenkemåte, mens det andre kan kalles atomistisk eller individualistisk.

I en individualistisk tenkemåte er vold og makt avgrenset til enkeltmennesker, som «har» makt eller «utøver» vold. I et rent individualistisk perspektiv er det logisk å identifisere og skille mellom utøver og utsatt og plassere ansvaret for volden hos utøver. I et slikt perspektiv gir også begrepet «nulltoleranse» mening, fordi nulltoleranse for vold forutsetter at volden er et individuelt ansvar og lar seg kategorisere som et objekt som bør fjernes. Her gir det også mening å forvente at utøver skal erkjenne volden som sitt problem.

I en systemisk tenkemåte er både makt og vold relasjonell og oppstår og endres i samhandling og samvær mellom mennesker i en kontekst. I et rent systemisk perspektiv gir det lite mening å skulle plassere og avgrense volden hos en utøver, fordi volden (eller makten) beveger seg i relasjonen mellom to mennesker og påvirkes både av dem og av konteksten de befinner seg i.

De aller fleste vil nok være enige i at vold har både individuelle og relasjonelle sider, samtidig som man vil finne seg på ulike steder mellom de to ytterpunktene. Familievernets systemiske og relasjonelle tilnærming til vold kan likevel se ut til å plassere fagtradisjonen ganske langt fra storsamfunnets krav om nulltoleranse for vold (Skjørten et al., 2019). Vi skal her se på noen tegn til endring i familievernet når det gjelder den systemiske forståelsen av voldsarbeid på den ene siden og en nulltoleranse mot vold på den andre siden.

Slik Rosten et al. (2020, s. 76) beskrev det, fant de i sitt materiale en «pragmatisk tilnærming til krav om erkjennelse og nulltoleranse», som var helt i tråd med den systemiske tilnærmingen. Her fant forskerne «liten oppslutning» om «nulltoleranseperspektivet og kravet om erkjennelse» som utgangspunkt for familieterapi. Det pragmatiske lå i å finne en tilnærming til den konkrete saken som ville gjøre det mulig å «ivareta sikkerheten og forebygge framtidig vold» som det primære hensynet.

Differensiering av vold ligger fortsatt nærmere familievernets tenkemåte enn en streng nulltoleranse. En ressursmiljø-ansatt reflekterte for eksempel slik på spørsmål om hva «nulltoleranse for vold» betydde for hen:

Jeg tenker jo at den nulltoleransen handler om å, om å sette et mål, ja, egentlig på en måte ut ifra hva vi tenker på det. Vi kan dra inn likeverd òg, fordi at det går ikke an å legge skjul på at det fortsatt er menn som topper alt av voldsstatistikker, det er det, jo, sant, men at man jobber med et utgangspunkt i forhold til nulltoleranse og sånt, men hva er nulltoleranse i forhold til, og hva definerer vi som vold, og der tror jeg også enda vi som terapeuter har ulike toleransevinduer, det vil jeg absolutt tenke. Sant, men igjen og, ja, kanskje spesielt på det psykiske, men i forhold til fysisk vold så er det jo på en måte, da tenker vi det at da er nulltoleranse, nulltoleranse, ja. Her er

vi inne på grenseoppganger mot andre tjenester, som trekkes inn eller henvises til dersom volden ligger utenfor det familievernkontoret kan takle.

I dette sitatet ser vi en relativ tolkning av begrepet «nulltoleranse» som ligger ganske langt fra andre tjenesters forståelse av begrepet, slik vi skal komme tilbake til mot slutten av dette kapittelet. Graden av vold handler også om hvor grensene går mellom familievernet og andre tjenester, og hvordan man samarbeider om de vanskelige sakene. Det kommer vi tilbake til i neste kapittel.

Som nevnt i innledningen til dette kapittelet skal vi være forsiktige med å annonsere en generell endring i familievernet. La oss likevel avslutningsvis i dette kapittelet presentere ett intervju som tydelig skiller seg fra Rosten et al. sine funn. Dette var en ansatt med rundt 15 års fartstid i familievernet. Hen var voldskordinator ved sitt kontor og hadde det lokale ansvaret for å følge opp fagutviklingen på feltet. I intervjuet finner vi både en *systemisk* tenkemåte og en **individualistisk** tenkemåte, og vi uthever disse i henholdsvis kursiv og fet skrift i sitatene nedenfor. I intervjuet beskrev hen en endring i sin forståelse av vold, fra de første årene hen hadde deltatt i et lokalt prosjekt om vold fra 2010, og til intervjudisputunktet:

Jeg husker jo da at for min del så var det «åh det her var jo nytt», og jeg *klarer ikke å huske fra [tidligere] at vi snakket mye om hvordan vi skulle avdekke vold, nei*. Vi hadde det sikkert som tema og sånn, men det var der [i prosjektet] jeg fikk opplæringen, det var gjennom det prosjektet jeg skulle bli mye tryggere, og det var **lettere å rette fokus på vold** etter at vi hadde fått den opplæringen [...] når vi bruker dette – **definisjon av vold**, det er jo et fenomen som er ganske stort, men sånn som psykisk vold som vi møter mest av, typisk problematikk i familievernet er jo sjalusi. **Der vi faktisk nå kan definere det som psykisk vold, og si det høyt, sant, det var utenkelig for en stund tilbake**. (Intervju med ansatt, juni 2022, vår utheving)

Vi ser her at denne ansatte markerer en klar, selvopplevd endring, fra å ikke snakke om avdekking eller definere kontrollerende sjalusi som vold til å både definere det som vold og til å beskrive det som vold i terapisituasjonen. På spørsmål om hvordan en slik terapisituasjon da typisk ville utvikle seg, om det var snakk om å plassere skyld og hvordan utøver da ville reagere, fortsatte hen:

Der jeg er veldig tydelig på det og sier at *jeg hører nå at du sliter med sjalusi*, og kanskje hun har lagt fram at «han kontrollerer meg fullstendig», der jeg bruker det ordet at «**det er faktisk psykisk vold det du driver på med**», men «**jeg ser at det er et problem for deg. Er det noe som du er interessert i å lære å regulere**», for eksempel, «**og på en måte rette det**», men å tørre å **bruke det ordet**, fordi at det gjør noe med klienten i det han hører at «oi, her er faktisk vold det jeg driver med nå». [...] *det veldig viktig å følge det opp og si at «det her er noe som jeg har tenkt til å hjelpe dere med. Fordi at det er ikke bra det som skjer nå»*. (Intervju med ansatt, juni 2022, vår utheving)

En slik tilnærming bærer i seg både avdekking av vold og en raskt etterfølgende systemisk tilnærming til vold i relasjonen gjennom sterk vekt på at hen vil styre samtalen videre slik at begge parter føler seg ivaretatt og invitert til å samarbeide om å endre på dynamikken i parforholdet («det her er noe som jeg har tenkt til å hjelpe **dere** med»). Vi ser også at terapeuten selv utøver en form for makt ved å bruke ordet «vold» og dermed «gjøre noe med klienten».

Da retter jeg jo også mot **den personen som sliter med for eksempel sjalusien**, men det er også for å på en måte da vise dem **hvor terskelen er i forhold til hva vi kaller vold**, [...] det at på en måte å bruke det begrepet også [er å] vise respekt overfor det begrepet, og i den forstand, sier ikke at vi skal ufarliggjøre det på noen måte, men det **å sette alvoret i saken med en gang**, det gjør det mye lettere i forhold til, jeg tenker både *dynamikken mellom meg og klientene*, men det er lettere å på en måte starte en kurs i forhold til *å sette terapimål for dem*, for vi jobber jo med et utgangspunkt, med et **nulltoleransenivå** i forhold til vold. (Intervju med ansatt, juni 2022, vår utheving)

I dette siste sitatet føres de to tenkemåtene helt eksplisitt sammen. Her kjenner vi igjen den systemiske tilnærmingen i uthevingene i kursiv. Her plasseres ikke skyld hos en «utøver», men man henvender seg til den personen som «sliter med sjalusi» i forholdet, et sted mellom de to tenkemåtene. Man konsentrerer seg om dynamikk og terapimål. Samtidig kan vi i uthevingene i fet skrift kjenne igjen en kategorisk nulltoleranse: Terskelen ligger lavt, alvoret er stort, og utgangspunktet er «et nulltoleransenivå i forhold til vold». Her ligger voldsforståelsen nærmere det som Bredal et al. (2024, s. 87) fant var utgangspunkt for barnevernets arbeid med vold, nemlig en «kategorisk voldsforståelse preget av nulltoleranse». Her fant forskerne for øvrig at barnevernet var i en utvikling bort fra et slikt kategorisk utgangspunkt.

Oppsummering

I dette kapittelet har vi rettet søkelyset mot uttrykk for ulike forståelser av vold. I utgangspunktet gikk vi ut fra at familievernets systemiske tilnærming til vold har vært utsatt for et sterkt press om kompetanseheving utenfra, gjennom krav om standardisering og nulltoleranse. Her kunne man ha forventet å finne standardiserte definisjoner av vold, kriterier for ulike typer og grader av vold, i retning av en mer individualisert tilnærming til voldsarbeid. Gjennom å undersøke standardisering og skreddersøm i styring av tjenesten har vi likevel funnet et mindre entydig bilde. Verktøy som man skulle tro ville fungere sterkt standardiserende, som et felles styrings- og dokumentasjonssystem (FADO) og nærmest universelt implementerte grunnkurs i voldsarbeid, viste seg å være innrettet slik at de i liten grad fungerte på den måten. Samtidig viser en nøyе gjennomgang av ett intervju hvordan denne terapeuten har beveget seg et godt stykke i retning av en individualisert tilnærming, uten å gi slipp på den systemiske tilnærmingen som er familievernets styrke.

Samarbeid med andre tjenester

Vi skal nå ta for oss familievernets samarbeid med andre tjenester og instanser og besvare dette spørsmålet: På hvilke måter har satsingen på voldsarbeid bidratt til endringer i samarbeidsrelasjonene med andre tjenester, og hvordan påvirker dette samarbeidet familievernkontorene og den enkelte terapeut? I dette kapittelet forstår vi «satsingen på voldsarbeid» i vid forstand, som den politisk styrte styrkingen av dette feltet på tvers av tjenester og sektorer. Her inngår også familievernets fagutvikling på voldsfeltet innenfor kompetanse-modellen, som vi hittil har hatt i fokus. I dette kapittelet vil vi altså løfte blikket slik at vi i tillegg ser de andre tjenestene og prosessene som inngår i den brede voldssatsingen. Vi skal fortsatt rette oppmerksomheten mot familievernets arbeid, men får nå også noen perspektiver på dette fra andre tjenester.

Familievernet har inntil ganske nylig vært en tjeneste som i liten grad har samarbeidet med andre tjenester (Rosten et al., 2020, s. 91). Dette kan henge sammen med at en systemisk tilnærming til familier kan ses som et motstykke til en sektorinndeling av tilbud til familier, og at familievernet har sett det som sin særlige oppgave å ivareta familien som helhet. Skal man jobbe helhetlig med familien som system og den eventuelle voldsproblematikken som utspiller seg, kan det virke ulogisk og kontraproduktivt å skulle overlate deler av dette arbeidet til andre instanser. I disponeringsbrevet til Bufetat for 2023 står det at kjennskap til familievern tjenesten og dens tilbud blant samarbeidsaktører og andre tjenester er en forutsetning for å oppnå målet om at tjenesten skal være likeverdig tilgjengelig (Bufdir, 2023). Det kan virke selvsagt, men ettersom familievernet ikke har hatt en sterk tradisjon for å samarbeide med andre tjenester, kan potensielle samarbeidspartnere ha hatt lite kjennskap til deres arbeidsmåter (NOU 2019: 20, s. 18). Enkelte av våre informanter bekrefter dette, som her fra et intervju vi gjennomførte relativt tidlig i prosjektperioden:

[Vi har], det merker du jo også når vi snakker med fagfolk rundt omkring, at de gjennom årene ikke har kjent til familievernet. De som ikke jobber direkte inn mot oss, og det er det få på en måte som gjør. (Intervju med lokal volds-koordinator, desember 2021)

På tross av dette observerte Rosten et al. (2020) at praksiser rundt samarbeid med andre tjenester var i utvikling. Forskerne fant her at mange av de ansatte ønsket seg mer samarbeid, og samarbeid med flere tjenester, men at det primært var strukturelle hindringer for å få dette til. De pekte også på risikoen for at utstrakt samarbeid i voldssaker kunne ta mye tid og ressurser, og dermed potensielt svekke familievernets tilbud til familier uten vold. Siden Rosten et al. avsluttet sin datainnsamling, har det skjedd mye på den politiske fronten, som blant annet skal legge til rette for familievernets muligheter for samarbeid:

For å styrke oppfølgingen av barn, unge og deres familier har Stortinget vedtatt nye bestemmelser om samarbeid, samordning, barnekoordinator og individuell plan, jf. Prop. 100 L (2020–2021) *Endringer i velferdstjenestelovgivningen (samarbeid, samordning og barnekoordinator)*. Lovendringene trådte i kraft 1. august 2022 (Ikraftsetting av lov 11. juni 2021 nr. 78 om endringer i velferdstjenestelovgivningen (samarbeid, samordning og barnekoordinator) 2022) og innebærer endringer og nye bestemmelser også i familievernkontorloven, der første ledd i endringen lyder: «Familievernkontoret skal samarbeide med andre tjenesteytere dersom samarbeid er nødvendig for å gi brukeren et helhetlig og samordnet tjenestetilbud.» Familievernkontorene skal med dette delta i tverretattlig samarbeid med andre relevante tjenester, for eksempel kommunalt barnevern, fagteam, politiet, krisesenter tilbud og Alternativ til vold (ATV).

Formelt ligger det dermed til rette for samarbeid både med andre offentlige tjenester og med ATV på en helt annen måte nå enn det gjorde for få år siden, og det er dermed interessant å se hvilke erfaringer familievernet og tjenestens samarbeidspartnere har gjort seg så langt. Et slikt samarbeid forutsetter en tydelig ansvars- og rollefordeling mellom de ulike tjenestene som jobber med barn og unge. I lys av diskusjonen om fagutvikling innenfra versus kompetanseheving utenfra er det spesielt interessant å se hvordan samarbeidet kan ha virket inn på familievernets voldsarbeid i praksis, som vi skal ta for oss i neste kapittel. Profesjoner og sektorer opererer etter ulike logikker, som er formet historisk innenfor rammer som ulike lov- og regelverk, mandat, politikk, praksis og utdanning. Slike ulike tjenestelogikker kan komme i konflikt med hverandre eller samspille på uforutsette måter. Dermed kan det oppstå nye og hybride logikker, arbeidsmåter og allianser (Bakketeig et al., 2019). Familievernets logikk er den systemiske og relasjonelle tilnærmingen, mens samarbeidende tjenester kan arbeide etter andre logikker. Vi vil derfor i det følgende undersøke hvordan de ulike tjenestelogikkene virker sammen, og da særlig med tanke på hvordan familievern tjenestens logikk påvirkes av og påvirker de andre tjenestenes logikker.

En utfordring som flere, både samarbeidspartnere og familievernansatte i vårt materiale, peker på, er at samarbeid ofte vil kreve tid i en allerede presset arbeidshverdag. En deltaker fra et familievernkontor snudde likevel denne problemstillingen på hodet da hen sa:

Når vi jobber så utrolig hektisk og det har vært så mange saker sånn at det er jo – hva finnes der ute for å koble på andre? Alt skal ikke være familievernkontoret [sitt ansvar]. Vi har veldig fokus på vold, og det er jo barn også i familier hvor det er vold, så ble vi litt opptatt av om vi er et eget ATV-kontor? Vi har et ATV-kontor i byen her, [da er det bedre å] koble på og samarbeide. Sånn at vi har jo ringt, vi ringer jo til barnevernet og drøfter, og vi ringer til ATV og drøfter, vi har til og med møter med ATV med barnevernet til stede. Det er også familiens hus, en representant der. (Intervju med ansatt, august 2022)

«Alt skal ikke være familiekontoret [sitt ansvar]», sier denne terapeuten. Det er en erkjennelse som kan se ut til å ligge et lite stykke fra bildet av familievernnet som en tjeneste som er «høy på seg selv» (Rosten et al., 2020, s. 54). Vårt materiale for øvrig bekrefter også at de ansatte i økende grad ser samarbeid med andre tjenester om voldssaker som en positiv faktor i arbeidshverdagen. Samtidig finner vi som nevnt også en bevissthet og til dels en bekymring rundt risikoen for at tid brukt på samarbeid om voldssaker kan gå på bekostning av andre typer saker, for eksempel parterapi.

Samarbeidspartnere i familievernets voldsarbeid

I våre intervjuer med ansatte og ledere i familievernnet viser de til samarbeid med en lang rekke instanser og tjenester. Fordi ATV har en særstilling som samarbeidsinstans også i fagutviklingen på voldsfeltet, diskuterer vi først dette samarbeidet før vi går over til en mer samlet diskusjon av samarbeid med øvrige tjenester. Vi bruker datamateriale fra hele landet, slik at det ikke er spesifikke familievernkontorer og deres konkrete lokale samarbeidspartnere som presenteres, men snarere utgjør sitatene grunnlag for refleksjoner om samarbeidet på et mer generelt nivå.

Alternativ til vold (ATV)

ATV står i en særstilling, dels fordi det tette samarbeidet med familievernnet går langt tilbake i tid, og dels fordi samarbeidet nå er institusjonalisert gjennom en egen samarbeidsavtale med Bufdir. Denne private, ideelle stiftelsen har samarbeidet med familievernnet siden 1990-tallet (Rosten et al., 2020, s. 31) og har fra 2016 hatt en formell intensjonsavtale med Bufdir om samarbeid med familievernnet (Bufdir, 2017c, s. 38). Avtalen ble fornyet i 2021 (ATV, 2022), med følgende hovedpunkter:

1. tilrettelegging for samarbeid mellom ATV og familievernets spisskompetansemiljø (SKM) for voldsarbeidet i familievernnet
2. arrangement av Nordisk konferanse om vold og behandling
3. tilrettelegging for samarbeid mellom lokale ATV-kontorer og familievernkontorene

Det er det første og det tredje punktet som er særlig relevante her, mens konferansen ikke berøres i vårt materiale. Det første punktet omhandler som vi ser, samarbeid på et overordnet nivå, rett inn i spisskompetansemiljøets arbeid med fagutvikling etter kompetansemodellen. Det tredje punktet avtalefester en intensjon om lokalt samarbeid. Ifølge ATV sin årsrapport for 2023 har alle ATV-kontorene tett samarbeid med familievernkontorer i sin region, de fleste gjennom skriftlige avtaler. Vi har ikke hatt anledning til å gå nærmere inn i de økonomiske sidene ved samarbeidet, men stiftelsen er så vidt vi forstår, i hovedsak finansiert gjennom statlige og kommunale midler, der særlig det siste vil ha betydning for brukeres tilgang til ATV lokalt.

Samarbeid med spisskompetansemiljøet: EEA

Det er i vårt materiale lite konkret informasjon om hvordan samarbeidet om fagutvikling har sett ut siden 2020, noe som kan henge sammen med at samarbeidet har vært godt etablert over lang tid og derfor i stor grad tas for gitt. Som nevnt har leder av SKM vold selv bakgrunn fra ATV. Dette avsnittet er derfor i hovedsak basert på årsrapporter fra ATV (ATV, 2021, 2022, 2023, 2024). Her framgår det om samarbeid på nasjonalt nivå at SKM (her er det ikke spesifisert om det er hele SKM vold og høykonflikt eller bare «volds-delen») og ATV i disse fire årene særlig har samarbeidet om en innføring av det ATV-utviklede verktøyet EEA. EEA står for «enkel og effektiv aggresjonskontroll» og består ifølge ATV av fire trinn og et reparasjonstrinn. Hele løpet i innføringen av EEA i familievernnet har skjedd i samarbeid med SKM, fra utviklingen av en egen versjon og en terapeutmanual tilpasset familievernnet til opplæring av to terapeuter ved hvert familievernkontor med opplæringsdager, oppfølgingsdager, veiledningsmøter og erfaringskonferanser. Her inngår også opplæring av nytilsatte til erstatning for terapeuter som hadde sluttet eller gått over i andre oppgaver. Av de siste to årsrapportene framgår det at SKM og ATV har lagt planer for det videre samarbeidet om EEA fram til 2027. De har også felles planleggingsdager i løpet av året. En del av ATV sitt samarbeid med familievernnet på nasjonalt nivå tar slik sett i praksis form av opplæring på kontornivå. Samarbeidet med SKM slik det framstår her, ser i økende grad ut til å handle om planlegging, med hovedvekt på oppfølgingen av EEA-innføringen.

Lokale samarbeid

Som vi så ovenfor, har minst to terapeuter ved hvert familievernkontor, ifølge ATV, deltatt i opplæringen i bruk av EEA. Likevel er det i intervjuene med kontoransatte en tydelig tendens til at de primært tenker på samarbeid om enkeltsaker når samtalen kommer inn på ATV. Tilgjengeligheten for at familievernkontorene og ATV-kontorene kan etablere og utvikle slikt samarbeid, har økt betydelig de senere år, i takt med at ATV har vokst og etablert seg med kontorer på flere steder: Ifølge stiftelsens nettside har den fra 2020 i alt 15 lokale behandlingstilbud. Vi har ikke oversikt over hvilke kommuner som benytter seg av ATV sitt behandlingstilbud, men ifølge ATV dekker tilbudene i alt 82 kommuner, mens 39 kommuner har driftsavtaler med stiftelsen (ATV, 2024). ATV og de lokale familievernkontorene har også inngått samarbeidsavtaler de senere årene. Grad av skriftlighet og formalisering varierer imidlertid, og det samme gjelder innhold i og utforming av det faktiske samarbeidet.

I våre intervjuer med representanter fra ATV finner vi at en del har samarbeidsavtaler og jevnlige møter med familievernkontorer, og er godt fornøyd med det. Dette kan både være samarbeidsmøter på ledernivå og møter der konkrete anonymiserte saker brukes som case, der de konsulterer hverandre gjensidig for å lære av hverandre.

Det framgår av vårt intervjumateriale at både geografiske og økonomiske rammer avgjør i hvilken grad og på hvilke måter behandling og kurs i regi av

ATV er tilgjengelig for familievernets og samarbeidspartneres brukere. I ett av våre intervjuer fra lokale familievernkontorer kommer det eksempelvis fram at ikke alle kommuner i familievernkontorets område har betalt for tilgang til ATV:

Men vi server jo mange kommuner som ikke betaler, altså som ikke er tilknyttet ATV. Så det er jo klart at [...] vi må jo ta mange av de tyngre sakene selv hvis de [brukerne] bor i en annen kommune, og det er det jo mange som gjør. (Intervju med to ansatte med ansvar for voldsarbeid, desember 2021)

I andre intervjuer kommer det fram at den fysiske avstanden mellom familievernet og ATV er av betydning. Samlokalisering er et element som fasiliterer samarbeid. Også personlige relasjoner og nettverk mellom ansatte på tvers av tjenestene kan ha stor betydning, noe vi skal komme inn på i neste avsnitt.

ATV har blitt en viktig partner for myndighetene i arbeidet for å heve familievernets kompetanse på vold. Her har det skjedd betydelige endringer historisk sett. Slik beskrives det av Steinsvåg (2016, s. 62):

Familievernet var tidlig på 90-tallet faglig på kollisjonskurs med ATV, i og med at ATV forfektet sterke synspunkter rettet mot uforsvarlighet ved å håndtere voldstema i pararbeid innenfor en systemisk referanseramme. I tråd med at både familievernet og ATV har utviklet seg faglig har denne motsetningen minket, og er i mindre grad synlig i begge leire i dag. På mange måter tenker vi at familievernet og ATV deler noen overordnede faglige perspektiver på behandling, som gjør at det er relativt uproblematisk å samarbeide.

I en historisk framstilling av hvordan voldsarbeid har utviklet seg over tid, skriver Skjørten at måten som offentlige myndigheter og hjelpeinstanser har forstått og nå forstår vold på, har «gått fra ignoranse til nulltoleranse» i løpet av de siste førti årene (Skjørten et al., 2019, s. 14). Den systemiske forståelsen virker i utgangspunktet ikke forenlig med samfunnets nulltoleranse og ambisjonen om å avskaffe all vold i hjemmet (Bergflødt et al., 2022, s. 61). Nulltoleranselinjen bygger på et klart skille mellom utøver og utsatt som forstås dikotomisk, i motsetning til hverandre, og volden blir en egenskap ved utøver. Det blir dermed lett å plassere ansvaret hos utøver, og terapeuten kan ta et moralsk standpunkt og plassere skyld. Den systemiske tenkningen tar utgangspunkt i at relasjonen mellom utøver og utsatt og konteksten de lever i, er en del av volden, og at utøver og utsatt ikke klart kan skilles fra hverandre. Volden er en egenskap ved relasjonen, og relasjonen er dynamisk. Hva skjer da med ansvaret? Systemiske tilnærminger har blitt kritisert for i liten grad å anerkjenne at makt, kontroll, kjønn, ansvar og skyld inngår i voldsrelasjoner (Helle & Johannessen, 2007, s. 314). Ansvar kan ikke plasseres på samme måte når relasjon snarere enn individer er i fokus, og et moralsk spørsmål om skyld kan dermed framstå som mindre relevant for det terapeutiske arbeidet.

Påvirkningen mellom ATV og familievernnet har fortsatt også etter 2016 og har slik sitatet fra Steinsvåg (2016) ovenfor her indikerer, uten tvil vært gjensidig. Når organisasjoner slik sett nærmer seg hverandre og etter hvert til dels overlapper både i praktisk og teoretisk tilnærming til sitt felles arbeidsfelt, blir grensene mellom dem både viktige og informative.

ATV har fra 2018 et familiemandat, som innebærer at stiftelsen skal gi et tilbud ikke bare til voldsutøvere som før, men også til deres partnere og barn (Barne- og likestillingsdepartementet, 2018). Familiemandatet har ført til en betydelig styrking av ATV, og økningen i antall barn som kom til behandling og informasjonssamtaler i ATV, trekkes spesielt fram (Prop. 1 S (2023–2024), s. 63). Et relevant spørsmål her er om familiemandatet innebærer en sterkere orientering mot familien som system, eller om ATV søker å ivareta mandatet gjennom en fortsatt individorientering. Utviklingen av ATV er ikke et hovedfokus i vårt prosjekt, men vårt materiale indikerer likevel – ikke overraskende – at det er lokal variasjon i implementeringen og forståelsen av familiemandatet. En ansatt ved ATV beskrev sin oppfatning slik:

Det er jo også noe som vi hele tiden har oppe til vurdering og snakker om, og hvordan skal det se ut det med det familiemandatet vårt, men jeg oppfatter det sånn [...] at det er viktig i ATV at [vi] hvert fall vet at det er trygt hvis vi skal, og at det i utgangspunktet er individuell behandling, da. (Intervju med ansatt i ATV, juni 2022)

Her ser vi både at spørsmålet er oppe til diskusjon, og at denne ansatte iallfall for sin del mener at ATV sin tradisjonelle individ- og sikkerhetsorienterte tilnærming må ligge til grunn. Ettersom barns deltakelse i ATV, slik vi nevner ovenfor, spesielt trekkes fram i statsbudsjettet, vil vi også komme kort inn på hvordan vårt materiale belyser dette. Vi har intervjuet ledere eller ansatte ved tre ATV-kontorer. Ved det ene ATV-kontoret forteller informantene at de prøver å unngå å ta barn fysisk inn på kontoret, men legger vekt på å snakke om barnas situasjon med foreldrene og jobbe med barneperspektivet indirekte:

Det der er jo komplisert, det prosjektet som vi har nå, det handler mest om å, om å ikke ha barna i rommet, men å bruke opplevelsesbaserte teknikker, for eksempel emosjonsfokuserte teknikker der de ser for seg barnet i en stol, for eksempel, og gjør det de bruker å gjøre, jobber med mentalisering på den måten, da. (Intervju med ansatt i ATV, desember 2021)

Ved det andre kontoret tar de inn barna og opplever det som avgjørende. Leder ved ATV-kontoret som legger vekt på å ta barna inn, forteller hvorfor hen mener det er viktig å snakke direkte med barna:

Det at barna kan ha problemer med å være aggressive mot andre eller mot seg selv, kan være en reaksjon på at barnet lever med vold. Og det kan skape trøbbel på skolen, og barnet blir ofte irettesatt. Det kan også skape trøbbel hjemme ved at barnet blir i en sårbar posisjon hjemme for å bli utsatt

for vold. Og da ser vi en reaksjon på at det barnet internaliserer at det er egen skyld, at det er noe feil med barnet. Så det er en av de tingene som vi adresserer, som vi tenker at barn som strever med aggresjon, trenger hjelp. Og vi ser det i sammenheng med at de utsettes for vold. Men det å snakke med dem som kan gjøre at barn får større forståelse – og vi jobber med at barnet ikke opplever det som at det er egen skyld eller barnets skyld – at det skjer vold i familien. Og selvfølgelig så bidrar dette også inn i samarbeid med foreldre fordi at de trenger også å vite at barnet strever, og da må det ses i sammenheng med at barnet lever med vold. (Intervju med leder i ATV, desember 2022)

Her ser vi at denne lederen beskriver en tilnærming som ligger nærmere familievernets systemorientering.

Det tredje ATV-kontoret ligger et sted mellom de to andre på skalaen individ-/systemorientering:

[Vi hadde] et prosjekt for noen år siden som har funnet ut en sånn måte å møte barn på, hvordan vi snakker om vold. Så vi tar det jo inn. Og det har vi, vi skal jo gi hele familien et tilbud. Men vi gir ikke et tilbud om behandling til barn, men som en del av behandlingen til foreldrene. (Intervju med ansatt i ATV, juni 2022)

Her ser vi at de ansatte forteller at de inviterer det voldsutsatte barnet inn sammen med foreldrene og «snakker om vold på en ufarlig måte», uten å gi barn et eget behandlingstilbud.

«Hen jobbet i ATV før»: betydningen av personellutveksling

Vi har alt vært inne på fenomenet at spesialister innenfor et arbeidsfelt skifter mellom ulike arbeidsgivere – i kapittel 4 eksemplifisert ved avdelingsdirektøren i familievernet som ble prosjektleder i Bufdir. I det tilfellet var det også snakk om en bevegelse mellom ulike nivåer. Et sentralt eksempel på personellbevegelse, denne gang på samme nivå, er leder for SKM vold som kommer fra ATV (se også Rosten et al., 2020, s. 59). I norsk sammenheng er slike personellbevegelser, enten de skjer oppover eller nedover i et hierarki eller på samme nivå, mellom tilgrensende tjenester, ikke på noen måte oppsiktsvekkende. Slike personellutvekslinger anses generelt å være til berikelse for alle parter. Vi nevner det her fordi det kan ha noen implikasjoner også for forholdet mellom familievernet og ATV. I intervjuene er det svært mange tilfeller der det kommer fram at den som blir intervjuet, eller kolleger som omtales, har byttet jobb fra ATV til familievernet, og i mindre grad motsatt vei. Det sier seg selv at en slik utbredt praksis også vil bidra til overføring av tankesett og tilnærmingsmåter mellom de to tjenestene. Vi mener det er grunn til å anta at dette kan være en del av forklaringen på at disse to tjenestene har nærmet seg hverandre, i tillegg til de styrte samarbeidsprosessene, slik denne SKM-ansatte trekker fram:

Det er veldig mange psykologer som pendler mellom familievernkontoret og ATV, og for samarbeidet så er jo det gull, da er man jo trygg i begge tjenester.

Her vil vi peke på at ATV tradisjonelt er en psykologdrevet tjeneste, mens familievernterapeuter har hatt en bredere grunnutdanning, oftest sosialfaglig, med familievernterapi som spesialisering. For å male med bred kost står psykologien nærmere en individorientert tilnærming til vold, mens familievernterapi står for den systemiske tilnærmingen. Dersom bevegelsen av personell, slik vårt materiale kan indikere, har vært primært fra ATV til familievernet, vil det også et stykke på vei kunne bidra til å forklare en tilsvarende tentativ bevegelse i familievernets tilnærming til vold, i retning av en mer individorientert tilnærming. Samtidig er det liten tvil om at terapeutene generelt viser stor tillit til at psykologene i ledelsen for SKM vold og høykonflikt fullt ut verdsetter og fremmer den systemiske tilnærmingen.

Øvrige samarbeidspartnere

Som for ATV, og som også Rosten et al. (2020) beskriver, er fysisk nærhet og avstand viktig for samarbeid mellom familievernet og andre tjenester. Samtidig er det slik at samarbeidet er lovpålagt, uten hensyn til geografiske hindringer, slik vi nevnte innledningsvis i dette kapittelet. Dermed er også en viktig forutsetning endret. Der familievernet tidligere kunne velge å la være å samarbeide med andre tjenester «for å gi brukeren et helhetlig og samordnet tjenestetilbud» (unntatt saker der meldeplikt til barnevernet ble aktualisert), er dette ikke lenger en mulighet. Denne lovendringen føyer seg dermed til en rekke av tiltak som forsterker styringen av familievernet, og dermed også tjenestens autonomi.

Når forskerne i intervjuer etterspør samarbeidspartnere ut over ATV, er det barnevernet som nevnes oftest. Dette er ikke overraskende, gitt at familievernet er pålagt å prioritere å ta inn barnefamilier, og at saker med vold dermed så å si alltid vil berøre barn. I sin gjennomgang av barnevernets samarbeidspartnere i volds- og overgrepssaker finner Bredal et al. (2024, s. 61) likevel at familievernet kommer svært langt ned på listen over hvem barnevernet «ofte» samarbeider med. Meldeplikten familievern tjenesten har overfor barnevernet, har som tidligere nevnt betydd at dette har vært en nødvendig samarbeidspartner også før den nye lovgivningen om samarbeid kom på plass. Likevel er det ansatte ved flere familievernkontorer som mener at det oftere er barnevernet som henviser til familievernet enn omvendt. Det framgår at krisesenter og politi er viktige samarbeidspartnere i spesielt alvorlige saker, og at familievernet også selv kontakter disse der de vurderer det som nødvendig.

Også samlokaliserte tjenester som familiehus eller familiens hus nevnes ofte, gjerne i forbindelse med at både barnevern, familievern og andre tjenester er lokalisert der, og at dette gjør det lett å henvise til hverandre. Skole og skole-relaterte tjenester nevnes også relativt ofte som instanser man samarbeider med i enkeltsaker. Enkelte kommuner har «familieteam» der flere relevante tjenester samarbeider internt i kommunen, mens familievernet som ikke er en

kommunal tjeneste, kan bli stående litt utenfor slike samarbeid om det ikke legges spesielt til rette. Helsestasjoner og voksenopplæring nevnes ofte, da særlig i forbindelse med utadrettet informasjonsvirksomhet og i mindre grad terapi og enkeltsaker. Det er fortsatt stor lokal og geografisk variasjon i hvor systematisk samarbeidet med kommunale og andre relevante tjenester er. Enkelte familievernkontorer forteller at de har regelmessige møter med en eller flere samarbeidspartnere, mens andre har kontakt i enkeltsaker. Det er tilsvarende stor variasjon i hva som mer konkret oppfattes som «samarbeid», på en skala fra å kjenne til hverandres arbeidsområder og eventuelt henvise ved behov, via mer og mindre tett samarbeid om pågående enkeltsaker, til jevnlig samarbeidsmøter med eller uten enkeltsaker som hovedpunkt på agendaen.

Profesjonslikheter kan være av stor betydning, men betydningen kan modifiseres av strukturelle hindringer. En informant fra et familiens hus legger vekt på at samarbeid mellom ansatte på tvers av tjenester fungerer nærmest friksjonsfritt når alle er familieterapeuter. Likevel viser begge intervjuene med familiens hus at det er lite samarbeid med familieterapeutene i familievern-tjenesten, og at familievern-tjenesten kan oppfattes som noe fjernere fordi den ikke er kommunal. En ansatt ved et familiens hus svarer slik på spørsmål om samarbeid med familievernet:

Det med mekling er hovedforskjellen. Men utenom det så er det ikke så mye [...] det er ikke så mye samarbeid mellom oss. Det er det ikke. Det kunne det jo i mye større grad vært, men vi opplever nok at når vi snakker sammen om hva gjør dere, og hva gjør vi, og hva er forskjellen, og sånne ting, så høres vi like ut på ganske mye. De skal jo drive med mye av det vi òg driver med. For eksempel den foreldreveiledninga og [...] ulike sånne kurs som vi òg driver med. Men jeg har av og til lurt på «er det mer i praten», på en måte? At det er det de egentlig skal gjøre, men det virker som at de ikke har tid til det. Mitt inntrykk er at de drukner mye i meklingsarbeid. (Intervju med ansatt i familiens hus, august 2022)

Her kan det altså se ut som det gjøres en del parallelt arbeid av familietereapeuter som er ansatt i ulike tjenester, istedenfor at det samarbeides.

Mulige virkninger av lovendringen nevnes ikke av våre informanter. Ettersom endringen ikke trådte i kraft før det meste av feltarbeidet var utført, er dette ikke overraskende. Selv der intervjuene ble gjennomført etter 1. august 2022, er det liten grunn til å forvente at endringer skjer over natten. Det framgår imidlertid tydelig av intervjuene at samarbeid med andre tjenester er et aspekt ved familievernets arbeid som er i utvikling. Informantene ser tilbake på en tid der samarbeid var lite aktuelt, og gir uttrykk for at dette er et avsluttet kapittel, noe som bekrefter at denne lovendringen i mindre grad utgjør et dramatisk vendepunkt og i større grad lovfester en tendens som allerede har gjort seg gjeldende.

Grenseoppganger

Grenseoppganger mellom familievernnet og andre tjenester kan være en utfordring på begge sider. Flere mekanismer spiller inn og spiller sammen i hvordan grensene trekkes. I ett intervju løfter den ansatte ved et familievernkontor likevel fram samarbeidspartnere som familiens hus og barnevernet som en støtte i saker med vold og høykonflikt. For hen har disse samarbeidspartnerne blitt viktige som støttespillere i det faglige arbeidet, «for å kunne stå i det, faktisk» i en hektisk arbeidshverdag som hen sier.

En utfordring kan være at andre tjenester endres slik at de får et smalere virkeområde. Dette så vi et eksempel på i et intervju med lederen av et av familievernkontorene:

Vi er jo et lavterskeltilbud, og når da DPS og BUP er strammet inn og har blitt veldig diagnostiske og strenge, da kommer det jo flere hit. Vi skal jo egentlig ikke jobbe med terapi på den måten. Så der er et dilemma for familievernnet, den avgrensninga. (Intervju med leder av familievernkontor, oktober 2021)

Der noen samarbeidspartnere slik av ulike grunner snevrer inn sine arbeidsområder og trekker seg tilbake, kan altså en helhetlig tjeneste som familievernnet oppleve at den må kompensere og gå inn i det nye mellomrommet som oppstår.

En helt motsatt utvikling ser vi også i vårt materiale, der noen samarbeidspartnere får utvidet sine arbeidsoppgaver og metoder langt inn på familievernets tradisjonelle område. Dette er blant annet en konsekvens av familiemandatet som ATV har fått. ATV arbeider nå ikke bare med «utøver», men også med «utsatt» og med hele familien, inkludert barna. Implementeringen av dette varierer fra kontor til kontor i ATV, men peker likevel på en voksende likhet mellom tilbudet som familievern tjenesten og ATV gir til familier hvor det er vold. Samtidig er det ikke alle familievernkontorer som har mulighet til å samarbeide med ATV. Intervjuer med ansatte på familievernkontorer uten avtale med ATV viser at de opplever at de må ta inn saker med grov vold, som ellers hadde falt inn under ATV sitt arbeidsområde. Vi ser her et grunnlag for en ny diskusjon om hvor grenseoppgangen mellom familievernnet og ATV skal gå framover. En lignende tendens ser vi i kjølvannet av etableringen av familiehus i mange kommuner og av andre modeller for samarbeidsteam i kommunene. Også disse tjenestene har beveget seg i retning av til dels betydelig overlapp med familievernets arbeidsfelt og arbeidsmåter.

Slik vi ser det, henger denne endringen sammen med samfunnsutviklingen innenfor barns rettigheter, der barns medvirkning i saker som angår dem, står helt sentralt. I et slikt perspektiv blir det stadig vanskeligere å stenge barn ute fra arenaer der voksne tradisjonelt diskuterer seg fram til løsninger som angår barn. Videre handler tverrfaglig samarbeid og samarbeid mellom ulike tjenester om komplekse problemer som vold i familier om å nærme seg problemet mer helhetlig. Både ATV, familiehus og andre samarbeidspartnere ansetter nå

familieterapeuter med samme type fagbakgrunn som familieverntjenesten og legger vekt på å jobbe med hele familien.

Det var tydelig i våre intervjuer at likheter og forskjeller mellom familievernet og ATV var et tema de ansatte på begge sider var opptatt av og vant til å diskutere. Det ser ut til å utkrystallisere seg en enighet både om at grensen mellom de to er viktig, og til dels også om hvor den skal trekkes. Enigheten gjør seg som forventet ulike lokale utslag. Her er et eksempel fra et familievernkontor:

Og så vil jeg jo også si at en forskjell på oss og ATV er at jeg vil påstå at vi er langt mer systemiske enn de er. De er veldig i en prosess der de ønsker å bli litt mer systemiske, men vi har et mer systemisk fokus enn de har. Og sånn sett når vi arver noen modeller fra de, og som vi òg liker veldig godt, så tenker vi på dem i mer systemisk ånd enn de har blitt utviklet i. (Intervju med to ansatte med ansvar for voldsarbeid, desember 2021)

Kollegaen bekrefter dette og utdyper:

Og det er jo det som [navn] sier, det der som er vårt mandat, å prøve ut disse modellene i en kontekst, altså i relasjonell forstand. (Intervju med to ansatte med ansvar for voldsarbeid, desember 2021)

Her spurte forskeren hva forskjellen egentlig er på hvordan familievernet og ATV jobber med voldssaker:

B: Hvis man skal tenke på stereotypien i det, så vil man si at ATV jobber med den mer alvorlige volden. Og vi mer med hverdagsvold. Samtidig som det liksom ikke gir noe mening til slutt, fordi det kan se helt likt ut i de behandlingsmøtene de får her eller på ATV i forhold til enkel og effektiv aggresjonskontroll [...] Så vil det i praksis kunne se ganske likt ut, vil jeg påstå. Men i forhold til føringene ovenfra så vil man nok at de individuelle løpene skal mer til ATV hvor det er langsiktig og mer alvorlig. Men grunnen til at jeg nå blir ullen, er fordi at dette er ullent. Overgangen der er på en måte i bevegelse og veldig diffus.

A: Så kommer de fra [steder] der de ikke har ATV som tilbud. Enten så havner de her i et langt løp hos oss, ellers så når vi de ikke. [...]

[...] hvis man tenker på føringene, så vil nok det kunne ligne på at familievernet skal kunne avdekke og kartlegge og henvise på en okei måte. Og nødvendigvis ikke går inn i behandlingsdelen i like stor grad som ATV gjør. [...] når vi ser hva som kommer fra SKM, så er jo hovedtyngden på kartlegging og avdekking. (Intervju med to ansatte med ansvar for voldsarbeid, desember 2021)

Her ser vi altså at grensen i prinsippet kan være relativt enkel å trekke, mens det i praksis er vanskeligere. Det kan være flere grunner til det. Vi ser at det vises til EEA, som nå er et felles verktøy for de to tjenestene – selv om de ikke

nødvendigvis bruker det likt. I tillegg var det for disse to ansatte viktig å trekke fram at ikke alle familier med vold har tilgang til ATV. Når familievernnet skal jobbe med vold, har fått kompetanse fra ATV og ATV ikke er tilgjengelig for å gi behandling, så er det lett å se at familievernnet kan gå inn i en ATV-lignende funksjon.

Oppsummering

Familieverntjenesten har helt fra begynnelsen av 1990-tallet hatt ulike former for samarbeid med ATV. Til å begynne med handlet samarbeidet mest om å invitere ATV til å gi veiledning og undervisning til familievernansatte. Enkelte familievernkontorer har etter hvert fått et langt tettere samarbeid, også klinisk, ofte i form av at ATV har arbeidet med utøver, mens familieverntjenesten har arbeidet med den utsatte (Steinsvåg, 2016). Bildet av hvor familievernnet og ATV befinner seg i forhold til hverandres tilnærminger, er ikke entydig. Det er neppe slik at familievernnet og ATV nå er i ferd med å bli helt like, til tross for det tette samarbeidet og den tilsiktede påvirkningen fra ATV i form av den sentrale rollen de har fått i den styrte kompetansehevingen av familievernnet. Det har blitt tydeligere at ATV og familieverntjenesten sine oppgaver i voldsarbeidet er overlappende, samtidig som ATV framstår som primært eksperter på voldsarbeid, mens familievernnet framstår som primært eksperter på familien.

Samarbeid med andre tjenester og instanser tar to hovedformer: for det første en styrt kompetanseheving og gjensidig fagutvikling i samarbeid med ATV og for det andre et praktisk samarbeid om enkeltsaker både med ATV og med øvrige lokale tjenester. Begge typene samarbeid er avhengig av gode rammevilkår både i form av økonomi, lov- og regelverk og tilgang på relevant fagpersonell. Grenseoppganger mellom familievernnet og andre tjenester er til dels preget av økt overlapping med noen tjenester, som har fått et mer utvidet familiemandat. Her kan det bli uklart hvilken rolle familievernnet har. Andre grenseoppganger preges av at noen tjenester snevrer inn sine arbeidsområder og trekker seg tilbake. Der det skjer, kan en helhetlig tjeneste som familievernnet oppleve at den må kompensere og gå inn i det nye mellomrommet som oppstår.

Familievernets voldsarbeid i praksis

Vi har i de to foregående kapitlene sett på endringer og kontinuitet i forståelser, holdninger og grunnlag for avveininger i voldsarbeidet og på familievernets samarbeidsrelasjoner med andre tjenester. Vi skal nå undersøke hvordan endrede tilnærminger til vold og voldsarbeid kommer til uttrykk i praksis. I kapittel 4 rettet vi blikket mot det Bufdir i sin fagutviklingsplan for familievernet har kalt «basiskompetanse», altså en felles grunnforståelse av vold, og i kapittel 5 mot den delen av «handlingskompetansen» som dreier seg om samarbeid med andre tjenester (Bufdir, 2017a). Hvordan tjenestens praksis i arbeid med vold har utviklet seg, henger tett sammen med læring og kompetansoverføring mellom familievernet og samarbeidende tjenester. Slik sett blir praksisendringer det som skjer når en ny felles grunnkompetanse på vold i familievernet (kap. 4) møter de institusjonelle logikkene som preger samarbeidspartnerne (kap. 5).

I dette kapitlet skal vi for enkelhets skyld følge faser i forløpet til saker med vold på familievernkontoret, fra inntak og avdekking til vurdering av volden og mulig samarbeid med og/eller henvisninger til andre tjenester. Som vi skal komme tilbake til, er en slik lineær framstilling en sterk forenkling og til dels forvrengning av typiske forløp (Bergflødt et al., 2022). Vi tenker likevel at den gir en oversiktlig struktur til kapitlet, og den følger samtidig en prosessenkning som også SKM har anvendt i framstillinger av voldsarbeidet, og som familievernkontorene kjenner seg igjen i (se kapittel 4).

Å oppdage volden

Det er mange veier inn i familievernet, også for saker der vold inngår. Par eller enkeltpersoner kan selv ta kontakt uten henvisning, de kan bli henvist fra andre tjenester og instanser, det kan være snakk om mekling eller om terapi, og mekling kan gå over i terapi og motsatt. Tidligere forskning har vist at forløp sjelden følger en enkel linje med klare start- og sluttpunkter: Brukere kan typisk ta kontakt flere ganger, enten de er i en annen fase av parforhold og familieliv enn de var forrige gang, eller det er snakk om et nytt parforhold og en ny familie (Bergflødt et al., 2022, s. 82). Det er også godt kjent at det kan ta tid før det kommer fram at vold inngår i en familie, at det kan være faser med mer og mindre vold, og at avdekking oftere framstår som en langvarig og innviklet prosess enn som et punkt på en linje (Bredal et al., 2024).

«Avdekking av vold» er uttrykket som brukes på tvers av tjenester i voldsfeltet for å vise til arbeidet med å oppdage vold når brukerne ikke selv tematiserer volden eller skjuler den. Avdekking av vold framstår som en tydelig endring i det praktiske arbeidet på familievernkontoret etter innføring av kompetansemodellen i 2015 (Rosten et al., 2020; Aarset & Rosten, 2023). Terapeutene vi har intervjuet som ikke tidligere hadde tilhørt et «ringrevkontor»

eller hatt et eget ansvar for vold, beskrev dette som en stor endring. I en tidligere fase av fagutviklingsarbeidet uttrykte terapeuter at de syntes det var vanskelig å vurdere hvilken type vold det var snakk om i de ulike sakene de ble bedt om å vurdere, og ikke minst hvor omfattende og alvorlig den kunne sies å være (Rosten et al., 2020). Vi ser at slike spørsmål ikke lenger oppfattes som like utfordrende for terapeutene. De fleste av terapeutene vi har intervjuet, hadde fått et langt mer bevisst forhold til volden, og flere uttrykte at de var blitt tryggere på voldsarbeidet i tjenesten. Her er ett eksempel på en slik endring:

Jo, det er det at man nå på en måte er mye tryggere i forhold til å, det å, bare det å stille det spørsmålet, og det at man er mer oppmerksom [på] de signalene som er mellom, gjerne i parterapi, da, det er ting som man nå på en måte stusser på i måten han ser på henne, eller [...]. At man faktisk kan spørre klienten direkte, «hvorfor gjorde du det», eller «hvorfor ser du på den måten», sant. (Intervju med ansatt, familievern, juni 2022)

Her ser vi at terapeuten opplever å ha blitt mer sikker på hvordan hen nærmer seg voldsproblematikk, og tør å stole på sin tolkning av subtile tegn på vold slik at hen kan «spørre fram» volden. Dette er et tema som går igjen i flere intervjuer. Der hvor sitatet ovenfor omhandler det å være trent i å legge merke til subtile signaler, synes neste sitat fra samme intervju å gi uttrykk for en endret praksis når volden er under avdekking:

Hvis man ser at her er det noe som har pågått over lang tid, det er mye hersketeknikker i, det er mye kontrollformer, så gjerne at man da velger å individualisere en time etter en felles og så samle dem igjen, gjerne i tredje time. For da har du, da kan du jobbe litt bredere, da vet du mer. Men at man gjør en avtale med dem at «ok, da velger jeg å møte dere hver for dere neste time, og så tar vi en felles time igjen etter det». (Intervju med ansatt, familievern, juni 2022)

Her ser vi at terapeuten virker tryggere på både å legge merke til og å konfrontere paret med noe hen mistenker kan være vold. Videre framgår det at hen er trygg på hvordan et slikt arbeid videre skal se ut, hva hen skal være oppmerksom på, og hvordan hen skal håndtere dette når volden i parrelasjonen framstår som utpreget og systematisk. Her beskrives en praksis som består i å veksle mellom individuelle og felles samtaler, og vi kan legge merke til at terapeuten her ikke uttrykker noen motforestillinger mot å dele paret og snakke med dem hver for seg, en framgangsmåte som tidligere var svært kontroversiell innenfor rammen av en systemisk familievernkontekst. Vi kommer tilbake til striden om individuell kontra felles mekling og terapi litt senere i kapittelet.

I nær sagt alle intervjuene om voldsarbeid ligger det beskrivelser av hvordan terapeutene går fram for å spørre fram volden eller sette ord på volden. De viser til en trygghet og til nye verktøy i arbeidet, som gjør at de vet hvordan de skal gå fram. En terapeut som jobber ved et familievernkontor med stor pågang

av voldssaker, beskrev riktignok denne endringen slik for oss i et gruppeintervju på kontoret:

Når vi møter vold, gjerne som en sånn første stasjon, da, [når] volden ikke har blitt [oppdaget] andre steder – så får vi en sånn avdekkerrolle [...] som bryter veldig med det systemiske, [det] å bare skulle være i rommet og være en del av prosessen. Plutselig skal vi undersøke. Så man må gjøre det. Det er viktig at noen er med på å fange det opp, samtidig som å bare gjøre det, eller å gjøre det veldig mye, oppleves i hvert fall ikke som like givende som en familierapeut for meg. Man må finne balansen i det. (Gruppeintervju med ansatte, familievern, august 2022)

Denne terapeuten opplevde altså avdekkerrollen som kvalitativt forskjellig fra terapeutrollen og avdekkingen som et brudd med det systemiske arbeidet. Det er likevel ikke alltid slik at denne oppgaven oppleves som et brudd med terapeutrollen. En av de andre deltakerne i samme intervju reflekterte slik:

Jeg tenker nok at kanskje [vi kan] bruke lenger tid på å avdekke [...] for [...] da tenker jeg, ja, vi skal ivareta begge. Vi skal jo – det er viktig – det er veldig lett å tenke at vi skal ivareta den som blir utsatt, og det tenker jeg vi skal. Og så tenker jeg på dette med å komme i dialog, altså hvis vi går for fort fram eller bruker feil ord, så kan det komme opp en vegg. [Kollegene bekrefter og er enige]. Og der mister vi muligheten til å påvirke, for jeg tenker hvis det kommer et menneske som ikke selv tenker at jeg utøver vold, det å komme til den erkjennelsen at det jeg holder på med, er veldig vondt for den andre, det tror jeg tar tid mange ganger. (Gruppeintervju med ansatte familievern, august 2022)

Dette er en mer systemisk-relasjonell og mindre kategorisk-individualistisk tilnærming til avdekking av vold. I vårt materiale ser vi gjennomgående at terapeutene har en diskuterende innstilling til voldsbegrepet. I diskusjoner seg imellom beveger de seg fram og tilbake på skalaen før de – i de fleste tilfeller – havner nærmere et systemisk utgangspunkt. De går likevel ikke ganske enkelt tilbake til det de kunne «før», men skaper sammen et nytt voldsbegrep i en syntese mellom det systemiske og det kategoriske. I dette nye voldsbegrepet er det rom for vurderinger langs hele skalaen:

Hvis ikke det er alvorlig, farlig vold, da er det selvfølgelig annerledes. Så det er jo forskjellige grader også. Og [...] jeg hadde nettopp et par hvor hun [...] sa at det var så godt at dere sa at dette er ikke greit, det er vold. Og det var veldig, veldig tydelig psykisk vold i dette tilfellet, og det var en av de tingene hun sa at det, for meg var det veldig godt å komme hit og få høre det, det har hjulpet meg. (Gruppeintervju med ansatte familievern, august 2022)

Avdekking av vold er ikke nødvendigvis et individuelt prosjekt for ansvarlig terapeut, men ser relativt typisk ut til å være gjenstand for samarbeid og kollegial støtte, som her:

At vi på en måte hele tiden har den bevisstgjøringen i forhold til hvilke saker har vi, sant, og det å kunne bli sparret på saker vi står i [...] det er utrolig viktig å ha den muligheten til å kunne drøfte sakene sine. Så tror jeg terskelen også blir lavere i forhold til hva vi oppfatter som vold, eller er det noen som vi burde, her har jeg gjort en kartlegging av en sak, og jeg tenker nå at det her er noe som kan eskalere, sant, og så har du mulighet til å ta det på behandlermøte, og «hva tenker dere? Er det jeg som nå overdriver, eller ser jeg feil, eller hva tenker dere?» Ja, det tror jeg er viktig. (Intervju med ansatt, familievernkontor, juni 2022)

Samhandling og diskusjon rundt saker er uten tvil viktig, både i den enkelte sak og i konsolideringen av felles grunnforståelser av voldsarbeidet. «Språk er viktig», sier en annen terapeut vi intervjuet. Hen pekte på at valg av ord og valg av tidspunkt i avdekkingsarbeidet kan reise murer, og det kan bygge broer. Flere av terapeutene vi har intervjuet, uttrykker at de er oppmerksomme på at valg av ord er viktig for å få med både utsatt og utøver, i tråd med den systemiske tilnærmingen. Samtidig er det ikke uproblematisk hvis språkbruk og praksis som er tenkt å inkludere begge parter, erfares som at familievernet tilsynelatende nekter å se, og si, hvem som er utsatt, og hvem som er utøver, og dermed kan sette en voldsutsatt person i ytterligere fare, slik Bjørnholt (2024) påpeker i sin sviende kritikk av et hjelpeapparat som faciliterer fortsettelsesvold etter samlivsbrudd.

Hva slags vold som avdekkes, er ikke så lett å si. Som vi så i kapittel 4, skilles det i familievernets saksbehandlingssystem FADO ikke mellom ulike kategorier vold. SKM vold har som tidligere nevnt operert med flere typer vold som skal avdekkes: fysisk, psykisk, seksuell, materiell, økonomisk og latent vold som første skritt (SKM vold, Kontorpakke 1 2018). I våre intervjuer trekker informantene fram mange eksempler på fysisk og psykisk vold. I materialet finner vi svært få eksempler på seksuell, materiell, økonomisk og latent vold. Det er ikke dermed sagt at slik vold ikke avdekkes på familievernkontoret, men det kan likevel indikere at oppmerksomheten primært er rettet mot fysisk og psykisk vold.

Å vurdere volden

Når volden først er avdekket, er det ingen vei tilbake: Terapeuten/mekleren må forholde seg til volden og håndtere den, før en eventuell parterapi eller meklings kan fortsette. Her aktualiseres spørsmål om sikkerhet og differensiering, to temaer som henger tett sammen.

I flere av intervjuene vi har gjennomført med ansatte og ledere på familievernkontorer, vises det til situasjoner der brukers sikkerhet har vært truet. I slike intervjuer nevnes også prosedyrer for å hjelpe voldstruede og -utsatte ut av farlige relasjoner, gjerne i tett samarbeid med krisesenter, politi og barnevern. Her trekkes det fram at selve avdekkingen også må gjøres på en trygg måte, og at man fortløpende må vurdere hvordan situasjonen og volden

skal håndteres i hvert konkrete tilfelle. Flere av dem vi har intervjuet, nevner at terapeutene kombinerer eller velger mellom ulike metoder for kartlegging og håndtering av vold, fra en slags «verktøykasser» som terapeutene/meklerne kan ta i bruk og tilpasse til situasjonen. Innholdet i verktøykassene varierer: «Ringrevkontorene» har erfaring med og opplæring i flere verktøy enn «novisene», og de kan også ha verktøy som de har skapt eller tilpasset til lokale forhold. Alle verktøykassene har likevel fått et fast felles innhold, utarbeidet på bakgrunn av de siste årenes systematiske voldsarbeid.

En viktig side ved arbeidet med vold er ikke bare klientenes, men også terapeutenes sikkerhet. Det går fram av materialet vårt at dette er et punkt som ledere og ansatte er oppmerksomme på, og at det er et tema som tas opp i felles samlinger. Ikke i noen av våre intervjuer fra familievernkontorene fortelles det om situasjoner der terapeuter selv har følt at de har vært truet eller utsatt for vold, men det snakkes likevel om slike situasjoner og om viktigheten av å forebygge, ha prosedyrer for og være oppmerksom som en del av sikkerhetsvurderingen rundt saker der vold er avdekket eller under avdekking. En terapeut forteller at hen er veldig tydelig på hva hen kan akseptere av støy i «sitt» terapirom, og at hen slår dette fast tidlig i løpet. Selv mener hen at dette har fungert forebyggende, samtidig som hen forteller om en uro for at dette kan gjøre at par med voldsproblematikk velger å avslutte terapien fordi det ikke er rom for deres atferd. I verste fall fanges dermed ikke volden opp, og paret får ikke hjelp på familievernkontoret.

Også andre faktorer gjør seg gjeldende i vurderingen av de ansattes sikkerhet. Ved ett familievernkontor nevnes det at den fysiske utformingen av familievernkontoret i seg selv gjør det vanskelig å ivareta sikkerheten, på grunn av trange terapirom, manglende rømningsveier og beliggenhet. Videre kan det å jobbe mye med voldssaker oppleves som en belastning, og i intervjuene ser vi at enkelte terapeuter sier det kan være «mye å stå i» når man jobber mest med vold.

I et intervju med en leder ved et familievernkontor som hadde arbeidet relativt mye med vold, spurte forskeren hva de gjorde hvis det viste seg å være voldsproblematikk i en sak, og hen svarte:

A: Jeg tenker jo det at, det er en av de tingene som er fint med den differensierte meklingen, er jo det at da vet man litt mer om hvem som kommer. [...] Så vil det være C-mekling, og da vil vi doble alt. (Intervju med leder, familievernkontor, juni 2022)

Differensiert mekling ble innført i familievernet i 2016 og innebærer at saker forhåndssorteres inn i ulike forløp etter konfliktnivå. Våre intervjuer fra familievernkontorene viser at differensiering i mekling er godt innarbeidet. I 2022 ble det igangsatt digital timebestilling og digital differensiering ved begjæring om mekling (Bergflødt et al., 2023, s. 26–27). Det differensierte meklingsforløpet er ett av mange tiltak som har vært utarbeidet med intensjon

om å kvalitetssikre, standardisere og heve det faglige tilbudet i familievern-tjenesten.

Differensierte meklingsløp deles inn i henholdsvis A, B eller C etter en vurdering av konfliktnivå, der C-løp innebærer at to meklere er til stede. Det er det som lederen i sitatet ovenfor kaller å «doble alt». Differensieringen ble innført samtidig med prosessmekling, som tilbys foreldre som ikke kommer til enighet. Prosessmekling ligger et sted mellom obligatorisk mekling og klinisk arbeid og består av felles og separate meklingssamtaler, kurs og barnesamtaler (NOU 2019: 20). Også i terapi kan det være aktuelt å sette inn to terapeuter, eller «doble alt», slik denne lederen videre forteller:

Og hvis ikke det er mekling, så vil jo den som har saken, ut ifra den vurderingen den selv gjør i rommet da, tenke at «okei, her trenger jeg faktisk – eller i denne saken er det nødvendig å være to». Det gjør vi en del med [...] terapi. Og i hvert fall sånn som når vi har hatt litt færre saker en periode, så tenker jeg at en måte å møte det på er jo at vi dobler opp i de situasjonene hvor vi kan. (Intervju med leder, familievernkontor, juni 2022)

En «dobling» i terapisaker med vold vil være ressurskrevende, og her ser vi at lederen tar med i vurderingen om det i det hele tatt er praktisk mulig å ha to terapeuter i rommet i en gitt situasjon. Har kontoret mange saker, kan man altså risikere at terapisaker der det er fare for vold også i terapirommet, må håndteres av en terapeut alene.

Differensiering innebærer altså en vurdering av voldens alvorlighetsgrad. En slik gradering kan ifølge Bredal et al. (2023) innenfor barnevernet forstås som en motsetning til en kategorisk nulltoleranse av vold. Kategorisk nulltoleranse innebærer at vurderingen vil ha ett av to mulige utfall: Enten er det vold, eller så er det ikke vold, og all vold er alvorlig. Å dele inn vold i grader av alvorlighet, slik differensieringen i familievernet innebærer, innebærer etter denne nulltoleranselogikken en ufarliggjøring av volden. Her ser vi at barnevern og familievern opererer innenfor ulike forståelsesrammer eller logikker. I familievernet har differensieringen, slik vi viser til i kapittel 4, kommet inn som en del av standardiseringen og styringen av voldsarbeidet og er i et slikt perspektiv en del av en «pakke» der vold kvantifiseres, graderes og objektiveres (Rosten et al., 2020, s. 136). Det er dermed flere dimensjoner ved differensiering enn selve forståelsen av vold. Differensiering handler også om styring av voldsarbeidet og om sikkerhet og henvisninger. Dermed blir det fort feil å redusere spenninger i dette feltet til et enkelt motsetningsforhold mellom to måter å forstå vold på. Likevel kan en slik motsetning i noen sammenhenger framstå som uunngåelig. Situasjoner som aktualiserer vurdering av separat mekling, er et eksempel på dette.

Spørsmålet om separat mekling

Spørsmålet om separat eller felles mekling har historisk sett gjort samarbeid mellom familievern og tjenester som målbærer nulltoleranse for vold, eksempelvis barnevern og krisesenter, vanskelig. En av familievern tjenestens hovedoppgaver er som kjent obligatorisk mekling ved samlivsbrudd som berører barn under 16 år. Hovedregelen er at foreldrene skal møte samtidig til mekling, men meklere kan likevel avgjøre at de skal møte hver for seg dersom dette anses som hensiktsmessig (barnelova § 53). I meklingssaker der vold er en del av bildet, tvinges det dermed fram et valg i det praktiske arbeidet om partene skal delta i mekling samtidig eller hver for seg. Dette valget utfordrer den systemiske tilnærmingen, der felles mekling har vært sett som et premiss for å kunne arbeide med hele familiesystemet. Det illustrerer også godt hvordan fagområdene vold og høykonflikt henger sammen. At ønsker eller krav om separat mekling kan møte motstand i familievernet, er det flere av samarbeidspartnerne vi har intervjuet, som peker på. Dette er skarp kritikk som også er rettet mot familievernet av Europarådets overvåkningskomité GREVIO i en rapport om Norges implementering av Istanbulkonvensjonen om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (GREVIO, 2022). Kritikken fra GREVIO er sammenfattet slik i opptrappingsplanen mot vold og overgrep (Prop. 36 S (2023–2024), s. 78): «[GREVIO] mener blant annet at meklere ikke i tilstrekkelig grad identifiserer behovet og tilrettelegger for separat mekling i saker der vold inngår og at risikovurderingene som gjøres ikke alltid er gode nok».

En leder ved et krisesenter sa det svært tydelig:

Familievernet har jo en spesiell rolle i og med at de har mekler. Og alle som har barn under 16 år, må jo gå til mekling [...] det er jo kjempevanskelig å få separat mekling [...] Helt: «Nei, det driver vi ikke med.» Familievernkontoret har en sånn makt at de kan bestemme det. (Intervju med leder og ansatt, krisesenter, august 2022)

Denne krisesenterlederen sa samtidig at det var noen år siden hen selv hadde jobbet direkte med slike saker, «så jeg vet ikke hvor galt det er fremdeles», men en ansatt ved samme krisesenter understøttet lederens synspunkter og la til at de mest sentrale familievernkontorene har blitt flinke til å tilrettelegge ved felles mekling slik at den voldsutsatte kommer før partneren og får et eget rom å vente på. Dette var en positiv endring og en konstruktiv tilpasning til kritikken, mente hen. Hen hadde likevel en relativt ny, negativ erfaring der hen hadde vært med en kvinne i mekling på familievernkontoret med to meklere til stede fordi det var definert som en volds sak. Da hadde voldsutsatt på denne måten blitt skjermet fra å møte utøver før meklingen, i samsvar med den positive endringen i praksis. Den ansatte fra krisesenteret hadde derfor opplevd det som svært overraskende og negativt når disse meklere til tross for denne nye bevisstheten om vold, tydeligvis for enkelhets skyld, hadde foreslått å følge «den fine» planen for samvær som voldsutøver hadde forberedt, og som fra krisesenterets perspektiv innebar en videreføring av volden.

Vi finner at det uten tvil har vært gjort endringer i arbeidsmåten her, men at det er ganske stor variasjon med hensyn til hvor langt hvert familievernkontor har kommet på dette området. Flere av de ansatte og lederne vi har intervjuet ved familievernkontorer, beskriver hvordan de nå vurderer separat mekling og gjennomfører dette der det vurderes som nødvendig. Som en ansatt ved et familievernkontor i en annen del av landet sa:

Vi har jo ofte separat [mekling] hvis det er vold, ikke sant. Da får de slippe å møte den andre. (Intervju med ansatt, familievernkontor, juni 2021)

I intervju med sentrale aktører i SKM vold reflekterte de over kritikken av felles mekling:

A: Vi skal jo revidere meklingsmodellen nå, altså høykonfliktgruppen i SKM vold og høykonflikt har ansvar for meklingsutdanningen. Så det gir muligheter.

B: Hovedkritikken fra GREVIO er at det er så strengt å få innvilget [separat mekling], og at i en tjeneste som har obligatorisk mekling, så burde en heller tenkt at da bør du ha dette med risiko sånn generelt sett. At du bør nesten skille i utgangspunktet [...]. Avklare om det er noe man bør vite før en setter i gang arbeidet, fordi det finnes det ikke på den obligatoriske ordningen. [Og det er det] noen kontorer i tjenesten har satt i gang som pilot, nettopp det at en starter enhver mekling med å skille dem. Ikke bare [i saker] med vold, men med alle meklinger. (Intervju med sentrale aktører i SKM vold og høykonflikt, juni 2023)

Her ser vi altså at tjenesten var inne i en endringsprosess. Vi har ikke hatt anledning til å overvære diskusjoner internt i SKM vold og høykonflikt om dette og vet dermed ikke hvilke linjer en eventuell uenighet følger, men ser av både intervjumateriale og notater fra samlinger at dette er et tema som engasjerer, og som tas på alvor. Piloten som omtales i sitatet fra SKM vold og høykonflikt, vil innebære en omlegging av rutinene for all mekling og ikke bare i saker der man vet at det er vold. På den ene siden kan man si at en slik eventuell omlegging vil innebære en radikal endring av tidligere praksis, og at endringen skjer etter sterkt press utenfra. På den annen side kan man også forstå det som en videreføring av den systemiske tilnærmingen i en ny form, der maktrelasjoner og -ubalanser i familiesystemet tillegges større vekt.

Henvisning og prioritering

I kapittel 5 diskuterte vi familievernets samarbeid med andre instanser og tjenester og nevnte samtidig at mye av samarbeidet er saksbasert. Her ser vi stor regional og lokal variasjon i vårt materiale. Dette er praktisk samarbeid som kan ta mange former. Noen familier med vold henvises til familievernet fra andre tjenester, oftest (i vårt materiale) fra barnevernet, da i noen tilfeller som et hjelpetiltak, men også fra ATV, helsetjenester og andre.

Vi skal nå rette oppmerksomheten mot henvisninger til andre tjenester fra familievernnet. Familievernnet er ikke en formelt henvisende tjeneste. Et unntak er skriftlige henvisninger direkte til barnevernet i bekymringssaker. Ordet «henvisning» betyr ellers i vår sammenheng primært forslag til brukere om at de selv bør ta kontakt med den andre tjenesten, fordi de kan ha nytte av det. Henvisninger fra familievernnet kan skje i forbindelse med at familievernnet avslutter saken, men arbeidet kan også fortsette parallelt med at den andre tjenesten arbeider med den samme familien. Dette kan være tilfelle når det henvises til ATV. Samtidig er ATV en tjeneste med et annet tidsperspektiv, som typisk jobber mer langsiktig med behandling av enkeltpersoner – selv om de også har et familiemandat.

Også henvisninger handler om grenseoppganger mellom familievernnet og de andre tjenestene, i likhet med samarbeid slik vi var inne på i kapittel 5. Om familievernnet selv skal gå inn i behandling i voldssaker, kommer ikke bare an på hvor kompetansen ligger, det er også et spørsmål om kapasitet og tilgjengelighet. Der enkelte, særlig større familievernkontorer, har lang erfaring med selv å gå inn i lengre terapiløp i saker med vold, har andre familievernkontorer gått inn i tettere samarbeid med ATV og andre spesialisttjenester. Det var på intervjudispunktet fortsatt noe uklart hvordan de to nyetablerte ATV-kontorene eventuelt ville endre familievernkontorenes praksis på dette feltet, da disse ble etablert i tilknytning til familievernkontorer som tidligere i stor grad selv hadde håndtert saker med vold. På disse kontorene fant vi også en del usikkerhet rundt nettopp grenseoppganger og etablering av henvisnings- og samarbeidsrelasjoner. Ettersom vår datainnsamling her ble gjennomført sommeren 2022, må vi regne med at det har skjedd en utvikling i disse da relativt nye relasjonene, uten at vi kjenner til hvilken retning utviklingen har gått i.

Tidligere forskning viser at saker med vold krever helt andre ressurser enn saker uten vold. Voldsutsatte har «komplekse behov som tar langt mer tid å håndtere enn de fleste andre sakene som familievernnet kommer i kontakt med» (Rosten et al., 2020, s. 91). Det er også sannsynlig at de terapeutene som ofte håndterer alvorlige voldssaker, vil kunne oppfatte «andre saker» og saker med «hverdagsvold» som mindre viktige å prioritere. I dette sitatet fra et gruppeintervju ser vi nettopp dette, som også uttrykkes i andre intervjuer:

Det er klart, det er ressurser i alle typer tilbud man har. Så gir man mer til noen, så gir man litt mindre til andre. Og så har vi jo noen føringer som hvert fall blir gitt av ledelsen, da, på hva vi skal i utgangspunktet tilby til hvem i en vanligere sak [i hermetegn]. Så det spiller jo inn at gir man mer til noen, så blir det mindre til andre. Men det er samtidig noe jeg tenker at er fint òg. At de som kanskje har «hverdagskjas og mas», de kan komme og føle at de får hjelp, og så trenger de kanskje ikke så mye, mens de som har større utfordringer, har også behov for at det er mer langvarig oppfølging, da. Sånn at systemet er kanskje rigget sånn, da. (Gruppeintervju med ansatte, familievern, august 2022)

Voldssakene anses å kreve mer arbeid, mens det som i sitatet her kalles «hverdagskjas og mas», vurderes som saker som ikke trenger like lang oppfølgingstid. Det varierer noe hvor disse vurderingene tas, typisk slik at enklere vurderinger tas av ansvarlig terapeut, mens mer kompliserte vurderinger diskuteres med kolleger på kontoret eller i team som er etablert på tvers av tjenester lokalt. I det samme gruppeintervjuet understreker informanten at hen opplever seg trygg på at lederen har tillit til at hen vil prioritere «de riktige» sakene – samtidig som selve prioriteringen er en forventning ovenfra i styringslinjen, som den ansatte er klar over, og som preger hvilke saker som slipper til:

Jeg opplever full tillit fra ledelsen at vi gjør de vurderingene selv, så jeg har veldig lave skuldre på det. Det er mer at det pålegges, at det skal være en del av vurderingen, da. Også full tillit til at vurderingen gjøres selv, da. Ja, det er min opplevelse av det. (Gruppeintervju med ansatte, familievern, august 2022)

Kapasiteten vil variere både mellom familievernkontorer og i ulike perioder, og dermed justeres også hvem som prioriteres for tilgang til terapi i familievernet. Saker med sannsynlig alvorlig vold og saker med barn, og da særlig små barn, ser ut til å bli prioritert uten unntak, ut fra vårt materiale. Samtidig er vurderingene ganske komplekse og tar høyde for kompetansen og kapasiteten i andre tjenester. På ett familievernkontor, som selv mente at de nok hadde bedre kapasitet og dermed lavere terskel for inntak enn en del andre familievernkontorer, beskrev de sine prioriteringer slik:

Når vi har veldig stort påtrykk, så prioriteres jo saker der vi skjønner at det er alvor, at det er vold, at det er små barn, og så vil de uten barn være de som venter lengst, da. Men vi har ikke sånn som jeg vet at det har vært lenge på andre kontorer, at de gir ikke tilbud. [...] Så vi avviser på en måte ingen, men vi kan avvise i henvisninger hvis vi ser at dette er en problematikk som bør ivaretas av en annen instans. (Gruppeintervju med ansatte, familievern, november 2022)

Også de foregående fire rapportene om familievern tjenesten legger fram endrede praksiser og prioriteringer i familievernet ut fra forskningsprogrammets (2020–2023) samlede materiale (Bergflødt et al., 2022; Bergflødt et al., 2023; Øverli & Gundersen, 2020; Aarset & Rosten, 2023). Her er særlig rapporten om brukeres erfaringer relevant, fordi den tar for seg erfaringer med voldsarbeidet (Bergflødt et al., 2022). Vi skal i det følgende kort gjengi noen hovedfunn herfra og henviser til den enkelte rapport for mer detaljerte beskrivelser og analyser.

Rapporten *Møter med familievernet* (Bergflødt et al., 2022) inkluderer et kapittel om brukeres erfaringer i voldssaker (kapittel 5). Et gjennomgående tema i kapittelet er hvordan brukerne erfarte familievernets praksiser, både med tanke på avdekking av vold og håndtering av kjent voldsproblematikk. Her presenteres et bredt spekter av erfaringer, fra direkte henvisninger til og fra krisesenter, politi, barnevern og ATV og til mer indirekte og gradvise prosesser der

terapeuten spør fram volden i terapirommet. Eksempelene inkluderer ulike framgangsmåter, med mer og mindre vekt på individuelle versus systemiske tilnærminger. Volden som kommer fram gjennom eksempelene i denne rapporten, er av psykisk, fysisk, seksuell og økonomisk art. Brukerne forteller om erfaringer med ulike terapeuter og praksiser og har i hovedsak opplevd at de har blitt møtt på en god måte. Samtidig avdekkes et paradoks, nemlig at det kan være lettere å tematisere volden i individuelle samtaler, mens slike samtaler oftest tilbys først etter at volden er avdekket.

«Vi kaster ut klinkekulene»

Det er ingen tvil om at fagutviklingen både innen vold og høykonflikt har vært krevende på alle nivåer. Ikke minst har nye målkrav, mange møter og kurs og flere spisskompetansemiljøer å forholde seg til samtidig resultert i hektiske dager og tvunget fram nye prioriteringer på familievernkontorene.

En lang rekke kompetansehevende tiltak er satt i gang som en del av fagutviklingen. Dette omfatter digitale og fysiske grunnkurs som praktisk talt alle ansatte nå skal ha deltatt på, og kurs rettet inn mot voldsarbeid ut fra bestemte metodikker. Vi tar med et lite glimt fra en fysisk samling for SKM og RM vold fra hele landet som viser hvordan SKM arbeider i forhold til familievernkontorenes prioriteringer og valg av tilbud og ressurser:

SKM presenterte fordypningstematikker som gis som digitale kurs i tillegg til grunnkurset: psykisk vold, barn, mangfold og ivaretagelse av terapeuter. I tillegg kommer kontorpakkene (studiemateriell), som inneholder repetisjon fra kursene. Her er noen modeller som gjennomgås i kontorpakkene: EEA, Sterke barn i to hjem, fagsalong (x 2 i semesteret), littsint.no, barn- og familiegruppe. SKM sier at de «kaster ut klinkekulene» – og så er det opp til kontorene hvilke klinkekuler de plukker opp, det de ønsker seg og ser som hensiktsmessig. (Feltnotater, mai 2022)

Dette er en tydelig beskjed om at familievernkontorene selv prioriterer hvilke metoder de har behov for å sette seg mer inn i, og hvilke tilbud de ikke velger å ta imot – og når dette skal skje.

Oppsummering

I dette kapittelet har vi undersøkt hvordan endrede tilnærminger til vold og voldsarbeid kommer til uttrykk i praksis. Med vekt på de tidlige fasene i voldsarbeidet, nemlig avdekking og vurdering av vold, har vi sett nærmere på hvordan dette arbeidet utføres på familievernkontorer rundt om i landet. Vi har sett at terapeutene, og da spesielt de som hadde lite erfaring med voldsarbeid fra før, opplever at de har fått gode verktøy og blitt langt tryggere på avdekking og vurdering av vold. Tjenesten har ikke forlatt den systemiske og relasjonelle tilnærmingen til familien, men ser ut til langt på vei å ha maktet å inkorporere særlig avdekkings- og sikkerhetspraksiser som tidligere framsto som brudd på

denne tilnærmingen. En fortsatt utfordring er kravet om separat mekling. Her er familievernnet inne i en omstillingsprosess. Det er for tidlig å si om tjenesten vil lykkes i å inkorporere også separat mekling i sin omforente tilnærming til voldsarbeid, eller om slik praksis vil fortsette å framstå som et brudd.

Praktisk samarbeid og prioriteringer kan ta mange former, inkludert henvisninger til og fra andre tjenester. Henvisning kan innebære at saken avsluttes i familievernnet, men videre terapi kan også skje parallelt med, og i samarbeid med, arbeid i andre tjenester. Voldssaker er ressurskrevende, og det gir en viss risiko for at andre typer saker, der familievernnet har sin tradisjonelle styrke, nedprioriteres. Fagutviklingen både innen vold og høykonflikt har vært krevende, også fordi den skjer samtidig med andre fagutviklings- og kompetansehevingsprosesser. Prioriteringer og samarbeid avhenger av kapasitet og kompetanse på hvert familievernkontor og hos samarbeidspartnerne. Noen familievernkontorer har lang erfaring med egne terapiløp i voldssaker, mens andre samarbeider tett med spesialisttjenester. Intervjuer med ansatte indikerer at saker med alvorlig vold og små barn prioriteres høyest, og at vurderinger justeres etter tilgjengelige ressurser.

Familievernets arbeid med vold: endring og kontinuitet

I det fireårige prosjektet som denne rapporten avslutter, har vi fulgt opp tidligere forskning gjennom å se på endring i familieverntjenestens voldsarbeid over tid. I de fire rapportene som er publisert til nå, har vi undersøkt familieverntjenesten under koronapandemien (Øverli & Gundersen, 2020), brukeres erfaringer med familievernet (Bergflødt et al., 2022), familievernets arbeid med mangfold (Aarset & Rosten, 2023) og utviklingen på feltet barn og unge (Bergflødt et al., 2023). I tidligere prosjekter om familievernets arbeid med vold i nære relasjoner reiste forskerne spørsmål om innføringen av kompetansemodellens standardisering og sentralisering ville bidra til å bryte ned familievernets sterke tradisjoner for lokal selvbestemmelse, kontekstuell tilpasning og systemisk tilnærming (Rosten et al., 2020). Med denne rapporten er ringen sluttet, og vi retter igjen søkelyset direkte mot fagutviklingen og kompetansehevingen på voldsområdet. Dermed har vi utforsket hvilke implikasjoner satsingen på vold har hatt for tjenesten over tid. Vi har sett etter endring i voldsarbeidet fram til første halvdel av 2023, og vi har i de foregående kapitlene ut fra vårt datamateriale kastet lys over følgende spørsmål:

1. Hvordan har fagutviklingsarbeidet og kompetansehevingen på voldsområdet blitt iverksatt?
2. Finner vi noen tegn til endring i de ansattes overordnede tilnærming til vold?
3. På hvilke måter har satsingen bidratt til endringer i samarbeidsrelasjonene med andre tjenester, og hvordan påvirker dette samarbeidet arbeidet på kontornivå og for den enkelte terapeut?
4. Ser vi tegn til endring i tjenestens praksis med tanke på prioriteringer og arbeidsmetoder?

I det følgende tar vi for oss våre svar på disse spørsmålene slik de kommer fram i rapporten, før vi bringer dem sammen i en diskusjon om aktuelle dilemmaer og problemstillinger for den videre utviklingen. Her har vi valgt å følge spørsmålenes nummerering i overskriftene og angir samtidig hvilket kapittel som belyser hvert spørsmål.

1 Iverksettelse (kap. 3)

Et likeverdig tjenestetilbud til berørte av vold forutsetter både nasjonal standardisering og regional, lokal og individuell tilpasning, og vi har i vår studie undersøkt hvordan situasjonen har utviklet seg etter noen år med styrket innsats i voldssaker. I utgangspunktet gikk vi ut fra at familievernets systemiske tilnærming til vold var utsatt for et sterkt press om kompetanseheving utenfra,

gjennom krav om standardisering og nulltoleranse for vold. Samtidig dukker begrepet «fagutvikling» opp i sentrale styringsdokumenter. Vi har derfor sett nærmere på bruken av begrepene «kompetanseheving» og «fagutvikling». Vi finner at i Bufdir og i familieverntjenesten brukes begrep om fagutvikling og kompetanse ofte sammen, og i stor grad om hverandre, oftest uten nærmere definisjoner av eller diskusjoner om begrepenes innhold. Politiske styringsdokumenter og eksternt rettede dokumenter om familievernets rolle i arbeidet mot vold i nære relasjoner legger vekt på familievernets manglende kompetanse og behov for kompetanseheving. I interne prosesser foretrekkes begrepet «fagutvikling», som er positivt ladd og understreker relevansen av familievernets eksisterende fagkunnskap. Paradoksalt nok finner vi at SKM har arbeidet med den nødvendige kompetansehevingen i form av det som internt kalles fagutviklingsprosesser. Det har de gjort gjennom å oversette den målstyrte kompetansehevingens individfokuserte og kvantifiserte krav til et språk og en arbeidsform som er forenlig med familievernets relasjonelle og systemiske tilnærming.

I 2020 ble miljøet med spisskompetanse på arbeid med familier hvor det forekommer vold (SKM vold), og miljøet med spisskompetanse på arbeid med barn og familier i saker med høyt konfliktnivå etter samlivsbrudd (SKM høykonflikt) slått sammen til SKM vold og høykonflikt. Sammenslåingen under felles nasjonal ledelse er gjennomført, men fortsatt er dette spisskompetansemiljøet delt inn i to grupper med hver sin leder nasjonalt og hver sine ressursmiljøer i regionene. Vi fant ingen motsetning mellom de to delene. Snarere var det slik at det pågående arbeidet med å slå sammen de to miljøene ble behandlet på samme måte som, og som en del av, fagutviklingen: «dråpe for dråpe, stein for stein» – i en gradvis og dialogisk prosess.

I kapittel 3 så vi hvordan Bufetat sin pyramideformede kompetansemodell ved første øyekast framstår som et typisk byråkratisk hierarki med spisskompetansemiljøene på toppen, ressursmiljøene i midten og alle andre faglig ansatte ved familievernkontorene nederst. Vi så også at dette førsteinntrykket ikke kan brukes som et kart over den faktiske organiseringen av arbeidet.

Der SKM vold og høykonflikts mandat og organisering er styrt av Bufdir via Bufetat, er det opp til SKM selv å «finne egnede samarbeidsformer med regionene som sikrer god forankring av praksisen som anbefales» (Bufdir, 2018). Bruk av regionale ressursmiljøer (RM) er en foreslått måte å gjøre dette på. En slik organisering må skje i tett samarbeid med Bufetat sine regioner, ikke minst fordi det er disse som har ansvar for å fordele ressurser til – betale for – den tiden som settes av til ressursmiljøenes arbeidsoppgaver. Vårt materiale viser at for ressursmiljøene har det vært særlig utfordrende å ha ansvar for veiledning i saker med vold i regionen på toppen av oppgavene som ressurspersonene har med å formidle kompetansen inn i familievernkontorene, samtidig som de arbeider klinisk / i meklings. Her har vi sett at SKM har tatt til seg de mange og tydelige tilbakemeldingene fra RM og har gått i dialog med sin

etat for å få lempet på kravet om saksveiledning – noe de ifølge våre informanter har lyktes med, uten at denne justeringen foreløpig er nedfelt i mandatet for fagutviklingsarbeidet. Det er så vidt oss bekjent heller ikke satt av flere midler til RM-nivået.

Ved å redefinere voldsarbeidet som noe som skal inn som en fagutvikling av familievernets etablerte arbeidsmåter, har SKM langt på vei lyktes med å komme rundt bøygen den pålagte kompetansehevingen framsto som i den tidlige fasen. Deres strategi med å skynde seg langsomt, arbeide systematisk og – ikke minst – invitere og bruke RM inn i arbeidet med å finne ut hvordan man best kan få det til, har bygd tillit i tjenesten og har dermed gitt gode resultater.

2 Overordnet tilnærming til vold (kap. 4)

Vi har undersøkt tegn til endring i de ansattes forståelser av og tilnærming til vold i nære relasjoner som fenomen, som et resultat av økt kunnskap, standardisering og spesialisering. Dermed har vi utforsket hvilke implikasjoner satsingen på vold har hatt for tjenesten over tid. Vi har sett på endring i voldsarbeidet fram til første halvdel av 2023 og undersøkt hvordan det såkalte fagutviklingsarbeidet på vold har bidratt til endring i tjenesten.

Profesjoner og sektorer opererer etter ulike logikker, som er formet historisk innenfor rammer som ulike lov- og regelverk, mandat, politikk, praksis og utdanning. Slike ulike institusjonelle logikker kan komme i konflikt med hverandre eller samspille på uforutsette måter. Dermed kan det oppstå nye og hybride logikker, arbeidsmåter og allianser (Bakketeig et al., 2019). Med etableringen av SKM vold ble det i 2015 lagt til rette for å anvende nyliberale forvaltningslogikker i styringen av familieverntjenestens voldssatsing (Rosten et al., 2020, s. 9). I Bufdirs fagutviklingsplan for familievernets arbeid med prioriterte områder (Bufdir, 2017a) sto kvantifisering og dokumentasjon av resultater sentralt. Denne styringen innebar en standardisering og systematisering av voldsarbeidet for å kvalitetssikre tilbudet og gi mest mulig likeverdige tilbud over hele landet. Det er en risiko i et slikt standardiseringsarbeid for at krav og pålegg hindrer nødvendig fleksibilitet i det komplekse voldsarbeidet (Skjørten et al., 2019). Verktøy som man skulle tro ville fungere sterkt standardiserende, som et felles styrings- og dokumentasjonssystem (FADO) og universelt implementerte grunnkurs i voldsarbeid, viste seg i liten grad å fungere slik. Samtidig viser vi hvordan tjenesten riktignok ser ut til å ha beveget seg i retning av å inkorporere en mer individualisert tilnærming, men uten å gi slipp på den systemiske tilnærmingen som er familievernets styrke.

Representanter for tjenesten som vi har snakket med, er i stor grad oppmerksomme på styringskonteksten, og mulige negative konsekvenser av denne, for den systemiske tilnærmingen som familievernet forvalter. Samtidig er det også en klar bevissthet blant de ansatte vi har vært i kontakt med, om at de i sitt kliniske arbeid ofte møter familier der vold inngår. Både spisskompetanse-

miljøene og andre ansatte har sett nytten av, og tatt i bruk, tjenestens typisk relasjonelle tilnærming også i møtet med standardiseringskravene. Det kan virke som om voldssatsingen og fagutviklingsarbeidet har «dratt i begge retninger» – jo mer standardisering, desto sterkere har behovet blitt for å styrke den tilnærmingen som tjenesten identifiserer seg med.

Som nevnt fant Rosten et al. (2020) en markant uro i feltet fordi det så ut som satsingen på vold kunne undergrave den systemiske tilnærmingen. Det vi har sett i løpet av vår prosjektperiode, er at SKM metodisk har arbeidet med å omslutte voldsarbeidet i den systemiske tilnærmingen, snarere enn å omslutte den systemiske tilnærmingen i voldsarbeidet. Dermed har tjenesten inkorporert den nye kompetansen, slik at den systemiske tilnærmingen også anvendes i arbeidet med voldssaker. At dette i tillegg har påvirket den systemiske arbeidsmåten, skal vi komme tilbake til under sluttdiskusjonen i dette kapittelet.

3 Samarbeid (kap. 5)

Samarbeid med andre tjenester og instanser har fått en mer sentral plass for familievernnet de senere årene. Dels kommer denne endringen av Bufdir sin avtale med ATV om samarbeid med familievernnettjenesten (inngått i 2016, fornyet i 2021), dels kommer det av lovendringen som pålegger familievernnet å samarbeide med andre tjenester «dersom samarbeid er nødvendig for å gi brukeren et helhetlig og samordnet tjenestetilbud».

Vi finner at samarbeidet tar to hovedformer: for det første en styrt kompetanseheving og gjensidig fagutvikling i samarbeid med ATV i samsvar med avtalene Bufdir har inngått med ATV og for det andre et praktisk samarbeid om enkeltsaker både med ATV og med øvrige lokale tjenester. Samarbeidet i enkeltsaker ser foreløpig i liten grad ut til å være styrt av den nye lovgivningen, i den forstand at denne ikke vises til av våre informanter, samtidig som det er store lokale forskjeller. Begge typene samarbeid er avhengig av gode rammevilkår både i form av økonomi, lov- og regelverk og tilgang på relevant fagpersonell. Slike rammevilkår er ujevnt fordelt.

Bildet av hvor familievernnet og ATV befinner seg i forhold til hverandres tilnærminger, er heller ikke entydig. Det er neppe slik at familievernnet og ATV nå er i ferd med å bli helt like, til tross for det tette samarbeidet og den tilsiktede påvirkningen fra ATV i form av den sentrale rollen de har fått i den styrte kompetansehevingen av familievernnet, og familiemandatet som ATV har hatt siden 2018. Det har blitt tydeligere at ATV og familievernnettjenesten sine oppgaver i voldsarbeidet er overlappende, samtidig som ATV fortsatt framstår som primært eksperter på voldsarbeid, mens familievernnet framstår som primært eksperter på familien.

Grenseoppganger mellom familievernnet og andre tjenester er til dels preget av økt overlapping med noen tjenester, som har fått et mer utvidet familiemandat. Her kan det bli uklart hvilken rolle familievernnet har. Andre grenseoppganger

preges av at noen tjenester snevrer inn sine arbeidsområder og trekker seg tilbake. Der det skjer, kan en helhetlig tjeneste som familievernet oppleve at den må kompensere og gå inn i det nye mellomrommet som oppstår.

4 Praksis og prioritering (kap. 6)

Når det gjelder det praktiske voldsarbeidet, har vi sett nærmere på hvordan særlig avdekking og vurdering av vold utføres på familievernkontorer rundt om i landet. Det er fortsatt store lokale variasjoner, både som nødvendige tilpasninger til lokalsamfunn og geografi og som resultat av variasjoner i kapasitet og kompetanse i andre tjenester. Vi har sett at terapeutene, og da spesielt de som hadde lite erfaring med voldsarbeid fra før, opplever at de har fått gode verktøy og blitt langt tryggere på avdekking og vurdering av vold. Tjenesten har ikke forlatt den systemiske og relasjonelle tilnærmingen til familien, men ser ut til langt på vei å ha maktet å ta inn og tilpasse særlig avdekkings- og sikkerhetspraksiser som tidligere framsto som brudd på denne tilnærmingen. En fortsatt utfordring er kravet om separat mekling. Her er familievernet inne i en omstillingsprosess. Det er for tidlig å si om tjenesten vil lykkes i å inkorporere også separat mekling i sin omforente tilnærming til voldsarbeid, eller om slik praksis vil fortsette å framstå som et brudd.

Praktisk samarbeid og prioriteringer kan ta mange former, inkludert henvisninger til og fra andre tjenester. Henvisning kan innebære at saken avsluttes i familievernet, men videre terapi kan også skje parallelt med, og i samarbeid med, arbeid i andre tjenester. Voldssaker er ressurskrevende, og det gir en viss risiko for at andre typer saker, der familievernet har sin tradisjonelle styrke, nedprioriteres. Fagutviklingen både innen vold og høykonflikt har vært krevende, også fordi den skjer samtidig med andre fagutviklings- og kompetansehevingprosesser. Prioriteringer og samarbeid avhenger av kapasitet og kompetanse på hvert familievernkontor og hos samarbeidspartnerne. Noen familievernkontorer har lang erfaring med egne terapiløp i voldssaker, mens andre samarbeider tett med spesialisttjenester. Intervjuer med ansatte indikerer at saker med alvorlig vold og små barn prioriteres høyest, og at vurderinger justeres etter tilgjengelige ressurser.

5 Konklusjon og aktuelle dilemmaer (kap. 7)

Samlet viser vårt materiale at fagutviklingen har tvunget volden opp og fram i terapeutenes bevissthet på nye måter, uten at deres grunnleggende forståelse av vold som relasjonell har måttet vike. De har møtt nye krav, men også fått mulighet til å gjøre seg kjent med og velge mellom mange nye verktøy, begreper og metoder som gjør at de må og kan forholde seg aktivt til maktsymmetri i familiesystemet. Når makt glir over i vold, har dette blitt synlig og tilgjengelig for familievernterapeutene på nye måter, fordi de har tilegnet seg kompetanse til å avdekke og arbeide med volden.

Vår analyse viser dermed at familievernnet kan se ut til å ha kommet styrket ut av fagutviklingen og kompetansehevingen på voldsområdet – så langt. Dette er arbeid i prosess, slik at det vil bli avgjørende framover om tjenesten vil få de rammene og den tilliten ovenfra som sannsynliggjør en videre styrking av tjenestens forvaltning av den systemiske, relasjonelle tilnærmingen til familien, samtidig som den ivaretar integriteten og sikkerheten til hvert individ.

Dynamikken mellom det systemiske og det individualistiske synet på vold kan forstås som en form for hegelsk dialektikk i «tese – antitese – syntese». Med det mener vi at det i spenningsfeltet mellom den systemiske («tese») og den individualistiske («antitese») tilnærmingen til vold er i ferd med å komme fram noe kvalitativt nytt («syntese»). Dette nye er en omforent tilnærming til voldsarbeid i familievern tjenesten som fortsatt er grunnleggende systemisk, men som nå har tatt opp i seg elementer fra den individualistiske tilnærmingen og omformet dem innenfor en systemisk ramme, slik at også denne rammen har måttet endre seg for å gi rom til de nye elementene. Dette er resultatet av mye og hardt arbeid i tjenesten. Arbeidet fram mot en slik omforent tilnærming er fortsatt ikke friksjonsfritt, og siste ord er ikke sagt.

Hvilke aktuelle dilemmaer i familievernnet kommer så fram gjennom vår analyse av voldsarbeidet?

Det er flere parallelle og dels overlappende fagutviklingsløp i familievernnet. Dette skaper en kompleksitet som tilsier at det kan bli viktig å være oppmerksom på koordinering og samarbeid mellom de ulike løpene framover. Kompleksiteten innebærer at endringer i ett av løpene sannsynligvis vil få uventede virkninger for de andre løpene, og alle endringer i ett eller flere løp kan få uventede og utilsiktede virkninger for arbeidet i familievernkontorene. I tillegg kommer skiftende politiske prioriteringer: Der forrige opptrappingsplan mot vold la vekt på en styrking av familievernets forebyggende rolle (Prop. 12 S (2016–2017)), målbærer nåværende opptrappingsplan at tjenesten skal spille en mer sentral rolle i arbeidet mot såkalt negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (Prop. 36 S (2023–2024)). Det er i prinsippet ingen nødvendig motsetning mot de to målsettingene. I praksis kan det likevel bli svært mange ulike kompetansekrav å håndtere samtidig.

Ressurser og ressursmiljøer: De ansatte som har en tilleggsoppgave som del av ressursmiljøene, utfører et betydelig arbeid, og man bør være oppmerksom på behovet for tildeling av ressurser til dette arbeidet. Det bør eksempelvis undersøkes om det er behov for at RM får tilbake sitt veiledningsansvar i saker, og i dialog med Bufetat, familievernkontorledere, RM og SKM hvordan det i så fall best kan legges til rette for det, ikke minst med tanke på budsjettammer og avsatt tid.

Grenseoppgang med samarbeidspartnere reiser interessante problemstillinger omkring ansvarsområder, samarbeid og kompetansefordeling. Særlig finner vi det interessant at familievernnet både strekker seg langt for å kompensere for

manglende tilbud på noen områder og opplever at andre tjenester utvikler seg inn i familievernets arbeidsområder. ATV illustrerer begge disse fenomenene, for det første der ATV ikke er tilgjengelig for familievernkontorene, for det andre på grunn av ATV sitt familiemandat.

Både «diskursive kupp», uklare begrepsanvendelser og personellbevegelser mellom enheter reiser spørsmål om hva som er innsiden, og hva som er utsiden av familievernet, om hva som er styrt kompetanseheving oven- og utenfra, og hva som er fagutvikling blant jevnbyrdige.

Avslutning

Etter nærmere ti år med spisskompetansemiljøer i familievernet er mye forandret. De første årenes usikkerhet, uro og til dels motstand preger nå i langt mindre grad fagutviklingen på voldsområdet. Alle ansatte ser ut til å ha gjennomgått grunnkurs i voldsarbeid, og rutiner, metoder, veiledning og kunnskapsutveksling er i stor grad enten på plass eller under systematisk utvikling. Det er slående i vårt materiale hvordan familieverntjenesten på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå ser ut til å ha maktet å gjøre voldsarbeidet til sitt eget, gjennom å oversette målstyringsens individfokuserte og kvantitative krav til et språk og en arbeidsform som er forenlig med familievernets relasjonelle og systemiske tilnærming. Det er ikke dermed sagt at arbeidet går friksjonsfritt, men vi finner en grunnleggende trygghet i tjenesten som gir rom for diskusjon og dialog.

Vi har sett hvordan fagutviklings- og kompetansehevingsarbeidet har endret familieverntjenesten, og hvordan familieverntjenesten i sin tur har endret voldsarbeidet. Endringene er synlige både i tjenestens praksis og i refleksjon over egen praksis – inkludert forståelser av vold og tilnærminger til vold i arbeidet – og i samarbeidet med andre tjenester om saker med vold. Det er også en grunnleggende kontinuitet i arbeidet, som utvikles i en dynamikk mellom ulike aktører, logikker og nivåer. Det er nok fortsatt slik at voldsarbeidet «treffer ulikt» ut fra den lokale variasjonen i erfaring med voldsarbeid og andre, ofte store, forskjeller i lokalsamfunnene, men ingen terapeuter står lenger på bar bakke i voldsarbeidet.

Summary

In this report, we examine how work targeting domestic violence has developed in the Norwegian Family Counselling Service (FCS, *Familieverntjenesten*), presented here through the perspectives of employees of FCS and its collaborating services. The background for our report is the need for updated knowledge on this topic. We focus on how from 2020 to mid-2023 the service worked on competence building and continued professional development concerning domestic violence. The report shows how these efforts have impacted the FCS and how the service has changed its approach to dealing with violence. The changes are evident in the service's practices, the staff's reflections on these practices, and in its collaboration with other services. Our report also reveals a fundamental continuity in the FCS approach to domestic violence, a continuity that structures the dynamics between various actors, logics, and levels. Its handling of such violence is still characterised by local variations in experience and other local differences; however, all therapists are now adequately prepared for dealing with domestic violence.

The report addresses the following questions:

1. How have continued professional development efforts and competence building on domestic violence been implemented?
2. Are there any indications of changes in the employees' general approach to domestic violence?
3. How has the focus on domestic violence contributed to changes in collaborative relationships with other services, and how does this cooperation affect work at the office level and for individual therapists?
4. Do we see signs of changes in the service's practices in terms of priorities and working methods?
5. What current dilemmas in the Family Counselling Service are highlighted through our analysis of the emphasis on working with domestic violence?

Interviews with service employees constitute our primary data source, supplemented by fieldwork, key documents, and interviews with collaborative partners of the FCS.

Implementation of the Competence Model

In the Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs (Bufdir) as well as in the FCS, the terms "continued professional development" (Norwegian: *fagutvikling*) and "competence" (*kompetanse*) are often used together and

interchangeably, usually without further definitions or discussions about the meanings of the terms. Government policy documents and external documents about the role of the FCS in addressing domestic violence emphasise the service's lack of competence and the need for "competence building". In internal processes, the term "continued professional development" is preferred; this concept is positively charged and frequently used by therapists in the Family Counselling Service. Paradoxically, we find that the national competence team for the FCS has indeed worked on the necessary competence building through professional development processes.

Considering previous studies and key steering documents, our data shows how the implementation of continued professional development in the area of domestic violence has looked at the three levels of the competence model. Further, we have highlighted the relationship between the national competence team, the regional resource teams, and the local FCS offices, how the merging of two national competence teams has been implemented in practice, some implications of multiple parallel professional development processes, and how the foundational course offered in approaches to violence has raised the baseline competence throughout the service. continued professional development in the Family Counselling Service, which up until 2020 was perceived as threatened by new demands for competence building (Rosten et al., 2020), seems to have emerged stronger from the process so far.

Overall Approach to Violence

Initially, we assumed that the FCS's systemic approach to violence was under strong external pressure through demands for standardisation and zero tolerance. One might have expected to find standardised definitions of violence, criteria for different types and degrees of violence, moving towards a more individualised approach to violence work. However, by examining potential standardisation and customisation in service management, we found a less clear-cut picture. Tools we had expected to be strongly standardising, such as a common management and documentation system (FADO) and nearly universally implemented foundational courses in violence work, turned out to be designed so that they did not function in such a manner. At the same time, a thorough review of one interview showed how one particular therapist has moved significantly towards an individualised approach, though without abandoning the systemic approach that is the strength of the FCS.

Collaboration

Since the early 1990s, the FCS has had various forms of collaboration with the Alternative to Violence (*Alternativ til Vold*, ATV) foundation. Initially, the collaboration mostly involved inviting ATV to provide guidance and training to FCS employees. Some FCS offices have since developed much closer cooperation, also clinically, often with ATV working with the perpetrator while the

FCS works with the victim (Steinsvåg, 2016). However, the picture of where the FCS and ATV stand relative to each other's approaches is not clear-cut. It is unlikely that the FCS and ATV are becoming identical, despite the close collaboration and the intended influence from ATV in the form of the central role they have taken in directed competence building in the FCS. It has become clearer that ATV and the FCS's roles in addressing violence are overlapping, with the ATV primarily treating the violence and the FCS dealing with the family as a whole.

Collaboration with other services and agencies takes two main forms: first, directed competence building and mutual professional development in cooperation with ATV, and second, practical collaboration on individual cases with both ATV and other local services. Both types of collaboration are dependent on having good conditions in place in terms of finances, laws and regulations, and access to relevant professionals. The boundaries between the FCS and other services are partly characterised by increased overlap with some services that have expanded their family mandates; this may create uncertainty about the FCS's role. Other boundaries are characterised by some services narrowing their work areas and withdrawing from collaboration. Where this happens, a comprehensive service like the FCS may find it necessary to compensate and enter the new gaps that arise.

Practice and Priorities

Focusing on the early phases of violence work, namely the detection and assessment of violence, we have examined how this work is carried out at FCS offices across the country. We find that therapists, especially those with little prior experience with domestic violence work, feel they have received good tools and become much more confident in detecting and assessing violence. The service has not abandoned the systemic and relational approach to the family but appears to have largely managed to bring detection and safety practices in line with its overall approach, that previously seemed to break with it. A continuing challenge is the requirement for separate mediation. Here, the FCS is in a transition process. It is too early to say whether the service will succeed in incorporating separate mediation into its holistic approach to violence work or whether this practice will continue to appear as a break with this approach.

Practical collaboration and prioritisation can take many forms, including referrals to and from other services. A referral may mean that while the case is concluded in the FCS, therapy can continue parallel to and in collaboration with work in other services. As cases involving domestic violence are resource-intensive, they pose a certain risk of having to deprioritise other types of cases, where the Family Counselling Service has its traditional strength. Providing continued professional development in violence and high-conflict cases has been demanding, not least because it occurs simultaneously with other continued

professional development and competence-building processes. Prioritisations and collaboration depend on capacity and competence at each FCS office and among its partners. Some offices have long experience with providing therapy in cases involving domestic violence, while others rely on collaboration with other, more specialist services to offer this provision. Interviews with employees indicate that cases involving severe violence and young children are given the highest priority, and that assessments and prioritisations are adjusted according to available resources.

Conclusion and Current Dilemmas

Overall, our material shows that continued professional development has brought greater awareness of domestic violence to therapists, without them having to compromise their fundamental understanding of violence as relational. They have faced new demands but have also had the opportunity to become familiar with and choose among many new tools, concepts, and methods that enable them to actively address power asymmetry in the family system. When power shifts to violence, this has become visible and accessible to family counselling therapists in new ways because they have acquired the competence to detect and work with violence. The professional development and competence building in the field of domestic violence is a work in progress. Moving forward, it will be crucial that the service receive the framework and trust that would likely further strengthen the service's management of the systemic, relational approach to the family whilst also ensuring the integrity and safety of each individual family member.

The FCS has several ongoing, parallel, and partially overlapping professional development paths. This creates a complexity that suggests the importance of paying attention to coordination and collaboration among the different paths moving forward. Additionally, there are shifting political priorities: Whereas the previous Escalation Plan Against Violence emphasised strengthening the preventive role of the FCS (Prop. 12 S (2016–2017)), the current Escalation Plan advocates that the service should play a more central role in addressing so-called negative social control and honour-related violence (Prop. 36 S (2023–2024)). In sum, going forward the service is likely to experience a strain due to many concurrent competence requirements.

Resources and Resource Teams: FCS employees with additional responsibilities as a part of a Resource Team perform a significant amount of work, and attention should be paid to the need for allocating resources to this work. For example, it should be investigated whether there is a need for the Resource Teams to regain their advisory responsibility in specific cases. In dialogue with the Norwegian Office for Children, Youth and Family affairs (Bufetat), FCS office leaders, Resource Teams, and National Competence Teams, a way forward should be found in how best to facilitate the work of the Resource Teams, especially considering budget constraints and allocated time.

The boundaries between the FCS and its collaborative partners raise interesting issues concerning areas of responsibility, collaboration, and competence distribution. The FCS goes to great lengths to compensate for a lack of available services in some areas. At the same time, other services are starting to overlap with the work areas of the FCS. ATV exemplifies both such “gaps” and “overlaps”, as ATV is not equally available to all FCS offices and their clients locally, and on the other hand, ATV has also evolved towards working with entire families.

Litteratur

- ATV. (2021). *Årsrapport 2020*. Stiftelsen Alternativ til vold. <https://atv-stiftelsen.no/wp-content/uploads/2021/03/ATV-arsrapport-2020-utskriftsvennlig-versjon.pdf>
- ATV. (2022). *Årsrapport 2021*. Stiftelsen Alternativ til vold. <https://atv-stiftelsen.no/wp-content/uploads/2023/01/Arssrapport-2021-til-print.pdf>
- ATV. (2023). *Årsrapport 2022*. Stiftelsen Alternativ til vold. <https://atv-stiftelsen.no/wp-content/uploads/2023/03/Arssrapport-ATV-2022-utskriftsvennlig.pdf>
- ATV. (2024). *Årsrapport 2023*. Stiftelsen Alternativ til vold. https://atv-stiftelsen.no/wp-content/uploads/2024/03/atv_2023_O_enkeltsider_hoyoppløst.pdf
- Bakketeig, E., Dullum, J. & Stefansen, K. (2019). Samarbeid i saker om vold og overgrep: Mot en hybridisering av hjelpetjenestene? *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22(3), 198–212.
- Barneleva. (1981). Lov om barn og foreldre (LOV-1981-04-08-7). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1981-04-08-7>
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2018). *Trygge foreldre – trygge barn. Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018–2021)*. https://usercontent.one/wp/www.icdp.no/wp-content/uploads/2018/09/bld_foreldrestotte_strategi_21juni18.pdf?media=1726945021
- Bergflødt, M. M., Bossy, D. & Gundersen, T. (2022). *Møter med familievernnet. Brukeres erfaringer og opplevelser av familievernnettjenesten* (NOVA rapport 7/22). NOVA/ OsloMet.
- Bergflødt, M. M., Bruland, S. & Bossy, D. (2023). *Med døra på gløtt. Barn og unge inn i familievernnet?* (NOVA-rapport 10/23). NOVA/OsloMet.
- Bjørnholt, M. (2024). Fortsettelsesvold etter samlivsbrudd. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 27(1), 1–15. <https://doi.org/10.18261/tfv.27.1.1>
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge University Press.
- Bredal, A., Kojan, B. H., Nilsen, M., Skrove, G., Storhaug, A. S. & Øverlien, C. (2024). *Barnevernettjenestens arbeid med vold og overgrep* (NOVA-rapport 16/23). NOVA/OsloMet.
- Bredal, A. & Vislie, C. (2017). *Familierettede tjenester i et flerkulturelt samfunn. Erfaringer fra familievernnet og andre hjelpeinstanser* (NOVA-rapport 5/17). NOVA/OsloMet.
- Buadir. (2010a). Brukermedvirkning i familievernnet. *Familievernets skriftserie*, 2/2010. <https://kudos.dfo.no/documents/93600/files/39130.pdf>

- Bufdir. (2010b). Vold i nære relasjoner: Familievernet i nøkkelrolle mot vold *Familievernets skriftserie*, 1/2010. https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Vold_i_naere_relasjoner_skriftserie.pdf
- Bufdir. (2017a). *Fagutviklingsplan – Familievernets arbeid med prioriterte oppgaver*. Seksjon for familie og oppvekst. Internt dokument.
- Bufdir. (2017b). *Forebygging i familievernet. Samhandling og tilgjengelighet i møte med brukere, og kommunale og regionale tjenester* (Rapport). <https://kudos.dfo.no/documents/32667/files/29106.pdf>
- Bufdir. (2017c). *Årsrapport 2016*. https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/ARSRAPPORT_2016.pdf
- Bufdir. (2018). *Mandat for Bufetats spisskompetansemiljø for familievernets arbeid med vold i nære relasjoner*. Internt notat.
- Bufdir. (2023, 18. januar). *Disponeringsbrev 2023. Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat)*. Kudos. <https://kudos.dfo.no/dokument/32661/disponeringsbrev-barne-ungdoms-og-familieetaten-bufetat-2023>
- Bufetat. (2017). *Spisskompetansemiljøene i Bufetat – modell, roller og ansvar*. Sist revidert 26.04.2017. Internt notat.
- Dahl, S., Følling, L. & Gulbrandsen, O. R. (1983). *Registrering av fysisk vold i familier*. Oslo Helseråd. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2017081548060
- Eggebo, H. (2020). Kollektiv kvalitativ analyse. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 4(2), 106–122.
- Ekeland, T.-J., Aurdal, Å. & Skjelten, I. M. (2014). Når staten vil være terapeut – En diskursanalyse av prosjektet «Brukerrettet kvalitetsutvikling» i familievernet. *Fokus på familien*, 42(2), 139–157.
- Familievernkontorloven* (1997). *Lov om familievernkontorer* (LOV-1997-06-19-62). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1997-06-19-62>
- GREVIO. (2022). *GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)* (Rapport). Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence. https://www.regjeringen.no/contentassets/80c3cd59ea834684a886ac336fefb062/grevio_inf202230-report-norway.pdf

- Helle, J. & Johannessen, R. (2007). Fra ny kunnskap til integrert kunnskap? – Utfordringer i møtet mellom to ulike teoretiske og metodiske tilnærminger i arbeid med voldsproblematikk i familievernnet. *Fokus på familien*, 35(4), 312–326.
- Jackson, K. & Bazeley, P. (2019). *Qualitative data analysis with NVivo* (3. utg.). Sage.
- Jonassen, W. (2013). Fra kvinnemishandling til vold i nære relasjoner. Regjeringens handlingsplaner mot vold. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 37(1), 46–62.
- Kunnskapsdepartementet. (2022). *Ikraftsetting av lov 11. juni 2021 nr. 78 om endringer i velferdstjenestelovgivningen (samarbeid, samordning og barnekoordinator)*. (FOR-2022-05-20-871). Lovdata. <https://lovdata.no/LTI/forskrift/2022-05-20-871>
- Kåstad, H., Halvorsen, K. & Samsonsen, V. (2021). Standardisering og profesjonelt skjønn i høykonfliktmekling: En kvalitativ undersøkelse av meklers erfaringer med prosessmekling i høykonfliktsaker. *Fokus på familien*, 49(4), 285–302.
- Myrvold, T. M., Møller, G. H. & Krone-Hjertstrøm, H. (2022). *Evaluerer av opptrappingsplanen mot vold og overgrep. Sluttrapport* (NIBR-rapport 2022/13). NIBR, OsloMet.
- NOU 2019: 20. (2019). *En styrket familievern tjeneste. En gjennomgang av familievern tjenesten*. Barne- og familiedepartementet.
- Prop. 12 S (2016–2017). *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021)*. Barne- og likestillingsdepartementet. <https://lovdata.no/pro/PROP/forarbeid/prop-12-s-201617>
- Prop. 100 L (2020–2021). *Endringer i velferdstjenestelovgivningen (samarbeid, samordning og barnekoordinator)*. Kunnskapsdepartementet. <https://lovdata.no/pro/PROP/forarbeid/prop-100-l-202021>
- Prop. 1 S (2023–2024). *For budsjettåret 2024 under Barne- og familiedepartementet, Utgiftskapittel: 800–883, 2530, 2531 Inntektskapittel: 3841, 3842, 3847, 3855, 3856, 3858, 3868, 5706*. Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-20232024/id2997904/>
- Prop. 36 S (2023–2024). *Opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner (2024–2028) Trygghet for alle*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://lovdata.no/pro/PROP/forarbeid/prop-36-s-202324>

- Rambøll. (2023). *Kartlegging av erfaringer med og vurdering av kompetansemodellen og prosessmeklingen i familieverntjenesten og statlig barnevern*. <https://www.bufdir.no/rapporter/dokumentside?docId=BUF00005770>
- Reichborn-Kjennerud, K., Underthun, A., Legard, S. & Ellingsen, D. (2018). *Kompetansemodellen i Bufetat. En underveisevaluering av styrker og utfordringer, samt anbefalinger for veien videre* [Utredning]. Arbeidsforskningsinstituttet, OsloMet.
- Riksrevisjonen. (2008). *Riksrevisjonens virksomhetsanalyse av Bufetat. Dokument nr. 3:6 (2007–2008)*. https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2007-2008/dok_3_6_2007_2008.pdf
- Rosten, M. G., Øverli, I. T. & Gundersen, T. (2020). *Truffet av volden. Familievernets arbeid med vold i nære relasjoner* (NOVA-rapport 7/20). NOVA/OsloMet.
- Røsdal, T., Madsen, A. Å., Næss, T. & Larsen, E. H. (2019). Kompetanse om vold og overgrep i nære relasjoner: innledende kartlegging av føringer, opplæringsstrukturer og kompetansebehov. NIFU-rapport 2019:26. Oslo: Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.
- Skauli, G. Ø. (2009). Evidensbasert praksis i familievernet. En litteraturgjennomgang av forskning på parterapi. *Familievernets skriftserie*, 1/2009. Bufdir.
- Skjørten, K., Bakketeig, E., Bjørnholt, M. & Mossige, S. (2019). *Vold i nære relasjoner*. Scandinavian University Press (Universitetsforlaget).
- Steinsvåg, P. Ø. (2016). *Arbeid med vold på familievernkontorene. Muligheter, utfordringer og dilemmaer* (Rapport). Enerhaugen familievernkontor. https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Arbeid_med_vold_pa_familievernkontor_2016.pdf
- Øverli, I. T. & Gundersen, T. (2020). *Familievernet under covid-19. Erfaringer og læring under nedstengning og i en ny hverdag* (NOVA-notat 3/20). NOVA/OsloMet.
- Aarset, M. & Rosten, M. G. (2023). *Alt som (ikke) ramler inn døra. Familieverntjenesten i en mangfoldig befolkning* (NOVA-rapport 2/23). NOVA/OsloMet.